ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΚΟΜΙΤΑΤΟ)
1906

ΠΑΝΑΓ. ΔΑΓΚΛΗΣ
Ὑπαρχηγός Γενικοῦ Ἐπιτελείου
Πρόεδρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
Σ. ΣΠΥΡΟΜΙΛΙΟΣ
Ἀρχηγός Χειμάρρας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΛΑΣ
Ἀνθυπίλαρχος
ΧΑΡ. ΛΙΑΜΠΕΗΣ
Ἀνθυποπλοίαρχος
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ
Λόγιος
ΜΙΛΤ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Ὑφηγητής Πανεπιστημίου
ΧΡ. ΧΡΟΝΗΣ
Ὑπολοχαγός Οἰκονομικοῦ
ΠΕΡ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ
Δικηγόρος
ΧΡ. ΜΑΛΑΜΟΣ
Ταγματάρχης Μηχανικοῦ
ΓΕΩΡΓ. ΓΑΓΑΡΗΣ
Δημοσιογράφος
ΑΥΓ. ΑΒΕΡΩΦ
Πολιτευτής

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ)
1934
Ἐπίτιμος Πρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Ὁμότιμος Καθηγητής
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Ἀκαδημαικός

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΠΡΟΕΔΡΟΙ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΧΟΣ
Ὁ ἀπό Ἰωαννίνων Ἀρχιεπίσκοπος
Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Κ. ΠΑΛΗΣ
Στρατηγός
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ
Ἀκαδημαικός
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ
Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Ἀκαδημαικός
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΒΑΡΕΤΟΣ
Δικηγόρος - Δημοσιογράφος

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ - ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδός Μαυρομιχάλη 7
ΑΘΗΝΑ Κ.Α. 10679
ΤΗΛ. 36.21.651

Ὑπεύθυνος σύμφωνα μέ τό Νόμο:
ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ
Ἁγία Παρασκευή Ἀττικῆς - Τερψιθέας 64
Κ.Α. 15341
Τηλ. 6599.783

Τυπώνεται καί ἀποστέλλεται μέ αὐτοπροαίρετη συνδρομή 500 δραχμῶν τό χρόνο.

Φωτογράφηση - Μοντάζ
ΑΦΟΙ ΠΙΝΑ
ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ 45
ΤΗΛ. 3636180

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΒ'	ΤΕΥΧ. 119	ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1986	Γραφ.: Μαυρομιχάλη 7 - 106.79 'Αθήνα Τηλ. 36.21.651 — 63.99.783

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Ἄννας - Θώδα Μπουρατζῆ: Ἀγάπη (ποίημα)	273
Τοποθέτηση τῶν Ἑλλην. Κομμάτων ἐπὶ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ	275
Ἀλεξ. Χ. Μαμμοπούλου: Τοπωνυμικὰ παράδοξα	282
Ἀλεξ. Ραγκαβῆ: Προϊστορικὰ τοῦ Ζαππείου	284
Ἀναστ. Δ. Παπαγγέλη: Ἀρσένης ὁ Νεανικὸς	287
Μιχ. Κ. Πετροχείλου: «Ἐκεῖνοι ποὺ ἀγαλλιάσθησαν ἀπὸ τὸν Κρυστάλλη»	290
Ἀναστ. Εὐθυμίου: Γούσια Τσάκας	293
Φιλολογικὰ καὶ Καλλιτεχνικὰ Πορτραῖτα. Ντῖνος Κονόμος — Γιάννης Μπενέκος	296
Χρυσάνθης Ζιτσαίας : Φρόσω Ἰωαννίδου	300
Στάθη Λαμπρίδη: Φρόσω Ἰωαννίδου	303
Κων. Ι. Φωτοπούλου: Τὰ Γιάννινα. Οἱ μαχαλάδες, τὰ σοκάκια κλπ.	305

★

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ :
Γ. Μπρουζιώτης — Γ. Κατσαρὸς
Κωλέττη 4, 106 81
Τηλ. 360.38.20, ΑΘΗΝΑ

ΑΓΑΠΗ

Ἀναστάσιμο κάλεσμα
κι ὁλόδροση λαλιὰ
μυστικῆς πανδαισίας.
Σὲ θέλω!
κιονόκρανο τῶν ἀδύτων μου
κι ὑπέρμαχο ἄστραμμα
στὸν οὐρανὸ τῆς καρδιᾶς.
Εἶναι τόσο τὸ φῶς
σ' αὐτή μου τὴν ἔκσταση,
τόσος ὁ κραδασμὸς
ποὺ τὸ σκοτάδι τρομαγμένο
θάβει σὲ σπηλιὲς τὰ στοιχειά του.
Ψυχή μου γλαυκή!
Πίνω στὴν ὑγεία τοῦ πόθου
κι εἶσαι ὅραμα λάμψης
ποὺ πάντα κρατᾶ
σκλαβωμένα τὰ μάτια μου
στὰ νερά σου.

ΑΝΝΑ ΜΠΟΥΡΑΤΖΗ - ΘΩΔΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Κώστα Μπαλάφα. Χαλκογραφίες.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τοποθέτηση τῶν Ἑλληνικῶν Κομμάτων καὶ Ὁμάδων ἐπὶ τοῦ «Βορειοηπειρωτικοῦ»

(ἄρση ἐμποδέμου καταστάσεως) κατὰ τὴ σχετικὴ συζήτηση στὸ Ἑλληνικὸ Κοινοβούλιο τὴν 23 Ἀπριλίου 1986 ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. (Ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς Βουλῆς).

Ὁ Πρωθυπουργός κ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ:

Ἐντυπωσιακή, ἀγαπητοί φίλοι, εἶναι ἡ πρόσφατη σημαντικὴ βελτίωση τῶν σχέσεών μας μὲ τὴν Ἀλβανία. Εἶναι μία νέα διάσταση στὴ βαλκανική μας πολιτική. Καὶ μᾶς δίδει τὴν εὐκαιρία τώρα, πιὸ ἀποτελεσματικὰ ἀπὸ πρίν, νὰ προασπίσουμε τὰ δικαιώματα τῆς ἑλληνικῆς μειονότητας. Ἡ ἄρση τῆς ἀνώμαλης διατήρησης τῆς ἐμπόλεμης κατάστασης ἔχει ὁριστικὰ ἀποφασισθεῖ ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση.

Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἀξιωματικῆς Ἀντιπολιτεύσεως, Πρόεδρος τῆς Νέας Δημοκρατίας κ. ΚΩΝ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ:

Γιὰ τὴν Ἀλβανία θὰ ἤθελα νὰ πῶ, ὅτι εἴμαστε τελείως ἀντίθετοι μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς Κυβερνήσεως τὴν ὁποία ἐξήγγειλε ἀπόψε... (Χειροκροτήματα ἀπὸ τὴν Πτέρυγα τῆς Νέας Δημοκρατίας) ... νὰ θεωρήσει μονομερῶς, ὅτι ἐτερματίσθη τὸ ἐμπόλεμο καθεστώς. Καὶ ἐξορκίζω τὸν κ. Παπανδρέου νὰ τὸ ξανασκεφθεῖ γιὰ ἄλλη μιὰ φορά, γιατί ἔτσι βάζει ταφόπετρα σὲ ἕνα μεγάλο ἐθνικὸ θέμα, ποὺ δὲν τὸ δικαιοῦται οὔτε αὐτός, οὔτε κανεὶς ἄλλος νὰ τὸ κάνει.

Δὲν ὑπάρχει καμία ἀμφιβολία, ὅτι πρέπει νὰ τελειώσει μία ἐκκρεμότητα, δὲν ὑπάρχει καμία ἀμφιβολία, ὅτι πρέπει νὰ βρεθεῖ τρόπος ὁμαλοποιήσεως τῶν σχέσεών μας μὲ τὴν Ἀλβανία, δὲν ὑπάρχει καμία ἀμφιβολία ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴ σωστὴ ἑλληνικὴ πολιτική. Ἀλλὰ θὰ γίνει αὐτὸ χωρὶς ἀντάλλαγμα; Θὰ ξεχάσουμε τοὺς Βορειοηπειρῶτες Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι αὐτὴν τὴν ὥρα στενάζουν ὑπὸ ἕνα καθεστὼς ἀπάνθρωπο; (Χειροκροτήματα ἀπὸ τὴν Πτέρυγα τῆς Νέας Δημοκρατίας).

Καλά, καταλαβαίνουμε τὴν εὐαισθησία γιὰ τὸν Πινοσέτ, γιὰ τὴ Χιλή, γὰ τὴ Νικαράγουα! Ἴση εὐαισθησία δὲν ἔχουμε γιὰ τοὺς Βορειοηπειρῶτες;

Κύριοι συνάδελφοι, ἡ ἄποψή μου ὅτι εἶναι ἀπολύτως σαφής. Γιὰ νὰ προχωρήσει ἡ Ἑλλὰς στὴν ἄρση τοῦ ἐμπολέμου, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν οὐσία

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΗΛΙΟΧΣ 275

τὸ μόνο διαπραγματευτικὸ ὅπλο ποὺ διαθέτουμε, πρέπει νὰ ὑπάρξει μία συμφωνία, ἡ ὁποία νὰ κατοχυρώνει τὰ ἀτομικά δικαιώματα τῆς ἑλληνικῆς μειονότητος. Χωρὶς αὐτὸ νὰ μὴν τὸ κάνει ἡ Κυβέρνηση.

Ἔκανε δύο λάθη ἡ ἑλληνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ στὸ θέμα τῶν σχέσεών μας μὲ τὴν Ἀλβανία.

Τὸ ἕνα εἶναι ὅτι ἀνήγγειλε — καὶ σὲ ἀπίθανες ὧρες, σὲ ἠρεμία ἦλθε ὁ κεραυνὸς — τὴν ἀπόφαση νὰ ἀρθεῖ τὸ ἐμπόλεμο τὴν πρώτη φορὰ ὁ Πρωθυπουργὸς στὰ Γιάννινα καὶ τὴ δεύτερη φορὰ ὁ ἴδιος στὴν Κίνα. Δὲν καταλάβαμε ποτὲ γιατί ἀπὸ τὴν Κίνα ἔπρεπε νὰ τὸ πεῖ. Ἀνήγγειλε τὴν ἄρση τοῦ ἐμπολέμου χωρὶς ὅρους, χωρὶς διαπραγμάτευση.

Καὶ ἡ δεύτερη ἑλληνικὴ θέση, τὴν ὁποία ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ δεχθῶ, εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ἐξασφαλισθοῦν στὴν ἑλληνικὴ μειονότητα, στὴ χριστιανικὴ ἑλληνικὴ μειονότητα τῆς Βορείου Ἠπείρου, τὰ δικαιώματα ποὺ ἀσφαλίζονται στοὺς Ἀλβανοὺς ὑπηκόους.

Μά, αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς ποὺ δὲ θέλουμε. Ἂν τὸ σημερινὸ καθεστὼς ἀρνεῖται τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα στοὺς Ἀλβανοὺς ὑπηκόους, αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι δὲν προστατεύονται ἀπὸ τὸ Διεθνὲς Δίκαιο καὶ ἀπὸ τὶς Διεθνεῖς Συμβάσεις οἱ Ἕλληνες, ποὺ ἀποτελοῦν ἐκεῖ τὴ μειονότητα.

Γι' αὐτό, κυρίες καὶ κύριοι συνάδελφοι, ἐγὼ ζητῶ ἀπὸ τὸν κ. Πρωθυπουργὸ νὰ ξανασκεφθεῖ τὸ θέμα καὶ νὰ μὴ σπεύσει, πολὺ περισσότερο ἀφοῦ θὰ ὑπάρξουν καὶ ἀναπόφευκτες ἐπιπλοκές. Καὶ ἀναφέρομαι στὸ θέμα τῶν περιουσιῶν, τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ νὰ λυθεῖ μὲ μόνη τὴ λήξη τοῦ ἐμπολέμου διὰ διοικητικῆς μονομεροῦς πράξεως, χωρὶς νὰ δημιουργηθεῖ μεγάλο πρόβλημα καὶ μεγάλος κίνδυνος, γιὰ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα.

Ὁ κ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ:

Γιὰ τὸ Ἀλβανικό, νὰ εἶσθε ἥσυχος κύριε Μητσοτάκη, ὅτι τὸ θέμα τῆς προστασίας τῆς Μειονότητος εἶναι κύριος καὶ βασικὸς στόχος καὶ γνώμονας τῆς πολιτικῆς μας.

Ὁ κ. ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΦΛΩΡΑΚΗΣ
(Γενικὸς Γραμματέας ΚΚΕ)

Προβάλλει ἀκόμα καὶ τὸ ἐπιχείρημα τῆς ἀνάπτυξης φιλικῶν σχέσεων καὶ εἶναι γεγονός, τουλάχιστον στὸ πολιτικὸ ἐπίπεδο, μὲ τὶς σοσιαλιστικὲς χῶρες. Σήμερα ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ὅτι προτίθεται νὰ τερματιστεῖ αὐτὸ τὸ καθεστὼς τῆς ἐμπόλεμης κατάστασης στὴν Ἀλβανία.

Ἐπιτέλους, 45 χρόνια βρισκόμαστε σὲ ἐμπόλεμη κατάσταση. Καὶ δὲν ξέρω ἂν ὑπάρχει στὸν κόσμο παρόμοιο παράδειγμα, νὰ ἔχουμε διπλωματικὲς σχέσεις, νὰ ὑπάρχει ἐδῶ ἀνοικτὴ Ἀλβανικὴ Πρεσβεία, νὰ ὑπάρχει Πρεσβευτὴς καὶ ἐμεῖς νὰ διατηροῦμε καθεστὼς ἐμπόλεμης κατάστασης.

Δὲν ξέρω, θὰ παρακαλέσω ἴσως τοὺς διεθνολόγους τῆς Αἴθουσας αὐτῆς, νὰ τὸ δοῦν ἂν ὑπάρχει.

Πέρα ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι ἐξεταστέ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ἂν αὐτὴ ἡ κήρυξη πολέμου μὲ τὴν Ἀλβανία εἶναι πραγματικὰ ἀντικειμενικὴ βάση, ἢ ἦταν πρᾶξη σκληρότητας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πράξη σκοπιμότητας ἡ ὁποία ἐξακολουθεῖ σήμερα νὰ ἰσχύει.

Καὶ θὰ παρακαλέσω τὴ Νέα Δημοκρατία, κάπως νὰ σκεφθεῖ ὡριμότερα αὐτὸ τὸ πρόβλημα καὶ νὰ μὴν κάνει δῆθεν τὴν ὑπεράσπιση τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐθνικῆς μειονότητας στὴν Ἀλβανία, τῶν κατοίκων τῆς Βόρειας ὅπως λέγεται, Ἠπείρου.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀλβανίας ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς πολίτες, οὔτε περισσότερα, οὔτε λιγότερα. Ἂν ἔχετε στοιχεῖα, κύριοι, νὰ τὰ παρουσιάσετε. Ἀντίθετα, οἱ πληροφορίες λένε ὅτι ἀπολαμβάνουν πλήρως ὅλα τὰ δικαιώματα. Καὶ νομίζω ὅτι ἡ Κυβέρνηση πρέπε ινὰ προχωρήσει τὸ συντομότερο στὴν τακτοποίηση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος ἢ μὲ πράξη νομοθετικοῦ περιεχομένου, ἢ μὲ εἰδικὸ νομοσχέδιο, γιὰ νὰ ἔχει ὅλο τὸ κῦρος τοῦ Κοινοβουλίου.

Καὶ ἡ Νέα Δημοκρατία δὲν ὑπερασπίζεται — θὰ μοῦ ἐπιτρέψει νὰ πῶ — τὴν ἑλληνικὴ μειονότητα .

Μάχεται τὸ καθεστὼς ποὺ ἐπικρατεῖ στὴν Ἀλβανία, εἶναι ἐχθρὸς τοῦ σοσιαλιστικοῦ καθεστῶτος καὶ τίποτα παραπάνω.

Ὁ κ. ΚΩΝ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ (Ἀρχηγὸς τῆς Νέας Δημοκρατίας). Δὲν εἶναι τὸ μόνο, ὑπάρχουν πολλά.

ΚΩΝ. ΚΑΠΠΟΣ: Ὅπου, μπορεῖ, κατὰ δύναμη.

Ὁ κ. ΚΩΝ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ: (Ἀρχηγὸς τῆς Δημοκρ. Ἀνανέωσης (ΔΗΑΝΑ).

Τὸ Βορειοηπειρωτικό, τὸ ὁποῖο τό μεταχειρίστηκε κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο ὁ κ. Φλωράκης. «Τί θέλετε; Πρῶτα - πρῶτα ζοῦν καλά. Ἔχετε καμιὰ ἀπόδειξη ὅτι δὲν ζοῦν καλά;» εἶπε.

Συμβουλεύω τὸν κ. Φλωράκη νὰ διαβάσει τὴν ἔκθεση τῆς Διεθνοῦς Ἀμνηστίας.

ΚΩΝ. ΚΑΠΠΟΣ: Τὴν ξέρουμε καὶ τὸ ρόλο της.

ΚΩΝ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ : Δὲν τὴ σέβεσθε ὅμως. Ἐσεῖς τὴν ξέρετε. Ἀλλὰ καὶ ἡ Διεθνὴς Ἀμνηστία γιὰ σᾶς εἶναι ἕνας κομματικὸς μηχανισμός. Αὐτὴ ἡ ὀργάνωση ἡ παγκόσμια, ποὺ ἔχει συγκεντρώσει μέσα στοὺς κόλπους της πνευματικοὺς ἀνθρώπους, ἐραστὲς τῆς ἐλευθερίας, ἐσεῖς τὴν ξέρετε. Περιφρονητικὰ τὴν ξέρετε.

Ἐγώ, τὴν ξέρω μὲ ὑπερηφάνεια, γιατὶ ἀνήκω στὴν Ἀμνηστία ὡς μέλος. Καὶ πιστεύω ὅτι πραγματικὰ ἐπιτελεῖ ἕνα σπουδαῖο σκοπό. Διαβάστε νὰ δεῖτε καὶ ὑπὲρ τῶν Ἀλβανῶν καὶ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων πὼς συμπεριφέρεται ἡ Κυβέρνηση ἐκείνη ἡ ὁποία — τί θέλετε — αὐτὰ κάνει γιὰ τοὺς Ἀλβανούς. Αὐτὰ θὰ ἔκανε καὶ γιὰ τοὺς Ἕλληνες τὸ ὁποιοδήποτε καθεστώς, ἂν εἴχαμε περάσει ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά. Καὶ τότε θά εἶ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

μαστε σύμφωνοι ὅλοι, ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ μᾶς μεταχειρίζονται. (Χειροκροτήματα ἀπ' τὴν Πτέρυγα τῆς Δημοκρατικῆς Ἀνανέωσης).

Διότι, δὲ χρειάζονται πιὰ οὔτε δικαιώματα αὔτε ἐλευθερίες, οὔτε τίποτα, ἀλλὰ Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ νὰ ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα, δηλαδὴ κανένα.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΚΟΡΑΚΑΣ: Εἶναι, λοιπόν, τὸ καθεστὼς ποὺ σᾶς ἐνοχλεῖ.

ΚΩΝ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ: Δὲ μ' ἐνοχλεῖ καθόλου τὸ καθεστώς. Ἐσᾶς δὲ σᾶς ἐνοχλεῖ ἡ στέρηση τῆς ἐλευθερίας; Ἐσᾶς, δὲ σᾶς ἐνοχλεῖ ἡ κατάργηση τῆς θρησκείας;

ΚΩΝ. ΚΑΠΠΟΣ: Μὴ χρησιμοποιεῖτε μεγάλες λέξεις. Τί εἶναι αὐτά; Ἐμεῖς ἔχουμε ἀγωνιστεῖ γιὰ τὴν ἐλευθερία.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (Γιάννης Ἀλευρᾶς): Σᾶς παρακαλῶ, μὴ διακόπτετε.

ΚΩΝ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ: Αὐτὰ ποὺ εἶπε ὁ κ. Γενικὸς Γραμματέας εἶναι αὐτά. Καὶ ἂν αὐτὴν τὴ στιγμὴ τὴν ὑστάτη, αἰσθανθήκατε τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσετε τὸν πατριωτισμό σας, ἐγὼ τὸ δέχομαι. Ἀλλὰ μὴν ξεχνᾶτε ὅτι δὲ μπορεῖτε μὲ τέτοια ἰδεολογικὰ ἐπιχειρήματα νὰ ἀντιμετωπίζετε τὴν ἔλλειψη στοιχειωδῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων στὴ Βόρειο Ἤπειρο καὶ νὰ λέτε καὶ οἱ Ἀλβανοὶ τὰ ὑποφέρουν. Οἱ Ἕλληνες δὲ μποροῦν νὰ τὰ ὑποφέρουν καὶ κυρίως τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ ὑποφέρει. Καὶ σήμερα μᾶς εἶπε ὁ κ. Ὑπουργὸς ὅτι θὰ φροντίσει γιὰ τὰ δικαιώματα τῶν Βορειοηπειρωτῶν.

Πῶς θὰ φροντίσετε, κύριε Ὑπουργέ, πῶς θὰ φροντίσετε ὅταν ἔχετε πεῖ ὅτι θὰ ἄρουμε τὴν ἐμπόλεμο κατάσταση. Ἀφοῦ τοὺς προσφέρετε αὐτὸ ποὺ ζητοῦν, ἔχετε πάρει τὰ ἀνταλλάγματα;

Τὴ στιγμὴ αὐτὴ ποὺ λέτε «αἴρω τὴν ἐμπόλεμο κατάσταση», ἔχετε διασφαλίσει τὰ δικαιώματα τῆς Βορειοηπειρωτικῆς μειονότητος; Ναὶ ἢ ὄχι;

ΚΑΡΟΛΟΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ (Ὑπ. Ἐξωτερικῶν): Ἡ ἐμπόλεμος κατάσταση, διασφαλίζει τὰ δικαιώματα τῆς μειονότητος;

ΚΩΝ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ: Ναί, γιατὶ ἦταν θέματα γιὰ τὰ ὁποῖα πονοῦσαν οἱ Ἀλβανοὶ καὶ γιὰ τὰ ὁποῖα ἐμεῖς δὲν ἔχουμε κανένα λόγο νὰ ὑποχωρήσουμε. Ἐὰν ἐσεῖς ὑποχωρήσετε, χωρὶς νὰ ἀναγνωρισθοῦν τὰ δικαιώματα, θὰ τοὺς δώσετε ὅ,τι ζητοῦν καὶ δὲ θὰ πάρετε τίποτα. Καὶ ἐξηγῆστε τέλος πάντων, μὲ τὸν ὁποιονδήποτε τρόπο, πῶς σκοπεύετε νὰ διασφαλίσετε τὰ δικαιώματα τῶν ὀρθοδόξων καὶ τῶν Ἑλλήνων; Μὲ ποιόν τρόπο; Θὰ ξανανοίξουν οἱ ἐκκλησιές; Θὰ ἐπιτρέπεται νὰ κάνεις τὸ σταυρό σου, χωρὶς νὰ τρῶς 10 χρόνια φυλακή; Θὰ ἐπιτρέπεται νὰ μιλᾶς κάτι ἑλληνικούλια καὶ ἐκτὸς Ἀργυροκάστρου καὶ Ἁγίων Σαράντα; Διότι οἱ Ἀλβανοὶ δέχονται ὅτι μόνο σὲ 2 ἐπαρχίες ὑπάρχουν Ἕλληνες: Στὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ στοὺς Ἁγιους Σαράντα. Οὔτε στὴ

Κορυτσᾶ, οὔτε στὴ Χειμάρα, οὔτε πουθενὰ ἀλλοῦ. Ἔχουν περιορίσει τὸν ἀριθμὸ τῶν Ἑλλήνων σὲ 24.000.

Καὶ οἱ ὀρθόδοξοι — θὰ σᾶς πῶ, δὲν ἦταν ὅλοι οἱ Ἕλληνες — ποὺ μετρήθηκαν τὸ 1955, ἦταν τὸ 17% τοῦ Ἀλβανικοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος σήμερα ἐγγίζει τὰ 2,5 ἑκατ. Ἐὰν θέλετε, νὰ βγάλουμε γιὰ Ἀλβανοὺς ὀρθόδοξους τὸ 7%, ποὺ εἶναι ἕνας ὑπερβολικότατος ἀριθμός, καὶ στηριχθοῦμε μόνο στὸ 10%, ἄνω τῶν 250.000 πρέπει νὰ εἶναι οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι στὴν Ἀλβανία καὶ ἐμεῖς τοὺς περιστέλλουμε. Σὰν νὰ εἶναι φόβος γιὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ τὸ ἀναδεχθεῖ καὶ τὸ παραδεχόμαστε ὅτι εἶναι 24.000.

Ἀλλὰ θὰ ἄρουμε τὸ ἐμπόλεμο διότι βρῆκε τὸ περίεργο τὸ νομικὸ ὁ κ. Φλωράκης, 45 χρόνια ἐμπολέμου καταστάσεως. Σαρανταπέντε χρόνια φυλακῆς, 45 χρόνια δυστυχίας, 45 χρόνια δὲ σᾶς ἔκαναν ἐντύπωση; Μόνο σᾶς κάνει ἐντύπωση τὸ νομικὸ ἀπαράδεκτο; Τὸ ἐθνικὸ καὶ ἀνθρώπινο ἀπαράδεκτο δὲ σᾶς ἐντυπωσιάζει ἐσᾶς αὐτῆς τῆς πλευρᾶς, τὰ 45 χρόνια; Φαίνεται ὅτι δὲν τὸ θέλετε.

ΚΩΝ. ΚΑΠΠΟΣ: Ὁ κ. Καραμανλῆς ὑπέγραψε στὸ Ἐλσίνκι, ὅτι τὰ σύνορα στὴν Εὐρώπη εἶναι δεδομένα.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (Γιάννης Ἀλευρᾶς). Παρακαλῶ, κύριε Κάππο.

ΚΩΝ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ : Ἀκοῦστε, δὲ θέτουμε θέμα αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἐδαφικῶν δικαιωμάτων. Κανένα θέμα. Καὶ μὴ συγχέετε τὰ πράγματα. Ἡ προστασία τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἐντελῶς διάφορη ἀπὸ τὸ θέμα ποὺ ἐκκρεμεῖ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου Ἐξωτερικῶν, ἀκόμη τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ ποὺ καὶ αὐτό, ὅπως ὀρθῶς σᾶς εἶπαν, δὲν ἔχετε κανένα δικαίωμα νὰ τὸ ἀπεμπολήσετε.

Δὲν ἔχουμε διεκδίκηση αὐτὴ τὴ στιγμή, ἀλλὰ ἔχουμε ἐθνικὰ δικαιώματα ἀπέναντι τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀτομικῶν τους δικαιωμάτων, ἂν εἴμαστε ὑπερασπιστὲς καὶ τὰ σεβόμαστε ἔστω κατ' ὀλίγον. Καὶ ἂς ἀφήσουμε τὰ 45 χρόνια μιᾶς περίεργης πράγματι νομικῆς καταστάσεως.

Ὁ κ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΖΙΓΔΗΣ (Ἀρχηγὸς τῆς ΕΔΗΚ).

Κύριοι πρέπει νὰ σᾶς πῶ 3—4 πράγματα γιὰ τὶς σχέσεις μὲ τοὺς γύρω λαούς, διότι δὲ νομίζω ὅτι χρειάζεται νὰ ἀναπτύξω περισσότερο τὸ θέμα τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Κύπρου. Ἡ Κυβέρνηση πολὺ σωστὰ κάνει μιὰ πολιτικὴ φιλίας μὲ τοὺς βόρειους γείτονες. Ἀλλὰ θὰ μοῦ ἐπιτρέψει ὁ ἀγαπητὸς κ. Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ τοῦ πῶ, ὅτι αὐτὰ ποὺ εἶπε γιὰ τὴν Ἀλβανία δὲ μὲ πείθουν. Ἐὰν ἔτσι ἄρουμε τὸ ἐμπόλεμο, οἱ Ἀλβανοὶ θὰ ξεχάσουν αὐτὴν τὴν ὠμὴ καταπάτηση ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ποὺ κάνουν στὸ λαό τους καὶ στοὺς Ἕλληνες. Προσέξτε, γιατὶ ἐδῶ ὑπάρχει μία φοβερὴ παρεξήγηση. Ἡ Ἀλβανία δὲν εἶναι ἕνα κράτος ποὺ δημιουργεῖται σήμερα, ἔχει μία ἱστορία.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἡ Ἀλβανία, γιὰ νὰ μπεῖ στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ἀνέλαβε ὁρισμένες ὑποχρεώσεις. Καὶ ὅταν πῆγε ἐπίσης στὸ Δικαστήριο τῆς Χάγης τὸ 1935 ἀνέλαβε ἄλλες ὑποχρεώσεις γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ μειονότητα. Ἀλλὰ ἡ Ἀλβανία μπαίνοντας καὶ στὰ Ἡνωμένα Ἔθνη δέχτηκε τὸ ἄρθρο 2, νομίζω, τὸν καταστατικό τους χάρτη γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Δὲν τῆς ἐπιτρέπεται, ἐπομένως, οὔτε γιὰ τὸ Λαό της, οὔτε γιὰ τὶς μειονότητες τὰ δικαιώματα αὐτὰ νὰ καταργήσει, νὰ τὰ καταστήσει ἀνενεργά. Ἐὰν ἡ Ἀλβανία ἐπιμένει στὴν ἀπαγόρευση π.χ. τοῦ δικαιώματος τῆς θρησκείας, δὲν εἶναι ἄξια νὰ εἶναι στὸν ΟΗΕ. Δημιουργεῖται θέμα γι' αὐτήν, νὰ εἶναι μέλος τοῦ ΟΗΕ. Δὲ συμβιβάζονται αὐτὰ τὰ δύο πράγματα.

Ἐγὼ δὲ συνιστῶ ὑπερβολὲς καὶ μεγαλόστομες καταδίκες. Ἀλλά, πιστεύω ὅτι πρέπει, πρὶν ἄρουμε αὐτὸ τὸ ἐμπόλεμο, νὰ γίνουν ὁρισμένες διαπραγματεύσεις, οὕτως ὥστε νὰ ἐξασφαλίσουμε ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Μειονότητα δὲ θὰ σβήσει μέσα σὲ 10—15 χρόνια. Ἐμεῖς ἂς μᾶς ποῦν — γιατὶ οἱ Ἕλληνες θέλουμε πάντοτε νὰ διδασκόμεθα — σὲ ποιό ἄλλο κράτος τῆς οἰκουμένης καταργήθηκε τὸ δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς λατρείας; Σὲ ποιό κράτος; Ὁ Στάλιν, στὴν πιὸ κρίσιμη στιγμὴ τοῦ πολέμου, ἀναγκάστηκε νὰ ἀνοίξει τὶς ἐκκλησίες, θὰ τὸ θυμᾶστε ὅλοι σας. Στὴν Κίνα ἄνοιξαν ἀκόμα καὶ οἱ χριστιανικὲς ἐκκλησίες γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρω τὰ μοναστήρια τῶν Βουδιστῶν. Ὑπάρχει ἄλλο κράτος στὴν οἰκουμένη, ποὺ μὲ τόση κυνικότητα κατάργησε μὲ τὸ Σύνταγμά του βασικὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα; Ἐφόσον ἡ Ἀλβανία θέλει νὰ εἶναι στὴν κοινωνία τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν, πρέπει νὰ σέβεται τοὺς βασικοὺς νόμους τῆς κοινωνίας αὐτῆς.

Ὁ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΒΕΡΩΦ — ΤΟΣΙΤΣΑΣ:

Δύο λόγια μόνο γιὰ τὸ Ἀλβανικό. Δὲν εἶναι πράγματι λογικὸ νὰ ἔχουμε ἐμπόλεμο κατάσταση μὲ ὁποιαδήποτε χώρα 40 χρόνια μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου — 35 γιὰ τὴν ἀκρίβεια. Ἀλλά, ἡ Ἀλβανία εἶναι μία εἰδικὴ περίπτωση. Καὶ εὔχομαι καὶ μ' αὐτὴ νὰ ἀποκατασταθοῦν οἱ σχέσεις μας. Μπαίνουμε ὅμως σὲ μία περιπέτεια ἄνευ προηγουμένου. Καὶ γι' αὐτὸ ὀρθῶς οἱ προομιλήσαντες εἶπαν, ὅτι χρειάζεται πρίν, νὰ γίνει μία διαπραγμάτευση. Πρέπει νὰ γίνει μία συζήτηση γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, καὶ νὰ δοῦμε, πῶς τὰ ἀντιλαμβάνονται οἱ Ἀλβανοί, πῶς τὰ ἀντιλαμβανόμαστε ἐμεῖς. Χωρὶς νὰ ξέρουμε κὰν τί σημαίνει ὁ ὅρος, πῶς μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι θὰ μᾶς τὰ ἐξασφαλίσουνε. Δεύτερον, τὸ θέμα τῶν ὑπὸ μεσεγγύησιν περιουσιῶν. Εἶναι θέμα περίπλοκο — καὶ νομικὰ καὶ πρακτικὰ — ἔχει ὄγκο τεράστιο καὶ εἶναι ἀνάγκη καὶ ἐκεῖ νὰ ξέρουμε περίπου τί γίνεται πρὶν προχωρήσουμε σὲ μία συμφωνία.

Ὁ κ. ΜΑΝΩΛΗΣ ΓΛΕΖΟΣ τῆς Ε.Δ.Α.:

Γιὰ τὰ Βαλκάνια πολὺ σωστὴ ἡ

πολιτική. Θεωρῶ ἐπίσης ἀτολμία τὸ ὅτι δὲν ἔχουμε τελειώσει ἀκόμα μὲ τὴν ἐμπόλεμη κατάσταση τῆς Ἀλβανίας. Θὰ ὑπερασπιστοῦμε τὴ μειονότητα τὴν Ἑλληνικὴ μὲ κάποιο τρόπο, ἀλλὰ αὐτὸ ὡς ἀντάλλαγμα εἶναι κάπως ἀπαράδεκτο. Τί ἐμπόδισε ὡς τώρα ἡ ἐμπόλεμη κατάσταση, ἂν εἶναι ἀληθεῖς οἱ καταπιέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ γιατὶ δὲν τὸ παίρνουμε ἀνάποδα; Ὅταν ἀναπτύξαμε τὶς σχέσεις καὶ ὅταν θὰ μπορεῖ ὁ ἀξιότιμος ἀρχηγὸς τῆς «Νέας Δημοκρατίας» φίλος Κ. Μητσοτάκης νὰ ἐπισκεφθεῖ τὴν Ἀλβανία, δὲ θὰ εἶναι καλύτερες οἱ συνθῆκες;

ΚΩΝ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ: Δὲν ἔπρεπε νὰ πεῖτε «ἄν».

ΜΑΝΩΛΗΣ ΓΛΕΖΟΣ: Ἂν θέλετε πᾶμε μαζὶ νὰ δοῦμε ἐπὶ τόπου τὸ θέμα.

Ὁ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΨΑΡΟΥΔΑΚΗΣ:

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ στὰ Βαλκάνια καὶ τὴν εὐρύτερη περιοχή, τῆς Μεσογείου πρέπει νὰ ἀποβλέπει στὴν ἐπίτευξη τῶν πιὸ στενῶν φιλικῶν σχέσεων συνεργασίας σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα.

Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ συμφωνοῦμε μέν, μὲ τὴν ἄρση τῆς ἐμπόλεμης κατάστασης μὲ τὴν Ἀλβανία, ἀλλὰ μὲ τὸν ἀπαραίτητο ὅρο, ἡ ἄρση αὐτὴ νὰ συνοδεύεται μὲ ρητὴ καὶ συγκεκριμένη κατοχύρωση τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἄλλων πολιτικῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλληνικῆς μειονότητας στὴν Ἀλβανία, ποὺ σήμερα εἶναι ἀνύπαρκτα.

Εἶναι τὸ λιγότερο, ἀσυνέπεια νὰ ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τὴν καταπάτηση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ποὺ θεμελιώνεται ἀπὸ τὸν καταστατικὸ Χάρτη τοῦ ΟΗΕ, γιὰ ἄλλους λαοὺς καὶ νὰ ἀδιαφοροῦμε ὅταν τὰ δικαιώματα αὐτὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀλβανίας παραβιάζονται βάναυσα.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Ἐτήσιες συνδρομὲς τοῦ Περιοδικοῦ.

Ἐσωτερικοῦ	Δρχ.	1000
Ἐξωτερικοῦ	Δολ.	25

Διατίθενται τόμοι ἀπὸ 1974 μέχρι σήμερα ἀντὶ Δρχ. 12.000

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τοπωνυμικὰ παράδοξα. Τὸ ὕφος εἶν' ὁ ἄνθρωπος

Τοῦ ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

Σὲ κάποια παιχνιδίσματα τοῦ καλάμου ἔχω ἀσχοληθεῖ ἄλλοτε ἐπιτυχῶς (ἑρμην. τῶν λέξεων Β α ρ δ ο ύ σ ι α, Κ ο ύ γ κ ι, ποὺ κανεὶς ἀπ' ὅτι ξέρω δὲν ἀσχολήθηκε ἴσαμε τώρα, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀντέκρουσε τὶς ἐκδοχές μου) κι ἄλλοτε ἀνεπιτυχῶς, καταπιάστηκα μὲ τὴν ἑρμηνεία τῆς λέξης Β ο ϊ δ ο μ ά τ η ς.

Στὸ βιβλίο μου «Λαϊκὴ Ἀρχιτεκτονική. Ἠπειρῶτες μαστόροι καὶ γεφύρια», ἀριθ. 40 τῆς σειρᾶς τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑταιρείας. Ἀθῆναι 1973, σελ. 43 ἔγραφα:

«Βοδομάτης καὶ Βοϊδομάτης. Προτιμῶ τὴ γραφὴ Βοδομάτης ἀντὶ Βοϊδομάτης, μὲ πρῶτο συνθετικό, κατὰ τὴ γνώμη μου, τὴ λέξη VODA = νερὸ καὶ δεύτερο τὴν Πελασγικὴ MAT KE = μητέρα (Κ. Χριστοφορίδη — Λεξικὸ) ποὺ σημαίνει μάννα νεροῦ».

Βελτιώνοντας σήμερα τὰ βιβλιογραφικά συμπληρώνω πὼς στὸ Λεξικὸ τῆς Ἀλβανικῆς FJALOR GJUH·E·S S·E· SOTME SHQIPE. TIRANE 1980, σελ. 1069, ὅπου ἀνευρίσκει κανεὶς πλῆθος ἀρχαιοελληνικῶν, Πελασγικῶν λέξεων, βλέπω τὴ λέξη MAT-I = χεῖλος τῆς θάλασσας ἢ τοῦ ποταμοῦ (ὄχθη) βλέπε καὶ Μάτι Ἀττικῆς καὶ Μάτι - ποτάμι Βορ. Ἀλβανίας καὶ Ματιάνους = παραποταμίους λαούς. Βλέπω ἀκόμη τὴ λέξη MATK·E· = μάνα, βασίλισσα τῶν μελισσῶν, σελ. 1071.

Ἀκόμα Μητροπολίτου Ἀθηναγόρα. Φῶς ἀπὸ τὰ βάθη τῶν Ὑδάτων Φυλλάδ. δεύτερον. Μυτιλήνη. 1938, σελ. 14, ποὺ ἀντικρούει τὸν Κων. Μέρτζο «ἡ ὑπ' αὐτοῦ νομιζομένη λέξις VODA—Βοδά, εἶναι παναρχαία ἑλληνικὴ λέξις, ἐμπολιτευομένη πρὸ χιλιάδων ὅλων ἐτῶν, πρὶν ἢ ἔτι ἴχνος σλαβικὸν φανῇ ἐπὶ τοῦ κόσμου. Β ο δ ὰ εἶναι τὸ Β ί δ υ, τὸ γλυκὺ ὕδωρ, αὐτὸ τοῦτο τὸ ὕδωρ—Βήδωρ, αὐτὸ τοῦτο τὸ ποταμὸς—βοδαμός, αὐτὸ τοῦτο τὸ ποτήριον = βοδήριον, αὐτὸ τοῦτο τὸ ποτίζω—ἐμποτίζω, αὐτὸ τοῦτο τὸ ποτὸν = βοδόν, αὐτὸ τοῦτο τὸ Πόντος = Μπόνδος», κλπ.

Τὸ ἀναφερόμενο βιβλίο «Λαϊκὴ Ἀρχιτεκτονικὴ» εἶχα στείλει ἀπὸ ἀβροφροσύνη καὶ στὸν κύριο Φώτη Πέτσα, τέως καθηγητὴ (Ἀρχαιολογίας) τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κι ἔπειτα τῶν Ἰωαννίνων.

Θὰ ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶστες τοῦ Δελτίου ὅτι τοῦ κ. Πέτσα ἡ Ἠπειρωτικὴ Ἑταιρεία καὶ ὁ Πρόεδρος αὐτῆς τοῦ ὀργανώσαμε δύο διαλέξεις στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία. Εἴπαμε τοὺς φιλόφρονες λόγους καὶ τὶς εἰσαγωγές, ποὺ δὲν ἀπολείπουν ἀπὸ τὰ χείλη μας γιὰ κανέναν.

Ὁ Βοϊδομάτης, τὰ βόϊδια ποὺ φέρνουν γύρα στὴ χαράδρα τοῦ

Βίκου καὶ ἡ ἀπρόσμενη ἐχθρικὴ ἐπίθεση.

Στὸ γνωστὸ βιβλίο «Ἀρίστη καὶ βυτικὸ Ζαγόρι» ποὺ συνέγραψαν οἱ Φώτης Πέτσας καὶ Γιάννης Σαραλῆς καὶ στὴ σελίδα 76, ὑποσημείωση 56 ὁ ἐν λόγω κύριος Πέτσας γράφει:

«Ὁ τύπος τοῦ ἀρσενικοῦ γένους «Βοϊδομάτης» ἐννοεῖται ποταμός, εἶναι ἀπὸ τὴ γλώσσα τῶν λογίων καὶ τὴν ἐπίσημη. Τὸ γνήσιο θὰ ἦταν «Βοϊδομάτι» (τὸ) ὅπου «μάτι σημαίνει «μάτι νεροῦ, πηγὴ ἀναβλύζοντος ὕδατος», Δ. Δημητράκου, Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. λ. μάτι σελ. 4497, ἀριθ. 4. Μὲ τὴ σημασία αὐτὴ βρίσκομε τὴ λέξη σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀντλῶ ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν: 1) «τ' Δουμουκοῦ τοῦ μάτ'», 2) μάτι (τὸ) = πηγὴ ὕδατος, 3) καὶ ὑποθαλάσσιον κλπ. κλπ., ἀπαριθμεῖ 15 παραδείγματα μὲ τὴ λέξη μάτι = βρύση. Πάει συνέχεια στὴ μεταφορὰ τῆς λέξης μάτι στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλώσσα μὲ ἀνάλογα παραδείγματα γιὰ τὸ δεύτερο συνθετικό. «Ὦ ταυρόμορφον ὄμμα Κηφισσοῦ»... Ὠρωπός, Ἀσωπὸς καὶ μάλιστα Ταυρωπός. Τὸ Βοϊδομάτι σὰν σύνθετο, νοεῖται ὅπως ἀνάλογα παραδείγματα, ποὺ ἀντλῶ πάλι ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ: βοϊδόσπιτο, βοϊδοκάλυβο, βοϊδοκέλλι, βοϊδολίβαδο, βοϊδόμαντρι, βοϊδομάντρι, βοϊδοσταλός, βοϊδότοπος, βουνότοπος κ.τ.τ Ἰδιαίτερα ἀξιοσημείωτο τὸ «βοϊδονέρι» στὴ Στερεά (Αἰτωλία), «ὕδωρ περιέχον ἀσβεστούχους οὐσίας πινόμενον μόνον ὑπὸ βοῶν». Δὲν μᾶς παραπέμπει ὁ κ. Καθηγητὴς στὸν παραδοξολόγο ἑρμηνευτή, ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ἀσβεστοῦχο νερὸ πίνουν μόνο τὰ βόδια!, ὁπότε, κατὰ ταῦτα, τὰ καημένα τά ἀγριόγιδα τοῦ Βίκου θὰ 'μεναν διψασμένα. Καὶ ἐπάγεται ὁ κ. Καθηγητής: «Βοϊδομάτι εἶναι δυνατόν, κατὰ ταῦτα, νὰ σημαίνει τὸ μάτι τοῦ νεροῦ, ὅπου ποτίζονται (καὶ στὴ συνέχεια σταλίζουν) τὰ βόδια».

Ἡ ὅλη ἀγωνιώδης προσπάθεια ἦταν νά ἑρμηνεύσει τὸ δεύτερο συνθετικό, ποὺ περίπου συμφωνοῦμε. Παραμένει ἡ διαφωνία μας στὸ πρῶτο συνθετικὸ ποὺ τὸ θέλει καλὰ καὶ σώνει β ό ϊ δ ι. Ἀλλὰ δικαίωμα τοῦ καθενὸς εἶναι νὰ ἐκφέρει ὁποιαδήποτε ἐκδοχὴ νομίζει.

Μὲ ἀρκετὴ ὅμως ἀλαζονεία ὁ τ. καθηγητής, ἀνταποκρινόμενος σὲ ἐπανειλημμένες πράξεις ἀβροφροσύνης μου ἀναφέρεται σὲ μένα, χωρὶς νὰ μὲ κατονομάσει, ἀλλ' ἐν ὄψει τῆς ἀναφερομένης ἐκδοχῆς μου. «Δὲν θὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ γράψω τόσα πολλὰ ἐδῶ, ἂν δὲν ἔβλεπα, γράφει, τελευταῖα ὅτι γράφονται ἀ ν ο η σ ί ε ς (ἡ ὑπογράμμιση δική μου) καὶ γιά τὸ Βοϊδομάτι, μάλιστα ἀπὸ Ἠπειρώτη ἐρασιτέχνη τῆς Ἐπιστήμης (ἐγὼ εἰμ' αὐτὸς), στὴν ὑπ' ἀριθ. 40 ἔκδοση, στὴ σειρὰ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν (Ἀθῆναι 1973, σελ. 43). Γιατί τόσος κότος;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ ΖΑΠΠΕΙΟΥ

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ*

Τοῦ ΑΛΕΞ. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Ἐπειδὴ εἰς εὐχάς, μέχρι τοῦδε ἀνεκτελέστους ἐνταῦθα περιορίζομαι, δὲν θὰ ἔθιγον τοῦτο τὸ θέμα, ἂν δὲν ἐθεώρουν ἀτελῶς καὶ αὐτὸ εἰσέτι τετελεσμένον, καὶ βελτιώσεων ἐν τῷ μέλλοντι δεκτικόν, ἃς σαφηνίζουσι τὰ περὶ αὐτοῦ προηγούμενα. Διὰ τοῦτο ἐκτίθημι αὐτὸ ἐν συντόμῳ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1856, ὀλίγας ἡμέρας ἀφ' οὗ εἰσῆλθον εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ὁ Βασιλεὺς Ὄθων μοὶ ἐνεχείρισε γελῶν ἐπιστολὴν ἣν εἶχε λάβει μυστηριωδῶς κεκλεισμένην διὰ πολλῶν σφραγίδων, καὶ μοὶ εἶπε νὰ τῷ ἀναφέρω τὶς ὁ γράφων καὶ ἂν τὰ περιεχόμενα ἔχωσι τινὰ σπουδαιότητα καὶ ἦσαν ἀπαντήσεως ἄξια.

Ὁ γράφων ὠνομάζετο Εὐαγγέλης Ζάππας, πρακτικὸς ἰατρὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Καραϊσκάκη, ὡς ἔμαθον, ἀποκαταστὰς εἰς Βλαχίαν. Τὰ δὲ περιεχόμενα ἦσαν ὅτι, ἀναγνοὺς ἄρθρον τι δι' οὗ ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν ποιητὴς Παναγιώτης Σοῦτσος συνίστα ἐν ᾗ ἐξέδιδεν ἐφημερίδι τῷ «Ἡλίῳ» τὴν ἐκ νέου εἰσαγωγὴν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνεκολπώθη τὴν ἰδέαν μετ' ἀφελοῦς ἐνθουσιασμοῦ, καὶ προσέφερεν ν' ἀφιερώσῃ εἰς αὐτὴν πᾶσάν του τὴν περιουσίαν, κανονίζων ἐκ προοιμίων καὶ τὰ ἆθλα ἃ θὰ ἔδιδεν εἰς τοὺς νικῶντας εἰς τὴν σταδιοδρομίαν εἰς τὸ ἅλμα, εἰς τὴν σφενδόνην καὶ τοὺς λοιποὺς σωματικοὺς ἀγῶνας.

Ὅτε τῇ ἐπαύριον ἐπέστρεψα τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Βασιλέα ἀνέφερον εἰς τὴν Α.Μ. ὅτι ἀναγνωρίζω διὰ καῆ φιλοπατρίας αἰσθήματα εἰς τὸ γράφοντα, ὅστις ἂν πεισθῇ νὰ μεταρρυθμίσῃ πως τὰς προτάσεις του δύναται ἴσως μέγα καλὸν νὰ προκύψῃ ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν Ἑλλάδα. Λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ Βασιλέως πλήρη ἄδειαν ἐνεργείας, ηὐχαρίστησα μὲν θερμῶς ἐν ὀνόματί του τὸν Ζάππαν διὰ τὰ εὐγενῆ του αἰσθήματα καὶ τὴν λαμπρὰν του ἰδέαν ἀλλὰ συγχρόνως τῷ παρετήρησα ὅτι ὁ χαρακτὴρ τῶν καιρῶν ἤλλαξεν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τὰ ἔθνη διαπρέπουσι σήμερον οὐχί, ὡς τότε, διὰ τῶν ἀρίστων ἀθλητῶν δρομέων, ἀλλὰ διὰ τῶν πρωταγωνιστῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν, εἰς τὴν καλλιτεχνίαν, εἰς τὴν καλλιέργειαν· δι' ὃ καὶ τὸν προέτρεψα ν' ἀνιδρυσῃ μὲν τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν τῆς Ἑλλάδος, ὡς προυτίθετο, ἀλλὰ ταύτην τὴν τάσιν νὰ δώσῃ αὐτοῖς, καὶ νὰ τελῶνται προσέτι οὐχὶ κατὰ τριετίαν, ὡς ἤθελεν, ἀλλὰ κατὰ τετραετίαν βιομηχανικὰς ἀποτελοῦντι

* Ἡμερολ.. Κ. Σχόρου. 1887 σελ. 102.

Ὀλυμπιάδας.

Μετ' οὐ πολὺν χρόνον εἶχον ἀπάντησιν. Ὁ γενναῖος πατριώτης ἔξαλλος ἐκ χαρᾶς, ἐδέχετο πληρέστατα τὴν πρότασιν ὡς τὴν ὑπέβαλον εἰς αὐτόν, καὶ μοὶ ἀνέθετεν ἐντελῶς αὐτῆς τὴν ἐκτέλεσιν, δεχθεὶς προσέτι καὶ τὸ ἀναγκαῖον κατάστημα διὰ τὰς ἐκθέσεις ν' ἀνεγερθῇ διὰ δαπάνης του, καὶ ζητήσας μοι νὰ τῷ πέμψω σχέδιον αὐτοῦ καὶ προϋπολογισμόν.

Τότε συνέλαβον τὴν ἰδέαν καταστήματος θεατροειδοῦς, εἰς οὗ τὰς ἀκτῖνας καὶ τὸ ἔνδον τῆς περιφερείας νὰ ἐκτίθενται τὰ βιομηχανήματα, εἰς δὲ τὰ μεταξὺ διαστήματα τὰ προϊόντα καὶ ἐργαλεῖα τῆς γεωργίας. Ὀψέποτε δὲ αὐξομένης τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος, ἢ τῆς ἐκθέσεως πλὴν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν ἐπεκτεινομένης καὶ ἐπὶ ἄλλας χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ἀναγκαῖον ἀπέβαινε ν' αὐξηθῇ τὸ κατάστημα, τότε, ὀπίσω τῆς πρώτης περιφερείας εἰς τὴν δέουσαν ἀπόστασιν ν' ἄγηται καὶ δευτέρα, καὶ τρίτη, μηκυνομένων καὶ πολλαπλασιαζομένων τῶν ἀκτίνων, μεταξὺ τῶν εὐρυνομένων διαζωμάτων καὶ τοῦ προσώπου ἀναλόγως ἐκτεινομένου. Ἤθελον δὲ τὸ κατάστημα τοῦτο ἐπὶ κορυφῆς τοῦ Σταδίου, ὃ ἐνδυθὲν πάλιν διὰ τῶν ἀρχαίων λιθίνων του ἐδωλίων διὰ τοὺς θεατάς, ἐπρόκειτο νὰ χρησιμεύσῃ κατὰ τὰς τέσσερας Κυριακὰς τῆς ἐκθέσεως, εἰς ἑορτὰς δημοτικάς, ἀνταποκρινομένας πρὸς τὴν πρώτην ἀντίληψιν τοῦ κ. Ζάππα, τὴν τῶν ἀρχαίων ἀγώνων, καὶ συνισταμένας τὴν πρώτην Κυριακὴν εἰς ἀσκήσεις ἀθλητικάς, τὴν δευτέραν εἰς ἱπποδρόμιον, τὴν τρίτην εἰς μουσικοὺς καὶ τὴν τετάρτην εἰς δραματικοὺς διαγωνισμούς.

Τέλος δὲ ἐπρότεινα, τὸ κατάστημα τοῦτο διὰ τῶν τεσσάρων ἐτῶν ἀπὸ ἐκθέσεως εἰς ἔκθεσιν νὰ χρησιμεύῃ, διὰ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ κεφαλαίου τοῦ δωρητοῦ, εἰς σχολεῖον πρὸς τελειοποίησιν τῆς ἐγγωρίου βιομηχανίας, εἰσαγομένων εἰς αὐτὸ τῶν ἀριστευόντων ἐκ τῶν ἐκθετῶν, οἵτινες ἵνα μόνον τελειοποιηθῶσιν εἰς ἣν τέχνην ἤδη ἐγνώριζον καὶ ἤσκουν, βραχυτάτου χρόνου ἐδέοντο, καὶ τῶν διδασκάλων μετακαλουμένων ἐκ τῶν ἀρίστων εὐρωπαϊκῶν τεχνουργείων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τάχιστα θ' ἀνεπτύσσετο ἡ δημώδης βιομηχανία καὶ ὁμοῦ ἡ εὐημερία τῶν ἀπ' αὐτῆς ἀποζώντων.

Ἐκάλεσα λοιπὸν παρ' ἐμοὶ τὸν τότε ἐν Ἀθήναις οἰκοῦντα γάλλον ἀρχιτέκτονα κ. BOULANGER, καὶ οὗτος τῆς ἰδέας μου γνῶσιν λαβών, διέγραψε σχέδιον ἐντελῶς εἰς αὐτὴν ἀνταποκρινόμενον. Πλήρης δὲ χαρᾶς ἦλθε πρὸς ἐμὲ μετά τινα ἔτη καὶ μοὶ ἐπέδειξεν ὅτι καὶ οἱ ἐν Παρισίοις διὰ τὴν πρώτην αὐτῶν παγκόσμιον ἔκθεσιν ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ σχέδιον ἐπενόησαν καὶ ἐφήρμοσαν.

Ἀλλὰ πλὴν τοῦ σχεδίου ὁ κ. BOULANGER μοὶ ἔφερε καὶ τὸν προϋπολογισμόν του, καὶ αὐτός, διὰ τὴν οἰκοδομὴν καὶ διὰ τοῦ Σταδίου τὴν ἐπιλίθωσιν μετὰ φόβου εἶδον ὅτι ἀνήρχετο εἰς 1.000.000 δρχ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ὥστε καὶ ἐδίστασα κατ' ἀρχὰς, ἀλλὰ τέλος ἀπεφάσισα νὰ τὸν πέμψω μετὰ τοῦ σχεδίου εἰς τὸν κ. Ζάππαν. Τίς δ' ὑπῆρξεν ὁ θαυμασμός μου ὅτε διὰ πρώτου ταχυδρομείου ἔλαβον τὴν πλήρη ἔγκρισιν τοῦ μεγαλόφρονος πατριώτου, μόνην συνθήκην ποιουμένου τὴν ἁπλότητα, τὸν περιορισμὸν εἰς μόνα τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν ἀναγκαῖα καὶ τὴν ἀποφυγὴν ἐπιδεικτικῶν πολυδαπάνων κοσμήσεων, καὶ οὕτω μοὶ ἀνέθετε τὰ τῆς αὐτοῦ ἐκτελέσεως.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ὁμολογήσω ἀληθὲς σφάλμα μου. Ἀνευρὼν τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ ἀγροῦ, ὅστις ὑπέρκειται τῇ κορυφῇ τοῦ Σταδίου, τῷ ἐπρότεινα δισχιλίας δραχμὰς δι' ἀγορὰν αὐτοῦ, ἀλλὰ μοὶ ἐζήτησεν 9000, καὶ ἀτόπως ἐνόμισα ὅτι δὲν πρέπει εἰς τοιαύτην ὑπερβολικὴν πρώτην δαπάνην νὰ ὑποβάλω τὸν δωρητήν. Εἶτα δέ, κρίνων ὅτι τὰ τῆς ἐκτελέσεως ἔργου κοινῆς ὠφελείας ἀνῆκον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ἔπεμψα πρὸς αὐτὸ πάντα τὰ τὴν ὑπόθεσιν ἀφορῶντα μετὰ τῶν πρὸς ἐμὲ ἰδιωτικῶν ἐπιστολῶν τοῦ κ. Ζάππα, αἵτινες ἐλπίζω ἐν τοῖς ἐκεῖ ἀρχείοις νὰ σώζωνται, καὶ ἀπέστην, ἴσως οὐχὶ ὡς ὤφειλον, περαιτέρω ἀτομικῆς ἀναμίξεως.

Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν ἡ θέσις ἀπεφασίσθη ὅπου νῦν τὸ μέγαρον ἀνεγείρεται, ὀπίσω τῶν βασιλικῶν κήπων, προφανῶς ἐγκαταλειφθέντος τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ τῆς μετὰ ταῦτα βαθμιαίας αὐξήσεως τῆς οἰκοδομῆς, διότι πρὸς τὰ ὀπίσω δὲν ὑπάρχει θέσις δι' ἄλλας παραλλήλους περιφερείας. Καὶ τὸ ἐσωτερικὸν δὲ σχέδιον μετεβλήθη, δὲν ἠξεύρω, διότι μόλις τὸ εἶδον, ἂν ἐπὶ τὸ καταλληλότερον πρὸς τὸν σκοπὸν τῶν ἐκθέσεων, ἀλλὰ βεβαίως μακρυνθὲν ἀπὸ τοῦ ἐγκριθέντος ὑπὸ τοῦ ἀρχικοῦ δωρητοῦ, καὶ παρὰ τὴν ἀξίωσιν αὐτοῦ κατακοσμηθὲν ὑπὸ μαρμαρίνων κιόνων, ὧν ἡ δαπάνη ἀγνοῶ ἂν ἔμεινεν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ὑπ' αὐτοῦ παραδεχθέντος προϋπολογισμοῦ.

Ἀλλ' ἤδη πλέον τὸ κυρίως ἐνδιαφέρον ἐστὶν ἡ μέλλουσα χρῆσις τοῦ καταστήματος, καὶ κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ εἰς ἐμὲ δοθείσας παραγγελίας ἀποφαινόμενος, λέγω ὅτι, ἅμα περατωθείσης τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ, πρέπει νὰ γίνῃ ἐν αὐτῷ ἑλληνικὴ (τῆς Ἑλλάδος, ἢ ἂν ἐν χωρῇ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν), ἔκθεσις βιομηχανίας, τέχνης, γεωργίας καὶ ἐμπορίου, κατὰ τὰς τέσσαρας κυριακὰς αὐτῆς τελουμένων ἀθλητικῶν ἀγώνων ἐν τῷ Σταδίῳ ἱπποδρομιῶν (ἰδίως ἐγχωρίων ἵππων), καὶ διαγωνισμῶν μουσικῶν καὶ θεατρικῶν, καὶ ταῦτα νὰ ἐπαναλαμβάνωνται κατὰ τετραετίας αἵτινες «βιομηχανικαὶ Ὀλυμπιάδες», καλούμεναι ν' ἀρχίσωσιν ἀριθμούμεναι τακτικῶς. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τῶν ἐκθέσεων χρόνῳ, ἐπὶ τ ὑποθέσει ὅτι μάρμαρα καὶ κιονόκρανα δὲν ἀπερρόφησαν τοὺς πρὸ τοῦτο ἀπαιτουμένους πόρους, τὸ κτάστημα νὰ μεταβάλληται εἰς σχολεῖον τεχνικὸν εἰς ὃ οἱ βραβευθέντες εἰς εἴδη τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας νὰ τελειοποιῶνται εἰς αὐτὰ ὑπὸ διδασκάλων ἐξ Εὐρώπης κληθέντων.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΠΟΥ ΤΙΜΟΥΝ ΤΟΥΣ ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΕΣ ΤΟΥΣ

ΤΟΠΟ ΣΤΟΥΣ ΓΕΡΟΥΣ!

ΑΡΣΕΝΗΣ Ο ΝΕΑΝΙΚΟΣ

Τοῦ Ἀναστασίου Δ. Παπαγγέλη

Ζεῖ στὰ Γιάννινα πρὸς χαρὰ ὅλων μας σὲ πλήρη σωματικὴ καὶ πνευματικὴ θαλερότητα — πόθος ἀνεκδήλωτος ὅλων ἐμᾶς τῶν συνοδοιπόρων τῆς ἴδιας ἰσόχρονης φάλαγγας — ὁ Ἀρσένης Γεροντικός, ὁ διαπρεπής μας φίλος. Ὁ Δῆμος Ἰωαννίνων, ὁ Δήμαρχος Χαρ. Τόλης, εἶχαν τὴν ἔμπνευση νὰ ὀργανώσουν τιμητικὴ ἐσπερίδα γιὰ κεῖνον μὲ ὁμιλητὴ τὸν ἐπίσης ποιητὴ - λογοτέχνη Κώστα Νικολαΐδη. Πλῆθος οἱ ἀκροατές, μαθητὲς τοῦ τιμωμένου Δασκάλου καὶ οἱ μαθητὲς τῶν μαθητῶν του.

Σὲ σκίτσα τῆς γιορτῆς κάνει ἀναφορὰ ἡ πένα τοῦ γιατροῦ μας, τοῦ Ἀναστάση Παπαγγέλη. Οἱ γέροι γιὰ τοὺς γέρους. Λίγο τόπο... καὶ στοὺς γέρους!

α.χ.μ.

***

Πρὶν λίγα χρόνια ἕνας κεραυνὸς κατάστρεψε τὸ μνημεῖο τοῦ Μαβίλη στὸ Δρίσκο (στὸ μέρος ποὺ σκοτώθηκε γιὰ τὴν Ἤπειρο ἐκεῖνος ὁ ΕΥΓΕΝΗΣ γείτονάς μας - Κερκυραῖος) καὶ κάπου γράφτηκαν κάτι λόγια, πὼς τάχα οἱ Ἠπειρῶτες ἀδιαφόρησαν λίγο γιὰ τὸ ξαναχτίσιμό του.

Κι' ἔγραψε τότες ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, ὁ Φρόντζος, ἕνα κείμενο ποὺ μὲ συγκίνησε ὅσο λίγα γραφτὰ ποὺ διάβασα στὴ ζωή μου.

Παρακαλῶ καὶ ἀπὸ τοῦ... ἐπισήμου τούτου βήματος τὸ Φρόντζο νὰ φροντίσει νὰ βρεθεῖ ἐκεῖνο τὸ γραφτὸ γιὰ νὰ τὸ διαβάζουν κι' οἱ νιώτεροι γιὰ νὰ φρονηματίζουνται, νὰ δονεῖται ἡ ψυχή τους ἀπ' τὴν εὐγένεια ποὺ κλείνει, ἀπ' τὴν ἀσύγκριτη καλλιέπειά του, ἀπ' τὸ λεπτὸ ἄρωμα τοῦ Ἠπειρωτικοῦ ἤθους ποὺ βγαίνει σὰ μοσχοβολιὰ ἀπ' τὴν κάθε λέξη του.

Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα παρακαλῶ τὸν ἔξοχο πνευματικὸ ἄνθρωπο τῶν Γιαννίνων τὸ συνταξιοῦχο δάσκαλο Κώστα Νικολαΐδη νὰ βαστήξει, νὰ μὴ χαθεῖ τὸ κείμενο τοῦ λόγου ποὺ μᾶς χάρισε ψὲς τὸ βράδυ στὴν Ἀκαδημία στὴ γιορτὴ ποὺ ὁ Δῆμος τῶν Γιαννιωτῶν τίμησε τὸν Ἀρσένη Γεροντικό. Τὰ εἶπε τόσο ὄμορφα γιὰ τὸ Γεροντικὸ ὁ Νικολαΐδης ποὺ τὸ κείμενό του βάζει γυαλιὰ σὲ πολλὰ ἄλλα. κριτικὰ κείμενα μὲ βαρειὰ ὀνόματα ἀπὸ κάτω. Ἐγὼ θὰ τόθελα νὰ τὸ διαβάζω καὶ νὰ τὸ ξαναδιαβάζω γιὰ νὰ τέρπεται καὶ ν' ἀγαλλιάζει ἡ καρδιά μου σὰν σφίγγεται κι' ὑποφέρει ἀπ' τὴ ξεραΐλα τὴν πνευματική.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἦταν μιὰ πραγματικὰ πνευματικὴ γιορτὴ ἀνώτερου ἐπιπέδου ἡ γιορτὴ ποὺ ἔκανε ἡ πόλη τῶν γραμμάτων γιὰ νὰ τιμήσει τὸν ἄνθρωπο τῶν γραμμάτων Ἀρσένη Γεροντικὸ ποὺ ἀπ' τὸ 1935 προσφέρει τὸ πνεῦμα του στὰ Γιάννινα.

Τύχη ἀγαθὴ γιὰ μᾶς (καὶ λιγώτερο γιὰ τὸ Γεροντικὸ) ποὺ εὐτυχίσαμε ν' ἀπολάψουμε μὰ τέτοια παρουσίαση τοῦ Γεροντικοῦ ἀπὸ ἕναν ὁμιλητὴ ποὺ βρέθηκε σὲ πολὺ μεγάλη «φόρμα».

Λίγο ἄτυχοι σταθήκαμε — τουλάστον οἱ πιὸ ἡλικιωμένοι — στὸ πρῶτο μέρος τοῦ λόγου τοῦ Νικολαΐδη γιατὶ τὸ μεγάφωνο δὲν ἦταν μεγάφωνο, ἀλλὰ μικρόφωνο μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀσθενοφωνίας. Συνέχεια μὲ ρώταγε ὁ Ἀποστολίδης: Τί λέει; (ὁ ρήτορας) κι' ἐγὼ ρωτοῦσα αὐτόν. Γι' αὐτὸ μὲ δύναμη βγῆκε ἀπ' τὸ στῆθος μου ἡ... κραυγή: Ἐπὶ τέλους... ὅταν διορθώθηκε τὸ τζουρνὶ ποὺ βγάζει τὴ φωνή.

Μπορεῖ νὰ μᾶς κούρασε λίγο ἡ γιορτὴ γιατὶ βάσταξε κάπου δυὸ ὧρες.

Καὶ ξέρουν ὅλοι οἱ δάσκαλοι κι' οἱ παιδαγωγοὶ — κι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ξέρουν κι' οἱ... γερονταγωγοὶ — ὅτι τὸ μάθημα πρέπει νὰ κρατάει λιγώτερο ἀπὸ μιὰ ὥρα.

Τουλάχιστον νὰ μεσολαβοῦσε ἕνα μικροδιάλειμμα.

Θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανένας ὅτι ἦταν ὡραῖα τὰ ὅσα, ποιητικά, κριτικὰ ἢ δοκιμιακὰ μᾶς ἀπήγγειλαν οἱ ἐνδιάμεσοι ἀπαγγελτές. Ἦταν ὅμως τόσο πολλὰ ποὺ καὶ νὰ θέλεις δὲν μπορεῖς νὰ τὰ συγκρατήσεις ὅλα. Ἐγὼ δὲ θὰ ξεχάσω ἕνα ποίημα — μεγάλου Γερμανοῦ ποιητὴ — μεταφρασμένο ὅμορφα ἀπ' τὸν Ἀρσένη γιὰ μιὰ ὄμορφη ξανθιὰ κοπέλλα μὲ ἄφθονα ξανθὰ μαλλιὰ καὶ μὲ χρυσαφένια στολίδια στὸ στῆθος της ποὺ ἀπάγγειλε τόσο ὡραῖα μιὰ ξανθιὰ ὄμορφη κοπελλάρα μὲ πολλὰ μακρυὰ ξανθὰ μαλλιὰ καὶ μὲ μεγάλα χρυσὰ στολίδια στὸ στῆθος της...

Διαβάστηκαν κι' ἄλλα πολλὰ ποὺ κατὰ καιροὺς βγῆκαν ἀπ' τὴν πένα τοῦ Γεραντικοῦ. Πρὸς τὸ τέλος ἀκούοντας ἕνα ποίημα τοῦ Οὐγκὼ «Τὸ Ἑλληνόπουλο» — μετάφραση Ἀρσένη, ἀφαιρέθηκα καὶ νόμισα πὼς βρίσκομαι σὲ σχολικὴ γιορτὴ κι' ἀκούω ἀπαγγελίες μαθητῶν κι' ἀφηρημένος κύτταζα πρὸς τὰ πάνω.

Τρεῖς μορφὲς μὲ κύτταζαν, ἕνας ἀπορημένος Χριστὸς ποὺ μὲ ρώταγε μήπως εἶναι αἴθουσα δικαστηρίου καὶ τὸν βάλανε πάνω ἀπ' τὴν ἔδρα, ἕνας συνοφρυωμένος Σπυρίδων ποὺ δικαιωματικὰ κατέχει τὴ θέση του κι' ἕνας ἄλλος ρασοφόρος μὲ ἐγκόλπια καὶ σταυροὺς στὸ στῆθος ποὺ δὲν ξέρω ποιός εἶναι καὶ τί γυρεύει ἐκεῖ.

Τὰ θερμὰ χειροκροτήματα τοῦ κόσμου γιὰ τὸν τιμώμενο καὶ τοὺς ὁμιλητὲς μέ... συνέφεραν γιὰ νὰ χειροκροτήσω ἀπὸ καρδιᾶς τὸν ἔξοχο πνευματικὸ ἄνθρωπο, ποὺ τίμησαν, τὸν ἄνθρωπο ποὺ τὰ τίμησε τὰ Γιάννινα.

Καὶ στὴ συνέχεια μπῆκα στὴ σει-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Σκηνὴ στὴ Ζίτσα (1921). Ὁ μὲ τὸ θέλος πατέρας τῆς Χρυσάνθης Ζιτσαίας.

ρὰ γιὰ νὰ χαιρετήσω καὶ νὰ σφίξω τὸ χέρι τοῦ Γεροντικοῦ καὶ νὰ τοῦ εὐχηθῶ — καὶ σ' αὐτὸν καὶ στὴ γυναίκα του — νὰ ζήσει χρόνια πολλά.

Καὶ σφίγγοντας τὸ χέρι μιανοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἔχει τόσα χρόνια στὴν πλάτη του ὅσα κι' ὁ εἰκοστὸς αἰώνας, ὁ αἰώνας μας, χαιρετοῦσα ἕναν ἄνθρωπο μὲ στέρεη σωματικὴ καὶ — πρὸ παντὸς — ψυχικὴ ὑγεία, ἕναν ἡλικιωμένο ποὺ διαψεύδει τὸ ἴδιο τὸ ἐπίθετό του. Δὲν εἶναι καθόλου γεροντικός ὁ Γεροντικός. Νεανικὸς εἶναι.

Γιάννινα 27.5.1986

Ἀναστάσιος Δ. Παπαγγέλης

Ἀπ' τὸν «Ἠπειρ. Ἀγώνα».

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΝΤΑΙ οἱ κύριοι Ἀναγνῶσται νὰ μᾶς γνωστοποιοῦν τὴ νέα τους διεύθυνση.

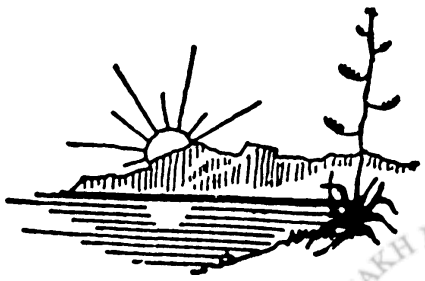

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

"ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΑΓΑΛΛΙΑΣΘΗΣΑΝ,, ΑΠ' ΤΟΝ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

ΤΟΥ ΜΙΧ. Κ. ΠΕΤΡΟΧΕΙΛΟΥ

Πολλὲς φορὲς ἀναλογίσθηκα τὸ ὡραῖο διήγημα ποὺ ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου ἔχει ἀφιερώσει στὸν Κρυστάλλη. Μ' αὐτὸ δείχθηκε ἡ ἀγάπη ποὺ τὸν περιέβαλαν οἱ κορυφαῖοι τῆς ἐποχῆς του.

Πρὶν μιλήσω ὅμως γι' αὐτὸ κάτι θυμήθηκα γιὰ τὸν Παλαμᾶ. Στὰ 1925 κρατοῦσα ἀλληλογραφία μὲ δύο μαθητὲς τῆς Ἄρτας ποὺ δημοσίευαν ποιήματα στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἠχὼ» τῶν Ἰωαννίνων, τὸ Γιῶργο Κοτζιούλα καὶ τὸ Δημήτριο Γαλάνη, ἀργότερα ὀδοντογιατρὸ στὸ Μεσολόγγι. Ὁ Γαλάνης εἶχε τὴν ἔμπνευση νὰ ἐπισκεφθεῖ στὸ νεκροταφεῖο τῆς Ἄρτας τὸν τάφο τοῦ Κρυστάλλη καὶ νὰ γράψει ἕνα γράμμα στὸν Παλαμᾶ γιὰ τὴν τέλεια παραμέλησή του. Ὁ Παλαμᾶς δὲν ἔχασε καιρό. Ὄχι μόνο τὸν εὐχαρίστησε γιὰ τὴν πληροφόρησή του, ἀλλὰ καὶ σ' ἕνα ἀπὸ τὰ ἄρθρα ποὺ δημοσίευσε στὸν «Ἐλεύθερο Τύπο» νομίζω, περὶ τὰ τέλη Μαΐου, παράθεσε αὐτούσια τὴν ἐπιστολή του συνοδεύοντάς την μὲ τὰ πιὸ θερμὰ λόγια, ἰδιαίτερα γιατὶ στοὺς νέους εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἐπικρατοῦν καθ' ὅλα θαυμάσιες ἀντιλήψεις.

Τὸ διήγημα τοῦ Παπαντωνίου ποὺ θέλω νὰ θυμίσω ἐπιγράφεται «Τὸ λαμπρὸ ἁμάξι» ἔκτασης 13 σελίδων, κι' ἀρχίζει μὲ τὴν ἀπρόοπτη συνάντηση δυὸ ἄλλοτε συμμαθητῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἕνας εἶναι φίλος τοῦ Κρυστάλλη, φοβερὰ στενοχωρημένος ποὺ φυματικὸν δὲν μπορεῖ νὰ τὸν βοηθήσει, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἔχει ἀρχίσει νὰ συγκαταλέγεται στοὺς πολὺ πλούσιους.

Στόχος τοῦ πρώτου εἶναι νὰ πείση τὸν πλούσιο νὰ δώσει λίγα χρήματα γιὰ τὴ βελτίωση τῶν ὅρων ζωῆς τοῦ ποιητῆ, ἐνῶ οἱ προθέσεις τοῦ δεύτερου, ποὺ τοῦ παρουσιάζει στὶς συναντήσεις τους συνεχῶς τὰ πλούτη του εἶναι καθαρὰ ἐπιδειχτικές, ἀφήνοντάς τον ἀσυγκίνητον ἀπὸ κάθε αἴσθημα. Δὲν ὑπάρχει πτυχὴ κατανόησης τῆς δραματικῆς θέσης τοῦ ἄτυχου, μὰ τόσο πολλὰ ὑποσχόμενου νέου!

Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ διηγήματος τέθηκε γιὰ νὰ παρασταθῆ ὁ διασυρμὸς τοῦ πολυτελέστατου ἁμαξιοῦ τῆς μ' ἄδεια τὰ χέρια ἐπιστροφῆς τοῦ καλοῦ φίλου, στὰ ἀνάξια λόγου στενοσόκακα τῆς γειτονιᾶς τοῦ ἀρρώστου.

Ἀλλ' ἂς δώσω ἀκριβῶς ἐδῶ τὴν περικοπὴ τοῦ Παπαντωνίου, στὸ πῶς παρουσιάζει τὸν Κρυστάλλη:

«...Ἡ πόρτα ἄνοιξε καὶ μπῆκεν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ὁ Κρυστάλλης. Ἐρχόταν ἀπ' τὸ τυπογραφεῖο διψασμένος γιὰ φῶς γιὰ λίγη βοὴ ἀνθρώπων. Ἦταν σὰ νἄβγαινε στὸν ἀπάνω κόσμο. Χαιρέτησε τοὺς πέντε, κάθισε δίπλα σ' ἕνα τραπεζάκι, πῆρε τὴν «Παλιγγενεσία» καὶ τὴ διάβαζε. Τὸ ξανθὸ καὶ κοντὸ μουστάκι του στριμμένο μὲ προσοχή, τὰ χωριάτικα μάτια του ποὺ ἔξυπνα μαζὺ κι' ἀγαθὰ φώτιζαν τὴν ὠχρή του ὄψη κ' ἡ μικρὴ κλίτσα του, ἀπὸ ὀξυὰ Ἠπειρωτικὴ ποὺ τὴν κρατοῦσε γιὰ μπαστούνι καὶ τῆς καμάρωνε τὰ λαϊκὰ πλουμίσματα, ἔδειχναν κάθε ἄλλο παρὰ ποιητή.

Ποῦ ἡ γούνα τοῦ Συνοδινοῦ, τὸ ψηλὸ τοῦ Παράσχου καὶ τὰ μαλλιὰ τοῦ Νικολάρα!...» τελειώνοντας μὲ τὴν ἐπίσης ἀξιοσημείωτη «...Ὁ ποιητὴς εἶχε ἀπὸ χθὲς λίγο πυρετό. Στὸ τραπέζι του ἦταν δυὸ ποτήρια, ἕνα κουταλάκι κ' ἕνα κουτάκι μὲ χάπια. Ἔπειτα τὰ βιβλία του: Ὁ Βαλαωρίτης, ἡ Γραφή, μιὰ Γεωγραφία τῆς Ἠπείρου, ἕνας τόμος τοῦ Παράσχου, ἕνα βιβλίο τοῦ Λάμπρου, τὸ περιοδικὸ «Ἑστία», λίγα φύλλα ἄσπρο χαρτί. Στὴ γωνιὰ ἡ κλίτσα του. Στὸ τοῖχο δυὸ - τρεῖς ξεβαμμένες φωτογραφίες, μιὰ τσίτσα κρεμασμένη, κι' ἕνα ξερὸ κλαράκι μελικοκιᾶς μὲ τοὺς κόκκινους[1] κόμπους τοῦ καρποῦ της. Δὲ θέλησε νὰ πέση στὸ κρεββάτι γιὰ νὰ τοῦ φύγη ἡ ἰδέα τῆς ἀρρώστειας. Καθισμένος μπροστὰ στὸ μικρό του τραπέζι ,τυλιγμένος μὲ τὸ παλτό του ἔγραφε. Δὲν ἦταν ἐδῶ. Ταξίδευε στὰ Γιάννενα... Ἔγραφε κι' ἔσβυνε... Ἀνέβαινε σὲ Ἠπειρωτικοὺς γκρεμνούς, ἄκουγε κοτσύφια... ὁ καταρράχτης τῶν Τζουμέρκων βροντοῦσε καὶ χιόνιζε στὰ πόδια του...».

Πόσο στ' ἀλήθεια θὰ τὸν ἀγάπησε, ἀπὸ τὶς εἰκόνες ποὺ τοῦ ἀποτύπωσε ὁ Παπαντωνίου, ὁ μάγος αὐτὸς τοῦ ὕφους, μὲ τὸ τόσο λιτό του διήγημα;

Ὁ Κρυστάλλης δὲν φαίνεται ν' ἀπόκτησε ποτὲ κανέναν ἐχθρό. Ὅλοι ξεζουρλάθηκαν ἀπὸ τὴν παραστατικὴ ποίησή του, ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν τσομπάνων του.

Κι' ἂς ἔρθουμε πάλι στὸν Παλαμᾶ. Τοῦ ἔγραψε δυὸ μελέτες σ' ἀπόσταση 22 χρόνων μεταξύ τους. Ἡ δεύτερη ἦταν διάλεξη ποὺ ἔγινε στὸ Φιλολογικὸ Σύλλογο Παρνασσός, μὲ θέμα «Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλης» — σὰν ποὺ ἔλεγαν «Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος» — τοποθετώντας τον πλάϊ στὸν πατέρα δηλαδὴ τῆς Ἑλληνικῆς διηγηματογραφίας, δίδοντας στὸ γραπτό του τὸν ἴδιο χαρακτηρισμὸ καὶ γιὰ τοὺς δυό, «ποιητὲς τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου (ἐνδοσκόπησης).. Κι' οἱ δυὸ κορυδαλλοὶ ὀρθρινοί, ποὺ ὁ ἕνας προμηνᾶ τὸ ξημέρωμα, ποὺ τὸ φέρνει ὁ ἄλλος», ἐνῶ πιὸ γενικὰ ἀποφαίνεται ὅτι μὲ τοὺς στίχους τοῦ Κρυστάλλη τὸ δημοτικὸ τραγούδι μπῆκε «θριαμβευτὴς στὴ ποίησή μας», πὼς ὁ ποιητὴς τοῦ «Τραγουδιστῆ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης» εἶναι ταυτόχρονα φυσικὸς καὶ ἔντεχνος κι' ὅτι τὸ τραγούδι του μοιάζει μὲ πολυπρόσωπη ζωγραφιὰ ποὺ στὰ βάθη της ὑψώ-

1. ΣΗΜ. Α.Χ.Μ.: Ὁ Παπαντωνίου εἶχε ξεχάσει πὼς οἱ ὥριμοι κόμποι (καρποί) τῆς μελικοκιᾶς εἶναι ξανθοί.

νεται πάντα ἡ Πίνδος, τὰ «κακοτράχαλα βουνά».

Πέρα ἀπ' τὸν Παλαμᾶ ὁ Γιάννης Α. Καμπύσης στὸ «Δαχτυλίδι τῆς Μάννας», (ὡς γνωστό, ἔχει μελοδραματοποιηθῆ ἀπ' τὸ Καλομοίρη) στὸ κύριο πρόσωπο τοῦ ὀνειροδράματος Γιαννάκη, αὐτὸν συμβολίζει, σὰν ἀναπολεῖ τὰ ψηλὰ τῆς πατρίδας του βουνὰ κι' ὄντας ἀπελπισμένος ξέρει πὼς θὰ πεθάνει. Ἀλλὰ καὶ στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του «Ἡ φάρσα τῆς ζωῆς» σημειώνει:

«Τὰ κορίτσια τῆς Καλαμάτας σὲ σύνολο εἶν' ἕνας Κρυστάλλης... Εἶναι κι' αὐτά, ποὺ μοῦ δυναμώνουν τὴν ἀγάπη τῆς γλώσσας μου!... Τὰ κορίτσια τῆς Καλαμάτας, — τὰ τραγούδια τους».

Θαυμάσιες κρίσεις γιὰ τὸν Κρυστάλλη ἀφήνουν οἱ γνῶμες τοῦ Ἡλία Βουτιερίδη, πὼς ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς συγχωριανούς του, ὅτι ἡ ἰδιωματικὴ γλώσσα του ἐπιβαλόνταν γιατὶ τὰ πράγματα ποὺ τραγουδᾶ δὲν ἐπιδέχονταν ἄλλες λέξεις κι' ὅτι ἀπέτυχαν ὅσοι τὸν ἐμιμήθηκαν, τοῦ Ἀριστου Καμπάνη, ποὺ λέγει, ὅτι ἱστορεῖ τοὺς θρύλους τῆς πατρίδας του, ζωγραφίζει τὰ τοπία καὶ τὶς ἀγροτικὲς γιορτές, καὶ τραγουδᾶ τὰ βουνά, τὰ δάση, τοὺς βοσκούς... καὶ τοῦ Τέλλου Ἄρτα, ποὺ κάμει μακρὺ λόγο καὶ γιὰ τὰ ἐκλεκτότατα διηγήματά του ἀποκαλόντας τον «προσωπικότητα πεζογράφου ποὺ θὰ παρήγαγε ἔργα κατὰ πολὺ ἀνώτερα τῆς ἠθογραφίας τοῦ ὑπαίθρου».

Ἐπιπροσθέτως ἀναφέρομε ἀπὸ τοὺς πάμπολλους ποὺ τὸν ἐμελέτησαν τοὺς Γ. Γάγαρη, Μ. Ροδᾶ, Σπ. Λάμπρο, Ι. Ζερβό, ποὺ μὲ βιβλία τους ἢ καὶ δημοσιεύματά τους ἐμβάθυναν στὸ ὕψος τῆς χάρης του, στὴ πρωτοτυπία τοῦ ταλέντου του, ἀπὸ δὲ τοὺς συγχρόνους τὸ Μ. Περάνθη, ποὺ ἐμυθιστορηματοποίησε στὸ ἔργο του «Τσέλιγγας», τὴ ζωή του.

Οἱ ἐνδείξεις τέλος τῆς ἐκτίμησης τοῦ λαοῦ ἔχουν ἐκδηλωθῆ στὶς προτομὲς ποὺ τοῦ στήθηκαν (Ἄρτα, Πεντέλη, Γιάννενα, Λάρισα) σ' ὀνομασίες φυσιολατρικῶν συλλόγων, καταστημάτων καὶ περιοδικῶν μὲ τὴν ἐπωνυμία του.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΤΡΩΝ

ΓΟΥΣΙΑ ΤΣΑΚΑΣ

ΤΟΥ ΑΝΑΣΤ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Ὁ Γούσια Τσάκας ἦταν κι' αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς τύπους τῆς παληᾶς Κόνιτσας, καὶ τὰ ἀνέκδοτά του εἶναι πολλὰ καὶ σπαρταριστά.

Χρόνια καὶ χρόνια ἦταν ἀντάμα μὲ τὸ σύντροφό του τὸ Γιώργη Βαγγέλη Μυλωνᾶ ἢ Βαγενᾶ — ποὺ τὸν ἔλεγαν καὶ Ντομπόλα — πασβάντηδες (νυχτοφύλακες) τοῦ παζαριοῦ.

Κοντούλης, ἀλλὰ μὲ κατάϊσιο κορμί, περπατοῦσε πάντοτε ὁλόρθος καὶ καμαρωτός, ἐπιδεικνύοντας τὸ τσιγκελωτὸ μουστάκι του, καὶ βροντώντας τὴν περίφημη κάμα καὶ τὸ μουροβουνιώτικο ροβόλι, (περίστροφο) ποὺ εἶχε πάντα περασμένα στὸ σελάχι του. Συνήθιζε δὲ νὰ λέει πολλὰ ψέμματα, νὰ κόβει λαμπαρδόνες καὶ νὰ καυχιέται.

—Ἦταν, μολογοῦσε, τότε ποὺ εἶχα πρωτοκονομήσει ἕναν καινούργιο γκρᾶ. Μιὰ νύχτα γλιέπω μιὰ φωτιὰ πέρα στὸ Λάζαρο, στὴν Κερασιά. Στέκομαι ποὺ λιέετε καὶ τραβάω μία, καὶ σὲ λίγο ἔσβησε. Παίνω τὴν ἄλλη μέρα, καὶ τί νὰ ἰδῶ! εἶχε γιομώσ' ὁ τόπος γαίματα. Κι' ὅπως ἔμαθα ἀργότερα, ἦταν κλέφτες αὐτοὶ ποὺ τὴν ἄναψαν, καὶ εἶχα βαρέσει τὸν ἕνα.

— Καὶ ποῦ φτάν' ὁ γκρᾶς ἀπ' ἐδῶ ἴσια μ' ἐκεῖ, ὠρὲ κάψο - Γούσια, τοῦ ἔλεγαν· οὔτε τὸ μαουζέρι δὲ φτάνει κολάϊ ὡς ἐκεῖ.

—Ἐκεῖνος ὁ γκρᾶς ποὺ εἶχα τότες ἐγὼ ἔφτανε καὶ παραέφτανε, ἀπαντοῦσε στερεότυπα αὐτός.

Κάποτε, ὁ Κώστας Γκογκόρος ἢ Βαγενᾶς ὁ πρῶτος κυνηγὸς τῆς Κόνιτσας, εἶχε χτυπήσει ἕναν ζαπτιέ, ποὺ τοῦ εἶχε γίνει φόρτωμα γιὰ τὰ βασιλικὰ δοσίματα, καὶ κατόπι δραπέτευσε καὶ κρυβόταν μέσα στὰ ἀπάτητα καταφύγιά του στὴ χαράδρα τοῦ Ἀώου. Ἔστειλε ὁ Γιούζμπασης Νετζὴπ Ἐφέντης ἀποσπάσματα νὰ τὸν βροῦν νὰ τὸν τσακώσουν, ἀλλὰ γύρισαν ὅλοι ἄπραχτοι.

Παρουσιάζεται τότες ὁ Γούσια Τσάκας στὸ Νετζὴπ Ἐφέντη καὶ τοῦ λέει:

—Ἐγὼ ξέρω ὅλα τὰ κατατόπια καὶ τὰ περάσματα τοῦ βουνοῦ, καὶ μπορῶ νὰ πάω νὰ τὸν βρῶ καὶ νὰ στὸν φέρω· ἀλλὰ τί ρεγάλο θὰ μοῦ δώκεις;

Ὁ Γιούζμπασης ποὺ ἤξερε πόσο καυχησιάρης ἦταν ὁ Γούσια Τσάκας, ἀλλὰ καὶ τί ἐστί Κώστα Γκογκόρος, χαμογέλασε.

—Ἂν τὸν φέρεις ἐσὺ ὠρὲ Γούσια, τοῦ λέει, ἔχεις δυὸ λίρες.

Καὶ ξεκινάει λοιπὸν ὁ Γούσιας, τραβάει γιὰ τὴ Νταβάλιστα, πη-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

γαίνει γιὰ τὸν Ἀμάραντο, καὶ κάπου ἐκεῖ τριγύρω, καθὼς ἤξερε τὰ μονοπάτια καὶ τὰ κατατόπια τὸν ἀπαντάει. Καὶ ἀρχίζει μὲ τὰ κόλπα καὶ τὰ λιμά, καὶ προσπαθάει νά τὸν καταφέρει ναρθεῖ στὴν Κόνιτσα· καὶ τοῦ ὑπόσχεται πὼς δὲ θὰ τὸν πειράξουν καὶ τὰ παρόμοια.

—Ἂν ἦρθες γιὰ φίλος κάτσε νὰ σὲ φιλέψω, ἔχω καὶ ψίχα ἀγριόγιδο ψημένο, τοῦ ἀπαντάει ὁ Κώστας, κι' ἂν ἦρθες γιὰ ὀχτρὸς καὶ προδότης δίνε του. Καὶ σουφρώνει ἄγρια τὰ φρύδια του.

— Μά... κάτι πῆγε νὰ μουρμουρίσει ὁ Γούσιας.

—Δὲν ἔχει μὰ καὶ ξεμά, φεύγα γλήγορα· καὶ μὴ μοῦ κουβαλήσεις ἐδῶ τίποτα ζαπτιέδες γιατὶ ἀλλοίμονό σου.

Καὶ ὁ πολυλογᾶς ὁ Γούσιας γύρισε ἄπραχτος καὶ ντροπιασμένος.

—Δὲν μπόρεσα νὰ τὸν ἀπαντήσω πουθενά, δικαιολογήθηκε.

Σὲ πέντ' - ἕξι μῆνες, ὅταν ὁ Γκογκόρος — ἀφοῦ μὲ δυὸ - τρία ἀγριόγιδα ποὺ ἔστειλε πασκέσι στὸ Γιούζμπαση — ἐξιλεώθηκε καὶ ξαναβγῆκε στὸ παζάρι, μαθεύτηκε καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ τὸν πήρανε τὸ Γούσια στὸ ψιλό:

— Πὼ καλά, ὠρὲ κάψο - Γούσια, τοῦ ἔλεγε ὁ Νετζὴπ Ἐφέντης, πὼ γιατὶ μοῦ εἶπες ψέματα ὠρέ; Ἀφοῦ τὸ ἤθρες, ὠρὲ μπούρα μου, (παληκάρι), τὸ Κώστα στὸ βουνὸ γιατί δὲν τὸ ἔπιακες νὰ μοῦ τὸ φέρεις;

Ἀλλὰ ὁ Γούσιας ἔκαμνε τὸ χαζὸ καὶ δὲν ἀπαντοῦσε· ἄλλαζε ἀμέσως κουβέντα.

***

Ὁ Γούσιας εἶχε κι' ἕναν ἀδερφό, ποὺ ἔμενε στὴν παληὰ Ἑλλάδα καὶ πῆγε κάποτε νὰ τὸν διαφεντέψει ἀπὸ τοὺς ἐχτρούς του, ὅπως ἔλεγε, καὶ πολέμησε τρεῖς ἡμέρες. Εἶχε καὶ κάτι παληὰ σημάδια ἀπὸ καλόγερους στὸ κορμί του καὶ τὰ ἔδειχνε.

— Γιὰ τηράξτε τί λαβωματιὲς ἔχω ἀπὸ τότες; ἔλεγε.

—Μιὰ βολὰ πάλιε, μολογοῦσε ὁ Γούσιας, εἴχαμαν καταλάβει ἕναν Τοῦρκο στρατιώτη Γκέγκα, ποὺ μᾶς ἔκλιεφτε τὰ μαγαζιὰ τὴ νύχτα. Τὸν παραμονεύομε ποὺ λιέτε μιὰ βραδιά, ποὺ χώνουνταν ἀπ' ἕνα παραθυρόπλο πίσω ἀπὸ τὸ Χάνι τοῦ Κούσιου γιὰ νὰ κλιέψη, καὶ τὸν καρφώνουμε μὲ τὰ μαχαίρια. Τὸν τραβοῦμε κατόπ' ὄξω, τί νὰ τραβήξεις; θερίος ἄντρας. Τὸν φορτωθηκάμαν οἱ δυὸ ἀντάμα μὲ τὸ σύντροφό μου τὸ Γιώργη Ντομπόλα, καὶ τὸν πήγαμαν σιακάτω στὸ ποτάμι καὶ τὸν ἐθαψάμαν κρυφά, κι' οὔτε κὰν μαθεύτηκε.

—Ἄλλη μιὰ φορὰ ποὺ λιέτε, ἔλεγε πάλι ὁ Γούσιας Τσάκας συνεχίζοντας τὶς ψεματοῦρες του, βάρεσα στὸ κυνήγ' ὀχτὼ λαγοὺς ἀπὸ τὸ πρωῒ ὡς τὸ γιόμα. Καὶ ἦταν καὶ κάτι τρανοὶ σὰν ἀρνιά. Πῶς νὰ τοὺς φέρω φορτωμένους ὅλους; Βρίσκω ἕνα τουρκάκι κάτω στὰ Σέρβενα ποὺ κουβαλοῦσε ξύλα μὲ τὸ γομάρι του, καὶ τοῦ πλιερώνω τὰ ξύλα, τὰ ξεφορτώνω, καὶ φορτώνω τοὺς λαγοὺς καὶ τοὺς ἤφερα. Πούλησα τοὺς ἑφτὰ καὶ βάστηξα γιὰ λόγου μου τὸν ἕνα.

— Ἤμουν ποὺ λιέτ' ὠρὲ παιδιὰ καὶ πρῶτος στὸ σημάδι, καυχιόταν πάλι ὁ μπάρμπα Γούσιας στὰ γερά-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ματά του. Μιὰ βολὰ ἔκαμνε τὸ τούρκικο τ' ἀσκέρι σκοποβολὴ πέρα στὴν Παναγιὰ τὴν Κόκκινη, κι' ἐγὼ γυρίζουντας ἀπὸ τὸ κυνήγι στάθηκα καὶ χάζευα. Ἔριχναν ἀράδα, ἀλλὰ κανένας δὲ χτυποῦσε καταμεσῆς στὸ στόχο.

— Κρίμα στὰ μαοζέρια ποὺ ἔχουν, εἶπα στὸ μπίμπαση (ταγματάρχη) ποὺ στέκουνταν ὀρθὸς καὶ παρακολουθοῦσε, κανένας δὲν ξέρει νὰ ρίξει τῆς προκοπῆς.

— Καὶ ξέρ'ς ἐσὺ ὠρὲ πασβάντη; μοῦ κάνει.

—Φέρε μ' ἕνα ντουφέκι καὶ θὰ ἰδεῖς.

—Ὁρίστε, πάρε.

— Παίρνω κι' ἐγὼ ποὺ λιέτε τὸ μάοζερ, γονατίζω, σημαδεύω καλά· καὶ μπάμ! καταμεσῆς στὸ στόχο. Τά, τά, τά, λάλησε ἀπὸ πέρα ὁ μπουραζάνης (σαλπιγκτὴς) τὴν τρουμπέτα. Μὲ πλησιάζει τότες ὁ μπίμπασης, καὶ χτυπώντας με φιλικὰ στὸν ὦμο:

— Ἄσκ ὀλσοῦν (μπράβο σου), πασβάντμπαση, μοῦ λέει.

Ὅταν πλέον ὁ Γούσιας γέρασε καὶ παρατήθηκε ἀπὸ πασβάντης, ἢ μᾶλλον προτοῦ ἀκόμα παραιτηθεῖ, πούλησε καὶ τὴν κάμα του στὸν τζιαντερμὰ Φεχίμη, καὶ ἀργότερα καὶ τὸ ροβόλι του σὰν ἦρθε τὸ Ἑλληνικὸ καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ περάσει πλέον φόρα στὸ σιλάχι του.

Καὶ ἡ μόνη του παρηγοριὰ ἦταν τώρα πιὰ νὰ μολογάει τοὺς φανταστικοὺς ἄθλους του.

Στὸ Βουλευτήριο τοῦ Σουλίου μὲ τὴν «Πανηπειρωτικὴ Συνομοσπονδία»
28 Ἰουνίου 1986.

Φιλολογικὰ καὶ Καλλιτεχνικὰ Πορτραῖτα

ΝΤΙΝΟΣ ΚΟΝΟΜΟΣ

Ἱστορικὸς καὶ Λογοτέχνης

Ὁ Ντίνος Κονόμος εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους σήμερα καὶ πολυγραφοτέρους νεοέλληνας συγγραφεῖς. Ὁ Γρηγ. Ξενόπουλος μὲ τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο του μᾶς ἔδωκε τὴν κοινωνικὴ εἰκόνα τῆς Ζακύνθου. Ὁ Ντίνος Κονόμος πέρα τοῦ Λεωνίδα Ζώη ἀνέπλασε ἱστορικὰ ὄχι μόνο τὴ Ζάκυνθο, ἀλλὰ ὅλα τὰ Ἑπτάνησα μὲ ἐπιβλητικὴ πολύχρονη ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ ἐργασία. Μέσα στὰ θέματά του καὶ ἡ πρόσχωση τῶν Ἠπειρωτῶν στὰ Ἑπτάνησα καὶ τὴ Ζάκυνθο. Ἡ Ἠπειρωτικὴ ἔρευνα τοῦ ὀφείλει εὐγνωμοσύνη.

α.χ.μ.

***

Γεννήθηκε στὴ Ζάκυνθο (1918) καὶ τέλειωσε τὸ Γυμνάσιο ἐκεῖ.

Δημοσίευσε ὡς τώρα πενήντα ἕξι βιβλία του ἱστορικὰ καὶ λογοτεχνικά. Τὰ ἱστορικά, ποὺ ἀναφέρονται κυρίως στὴν Ἑπτάνησο καὶ στὸ Εἰκοσιένα, βασίζονται σὲ ἄγνωστες ἢ ἀνέκδοτες πηγές.

Ἐργασίες του ἐξέδωσαν ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρεία, ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, ἡ Ἰονικὴ καὶ Λαϊκὴ Τράπεζα, τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀθηνῶν, τὸ Ἑλληνοαμερικανικὸ Ἐπιμορφωτικὸ Ἰνστιτοῦτο, ἡ Ἑταιρεία Ἑλληνικῶν Ἐκδόσεων, κλπ.

Τὰ περισσότερα βιβλία του κυκλοφόρησαν ἐκτὸς ἐμπορίου.

Βραβεύτηκαν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὰ βιβλία του: α) Ὁ Ἠλίας Ζερβὸς Ἰακωβάτος καὶ ἡ Ἕνωση τῆς Ἑπτανήσου, β) Ἠπειρῶτες στὴ Ζάκυνθο, γ) Ναοὶ καὶ Μονὲς στὴ Ζάκυνθο, δ) Ἱστορία τοῦ Ἑπτανησιακοῦ Τύπου (1798–1864), ε) Ἀνέκδοτα κείμενα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως (1822–1826), στ) Ζακυνθινοὶ Φιλικοί, ζ) Ἡ Ἑπτάνησος ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας.

Ἐκδίδει ἀπὸ τὸ 1945 τὸ ἱστορικό,

Ηπειρος Εικονογραφημενη

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΕΥΧΟΥΣ 119 ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(Φωτογραφίες Σπ. Μελετζῆ τραβηγμένες πρὸ τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου)

Φορητὴ εἰκόνα πολιούχου Ἄρτας Ἁγίας Θεοδώρας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Πάνω Παναγίας Βλαχερνῶν Ἄρτας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Γιαναγία Βλαχερνῶν Ἄρτας.

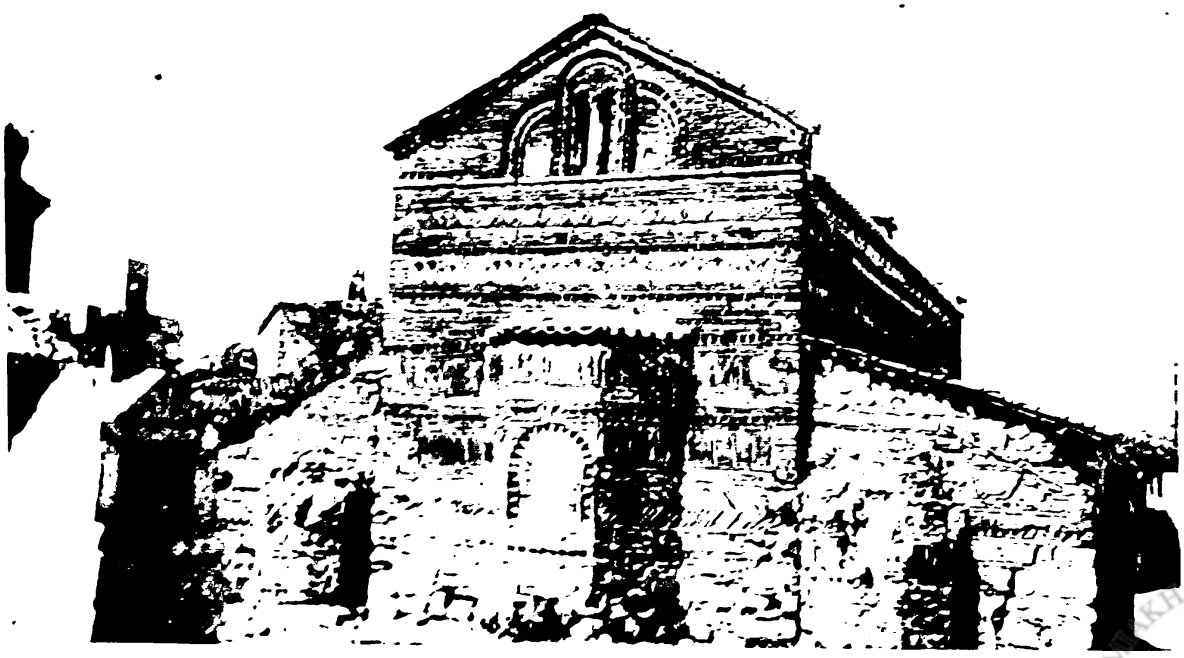

Ἅγιος Βασίλειος Ἄρτας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Παναγία Βλαχερνῶν Ἄρτας

Εἴσοδος Ναοῦ Ἁγίας Θεοδώρας Ἄρτας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἄποψη Ναοῦ Ἁγίας Θεοδώρας Ἄρτας

Ἐρείπια Χριστ. Βασιλικῆς Δ΄ μ.Χ. αἰῶνος στην Ἄρτα.
Ἀνασκαφὲς 1938.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Χῶρος ἀνασκαφῶν Βασιλικῆς Δ΄ αἰῶνος στην Ἄρτα τὸ 1939

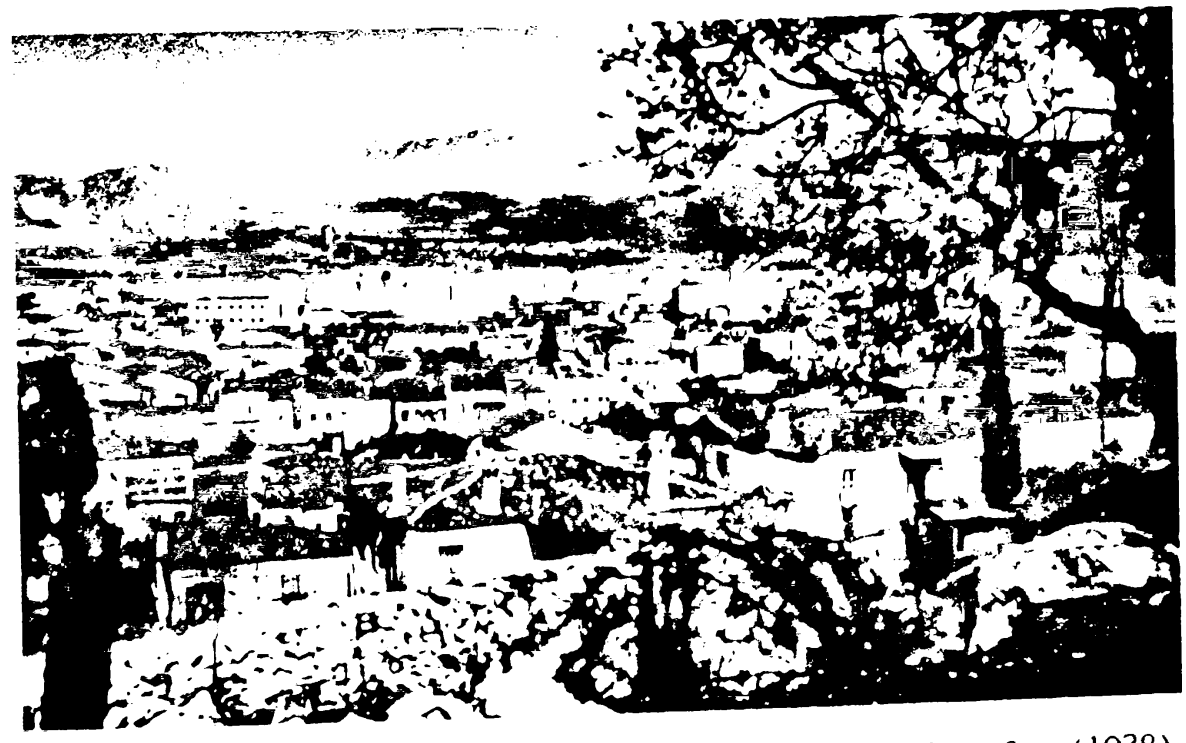

Μερικὴ ἄποψη Ἄρτας μὲ φόντο το ἱστορικὸ Γκρίμποβο (1938)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Κλῶνοι πορτοκαλιᾶς στὴν Ἄρτα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

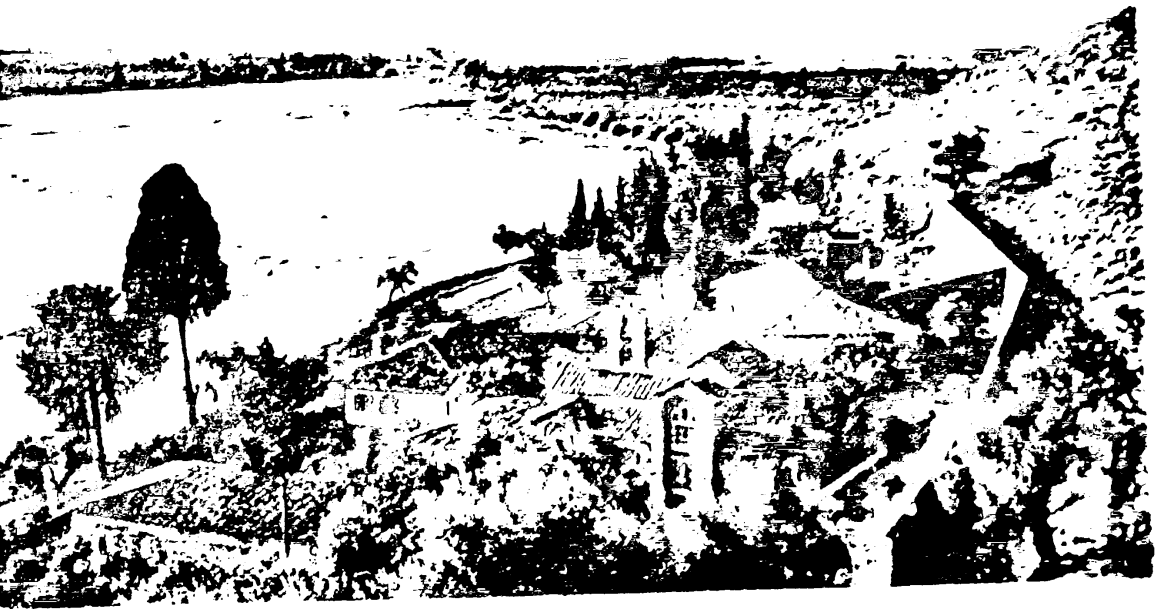

Μονὴ Κάτω Παναγιᾶς μὲ φόντο τὸν Ἄραχθο

Γυμνάσιο Ἄρτας στὶς 25 Μαρτίου. 1938.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

φιλολογικό καὶ λαογραφικό περιοδικό «Ἑπτανησιακὰ Φύλλα». Ἀπὸ τὸ 1956 ἡ περιοδικὴ αὐτὴ ἔκδοση συντάσσεται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ διανέμεται δωρεάν. Ἤδη τὰ «Ἑπτανησιακὰ Φύλλα» συμπλήρωσαν δώδεκα τόμους καὶ τυπώνεται ὁ δέκατος τρίτος.

Ὑπηρέτησε ὡς ὑπάλληλος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς (1953 – 1983). Ἐξέδωσε τὸν «Συμπληρωματικὸ κατάλογο τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Συνέχεια τῶν καταλόγων (1–241) τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου, ἀρ. 242–448) καὶ περιέσωσε τὰ «Ἀρχεῖα τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας», ποὺ ὑπῆρχαν ἄγνωστα καὶ λησμονημένα στὸ παραπάνω Ἵδρυμα.

Ἡ «Ἀναγραφὴ δημοσιευμάτων» τοῦ ἴδιου (1944–1984) περιλαμβάνει 487 τίτλους ἐργασιῶν του, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ σημαντικότερες εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας σὲ ἱστορικο - λογοτεχνικὰ περιοδικὰ ἢ ἐπιστημονικὲς ἐπετηρίδες.

Πραγματοποίησε στὴν Ἀθήνα καὶ στὴ Ζάκυνθο πολλὲς ἀναμνηστικὲς Ἐκθέσεις, ἀφιερωμένες σὲ κορυφαίους Ἑπτανήσιους δημιουργοὺς ἢ διαφόρους ἐπετείους, κλπ.

Πῆρε μέρος σὲ διεθνῆ συνέδρια κι ἔλαβε διάφορες τιμητικὲς διακρίσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ Χρυσοῦν Μετάλλιον τῆς Ἱερᾶς Πόλεως τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Ντίνος Κονόμος ἀσχολήθηκε μὲ διάφορα δημοσιεύματά του στὶς στενὲς σχέσεις Ἠπείρου καὶ Ζακύνθου.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΜΠΕΝΕΚΟΣ

(Βιογραφικά)

Γεννήθηκε στὸ χωριὸ Χουλιαράδες τῆς Ἠπείρου. Σπούδασε Νομικὰ καὶ Πολιτικὲς - Οἰκονομικὲς Ἐπιστῆμες, στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ταυτόχρονα μὲ τὴ δικηγο-

ρία, ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴ λογοτεχνία καὶ τὴν ἱστορία. Πῆρε μέρος στὸν Ἑλληνο - Ἰταλικὸ πόλεμο, μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ ἔφεδρου ὑπολοχαγοῦ, καθὼς καὶ στὴν Ἐθνικὴ Ἀντίσταση, μὲ τὶς γνωστὲς συνέπειες.

Πρωτοπαρουσιάστηκε στὰ γράμματα στὰ 1928, στὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

'Εγκυκλοπαιδείας», μ' ἕνα διήγημά του καὶ λαογραφικὰ ἄρθρα. 'Από τότε, ἄρχισε νὰ δίνει συνεργασία σὲ περιοδικὰ κι ἐφημερίδες, ὅπως : «Νέα 'Εστία», «Νεοελληνικὰ Γράμματα», «'Ηπειρωτικὰ Γράμματα», «'Ελεύθερα Γράμματα», «'Ιωλκός», «'Ελεύθερο Πνεῦμα», «Βαλκάνια», «'Αθηναϊκή», «'Απογευματινὴ» (Θεσσαλονίκης), «Ἡμερήσια Νέα Ξάνθης», «Πανηπειρωτικὴ» κλπ. Τὸ διήγημά του «Στὶς διαταγές Σας, ἐκλαμπρότατε, ἀλλά...» πῆρε τὸ Α' βραβεῖο σὲ πανελλήνιο διαγωνισμὸ διηγήματος τοῦ περιοδικοῦ «Νεοελληνικὰ Γράμματα». Μέλος τῆς «'Εταιρίας 'Ελλήνων Λογοτεχνῶν» καὶ δύο φορὲς μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ:

—'Ηπειρωτικὰ Διηγήματα (Β' ἔκδοσις 1981).
—'Η δίκη τοῦ 'Οδυσσέα 'Ανδρούτσου 1960, Β' ἔκδοσις 1974, Γ' ἔκδοσις 1981).
— Κωλέττης 1961, Β' ἔκδ. 1981).
—'Εθνεγέρτες 1962.
—'Απροσκύνητοι 1962.
— Φιλικοὶ 1962.
—"Απαντα Αἰσχύλου - Σοφοκλῆ - Εὐριπίδη 1963 (Β' ἔκδ. 1966. Γ' ἔκδ. 1981).
— Βουλγαρικὰ Διηγήματα (Μετάφραση) 1964.
— Τὸ Κίνημα τοῦ 1935, 1965.
—'Ο Βουλευτομανὴς Κωμωδία 1981.
— Χρηστίνα (Μονόπραχτο δράμα) 1981.
—'Αλέκα (Ρομάντζο) 1981.
—'Ο φουκαρᾶς ὁ Χάϊτας (Σάτιρα) 1981.
—'Ανθολογία Βαλκανικοῦ Διηγήματος, 1981.
—Τὸ Γλωσσικὸ - 'Ορθογραφικό μας Ζήτημα, 1981.
—'Αγῶνες τοῦ 'Αλβανικοῦ Λαοῦ γιὰ τὴν 'Ανεξαρτησία του, 1983.
— Γονεῖς καὶ παιδιὰ (Παιδαγωγικὸ) 1985.
— Νεώτατο Γαλλο - 'Ελληνικὸ Λεξικό, 1956.
— Νεώτατο 'Ελληνο - Γαλλικὸ Λεξικό, 1964.
—'Εκλαϊκευμένα Νομικὰ Θέματα, 1954.
— Χαῖρε, ὦ χαῖρε 'Ελευθεριὰ ('Ανάλυση τοῦ 'Εθνικοῦ μας "Υμνου) 1953, κλπ.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του ἀνατυπώθηκαν σ' ἀρκετὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, ὅπου ὑπάρχουν ἑλληνικὲς παροικίες. Διηγήματά του μεταφράστηκαν στὰ ἀλβανικὰ καὶ δημοσιεύτηκαν στὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ «DRITA», καθὼς καὶ στὰ γερμανικά. Ἡ κριτική, ὁμόφωνα, χαραχτήρισε τὸ ἔργο του σὰν πολύτιμη προσφορὰ στὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα καὶ τὴ γνώση τῆς Νεοελληνικῆς μας 'Ιστορίας.

'Ο Μάρκος Αὐγέρης. σὲ γράμμα του πρὸς τὸν ἴδιο, ἔκαμε τούτη τὴ γενικὴ κριτικὴ τοῦ ἔργου του:

«Θαυμάζω τὴν ἐργατικότητά σας, θαυμάζω τὸ ζῆλο σας γιὰ τὰ ἐθνικὰ θέματα, θαυμάζω τὸ πνεῦμα σας, ποὺ τὸ κατευθύνει ἡ ἀγάπη στὸ λαό. Τιμῶ ἀπεριόριστα τὴ φρονηματιστικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἀξία τῆς τόσο πλούσιας προσφορᾶς σας. Τὴ βρίσκω ἀπὸ τὶς πιὸ πολύτιμες γιὰ τὴν παιδεία τοῦ πολλοῦ κόσμου. Στὴ

βάση μιᾶς λαϊκῆς βιβλιοθήκης, τὰ ἔργα σας θὰ ἦταν ὑποδείγματα ἁπλότητας, σαφήνειας καὶ ζωντάνιας».

Ἡ «Πανηπειρωτικὴ Συνομοσπονδία Ἑλλάδος» τὸν ἐβράβευσε καὶ τὸν παρασημοφόρησε: «Γιὰ τὴν προσφορά του στὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα».

Τὸ Κράτος, τιμώντας τὶς «σημαντικὲς ὑπηρεσίες του» στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα τοῦ ἀπένειμε ἰσόβια τιμητικὴ χορηγία.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ

— Τὸ ρομάντζο του «Ἀλέκα» μεταδόθηκε σὲ 10 συνέχειες δυὸ φορὲς «κατ' ἀπαίτηση πολλῶν ἀκροατῶν», ἀπὸ τὸ Β΄ πρόγραμμα τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν.
— Στὰ 1982, ἔγινε γι' αὐτὸν τιμητικὴ ἐκδήλωση στὴν Ἀθήνα, «ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν» μὲ καλεσμένους μέλη τῆς Κυβέρνησης, πρεσβευτὲς τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν, ἀρχηγοὺς κομμάτων, κλπ.
— Τοῦ ἐγένετο παρουσίαση ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ Ἀθηνῶν.
— Μεταδόθηκε ἀπὸ τό Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ Ἀθηνῶν διήγημά του.
— Τὸ Νοέμβρη τοῦ 1982, ἡ «Ἑταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» ὀργάνωσε στὴν αἴθουσά της, διάλεξη, μὲ θέμα: «Ἡ Ἀλβανικὴ ποίηση» κι ὁμιλητὴ αὐτὸν (κ. Μπενέκο).
— Τὸν Ἰούνη τοῦ 1983 ἡ «Πανηπειρωτικὴ Συνομοσπονδία Ἠπειρωτῶν Λάκκας Σουλίου» ὀργάνωσε ἐκδήλωση: «Στὴ μνήμη τῶν Σουλιωτῶν» μὲ ὁμιλητὴ τὸν κ. Μπενέκο.
— Τὸ Μάρτη τοῦ 1984, ὁ Δῆμος Πρεβέζης ὀργάνωσε ἐκδήλωση γιὰ τὸν Πρεβεζάνο ἥρωα τοῦ '21 Ὀδυσσέα Ἀντρούτσο, μὲ ὁμιλητὴ τὸν κ. Μπενέκο.
— Ἀπὸ τὸ Γενάρη τοῦ 1984, ἐκδίδει καὶ διευθύνει τὸ περιοδικὸ «Ἐπιμόρφωση».

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΕΥΧΗ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ

Τεῦχ.	
31	Πωγώνι. Ἡ δόξα καὶ ἡ μοίρα του. Δρχ. 300
34	LA MALHEREUSE EPIRE. (Ἀφιέρωμα στὸν Αὐτονομιακὸ Ἀγώνα. Δρχ. 400
40—41	Ἀφιέρωμα στὴν 21 Φεβρουαρίου 1913 Δρχ. 300
53—54	Ἀπὸ τὸ ἀνδροφόνο Μπιζάνι στὸν Αὐτονομιακὸ Ἀγώνα. Ἡ Ἠπειρωτικὴ Ἐκστρατεία σὲ εἰκόνες. Δρχ. 500
55	Προσέγγιση στὴ Σουλιώτικη Ἐποποιΐα Δρχ. 300
59-60-61	Ἀφιέρωμα στὴν 28 Ὀκτωβρίου 1940 Δρχ. 400
62	Ἀφιέρωμα στὴν 28 Ὀκτωβρίου Β΄ 1940 Δρ. 400
76—77	Σῶστε τὸν Καλαμᾶ Δρχ. 200
93	Ἀφιέρωμα στήν... Ἠπειρωτικὴ Ἀθήνα. (Φωτογραφίες - κείμενα τῶν Ἠπειρωτικῶν Ἱδρυμάτων τῆς Ἀθήνας μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν 150 χρόνων τῆς πόλης Δρχ. 300

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΦΡΟΣΩ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

ΤΗΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΣΗΜ. Α.Χ.Μ.:

Ἔφυγε καὶ ἡ Φρόσω μας. Ἔσυρε — γιὰ τελευταία φορὰ τὰ βήματά της πρὸς τὴν αἰωνιότητα, στὸ γνώριμο μοτίβο ὅλης τῆς ζωῆς της, μαθαίνοντας τοὺς Ἠπειρωτικοὺς χορούς σὲ πλῆθος κοπέλες, ποὺ πολλὲς φορὲς ἔσυζε τὴν κατάσταση στὶς πνευματικές μας ἐκδηλώσεις. Τελευταῖα στὴ γιορτὴ τῆς Χρυσάνθης, ποὺ ἔντυσε, ὀργάνωσε καὶ ἐπλαισίωσε τὴ γιορτὴ μὲ τὴ μαστοριά της φέρνοντάς τις ντυμένες μὲ Ἠπειρώτικα κοπέλλες.

Πάντοτε μοῦ ἄρεσε ὁ χαρακτηρισμός, ὁ ἀποδιδόμενος στὸν Φιλοποίμενα «Ὁ τελευταῖος Ἕλλην». Δὲ θυμᾶμαι τώρα ποιός τὸν εἶπε. Τελευταῖος μὲ τὴν ἔννοια ὅτι, μετὰ τὸν Φιλοποίμενα ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς Κόσμος ξέπεσε (146 π.Χ.) στὴ νύχτα τῆς Ρωμαϊκῆς καταχτήσεως.

Εἶναι ἡ τελευταία Ἠπειρώτισσα ἡ Φρόσω Ἰωαννίδου; Ὄχι βέβαια. Πλῆθος Ἠπειρώτισσες, ἄξιες, πανάξιες ἀκολουθοῦν τὰ πρωτοποριακά της βήματα. Ἀμέσως ἡ Χρυσάνθη μας κι ἄλλες κι ἄλλες.

Τὴ βλέπω ὅμως σὰν ἐκπρόσωπο τοῦ παλιοῦ Ἠπειρωτικοῦ Κόσμου, τοῦ Κόσμου τοῦ Μεσοπολέμου, ποὺ ἡ Ἠπειρωτικὴ Παροικία τῶν Ἀθηνῶν ἔκανε αἰσθητὴ τὴν παρουσία της μὲ τὶς Ἀδελφότητες καὶ τὴν ὀργανωμένη δράση της, χορούς, λαχεῖα, συνεστιάσεις, πνευματικὲς ἐκδηλώσεις, αἱμοδοσία τῆς μητροπολιτικῆς Ἠπείρου, ποὺ χρόνο μὲ τὸ χρόνο μαραίνονταν. Ἀλλ' ἐγὼ παύω τὸ λόγο. Τὴ χειροκράτησα στὸ χορό, σὰν πρώτη, πολλὲς φορὲς καὶ τὴν κλαίω τώρα.

Θὰ ψάλουν τὴν ὁμορφιὰ τῆς ψυχῆς της πρῶτα ἡ Χρυσάνθη μας κι ἔπειτα ὁ Γεν. Γραμματέας Στάθ. Λαμπρίδης.

Α. Χ. Μ.

***

Μάνα σὲ λὲν τοῦ Ζαγοριοῦ
καὶ δωρικὴ κολώνα.
Μὰ ἐγὼ σὲ λέω λεβέντισσα
Ζαγοριανὴ τρυγόνα.
Ποὺ σέρνεις πρώτη τὸ χορὸ
καὶ τὶς καρδιὲς φτερώνεις
καὶ μ' ὅλη της τὴν ὁμορφιὰ
τὴν Ἤπειρο ἐνσαρκώνεις.

Ἔτσι εἶχα ποιητικὰ σκιτσάρει, τὴν ἀείμνηστη τώρα, Φρόσω Ἰωαννίδου, τὴ Μάνα τοῦ Ζαγοριοῦ, ποὺ ἔτρεφα γι' αὐτὴ ἀγάπη, ἐκτίμηση, θαυμασμό. Ναί, ἐνσάρκωνε τὴν Ἤπειρο, μὲ τὴν ψυχή, τὸ πνεῦμα, καὶ ὅλες τὶς ἀρετὲς ποὺ τὴν κοσμοῦσαν, καὶ γίνονταν σ' ὅλη τὴ ζωή της, πηγὴ δράσης, κι εὐλογία προσφορᾶς. Πάντα ὀρθὴ στὴν ἔπαλξη τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὡραίου. Τώρα ἦρθε ὁ καιρός, τὴν ἔριξε ὁ καταλύτης χρόνος τὴ Δρὺ τὴν Ἠπειρωτι-

κή. Στὰ 90 μεστὰ καὶ τιμημένα χρόνια της, ἔφυγε ἡ σεβαστὴ δέσποινα, μὲ τὴν ἀνοιχτὴ καρδιὰ καὶ τὴν πάντα ἀνοιχτὴ πόρτα τ' ἀρχοντικοῦ της.

Ὅλη της ἡ ζωή, ἦταν δράση κοινωνική, ἐθνική, ἀλτρουϊστική, ἀνθρωπιστική, μὲ συνισταμένη τὸ Ἠπειρωτικό της πάθος. Ἀπὸ νεαρὴ ἀκόμα ἄρχισε νὰ ἐργάζεται γιὰ πολιτιστικοὺς καὶ κοινωφελεῖς σκοπούς. Ἐποχὴ ποὺ ἡ γυναικεία ἀπασχόληση, κυρίως στὴν ἐπαρχία, ἦταν ἡ κουζίνα. Ἀλλὰ κι' αὐτοῦ ἡ Φρόσω ἦταν ἀπαράμιλλη. Ποιός ἔφαγε ἀπὸ τὸν περίφημο μπακλαβὰ καὶ τὴ ζαγορίσια πίττα της καὶ τὴν ξέχασε; Ἀλλὰ καὶ ποιός δὲν ἔφαγε... Δικοί, περαστικοί ξένοι. Τὸν Ξένιον τὸ Δία ὑπηρετοῦσε μὲ ζῆλο καὶ χάρη Ἠπειρωτική.

Ἀπὸ τὸ 1924 τὴ συναντοῦμε σὰν ἱδρυτικὸ μέλος κι' ἔφορο τοῦ Λαογραφικοῦ Τμήματος, τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων Ἰωαννίνων, νὰ δίνει τὴν πνοή της, στὸν τομέα αὐτό, ποὺ ἀγαποῦσε μὲ πάθος καὶ πρόσφερε πολλά. Ἀλλὰ καὶ ποῦ δὲν τὴ συναντοῦμε σ' ὅλη τὴ διαδρομὴ τῆς γόνιμης, ἀποδοτικῆς ζωῆς της, ἐμπνεύστρια καὶ δημιουργό, στὴν πρώτη γραμμή;

Τὸ 1940 ἐντάσσεται στὸ Σῶμα τῆς Ἐθελόντριας Ἀδελφῆς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ τὸ ἀρχοντικό της στὰ Γιάννινα μεταβάλλεται σὲ Σχολὴ ἀδελφῶν νοσοκόμων καὶ λειτουργεῖ σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς κατοχῆς. Γυρίζει τὰ χωριά τοῦ Ζαγοριοῦ, περιποιεῖται τραυματίες, ἀνταμώνεται μὲ τὶς ἡρωϊκὲς γυναῖκες τῆς Πίνδου, βαδίζει μαζί τους, τὶς ἐμψυχώνει, καταγράφει λεπτομέρειες, ὀνόματα, γεγονότα, τῆς ἐπικῆς ἐκείνης ἐποχῆς. Αὐτὴ τὴ σελίδα ποὺ τὴ δόξασαν κι' οἱ θρυλικὲς ἐκεῖνες γυναῖκες, θὰ ἱστορήσει μετὰ ἡ Φρόσω, ἐπιστρατεύοντας ἀναμνήσεις καὶ βιώματα δικά της, καὶ μὲ λόγο λιτὸ καὶ ἁδρὸ — δωρικὸ πὲς — θὰ τὰ δώσει σὲ διάλεξη τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑταιρείας, ποὺ ἄφησε ἐποχή. Τὸ κείμενο μετὰ δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ Ἑλληνίδων Βορείου Ἑλλάδος καὶ τυπώθηκε ἀνάτυπο σ' ἕνα πολυσήμαντο βιβλιαράκι.

Μελέτησε τὴ λαογραφία, ἔγραψε ἄρθρα, καὶ συνετέλεσε ὥστε τὰ παραδοσιακὰ σχέδια, μὲ τὴ σοφὴ χρωματική τους σύνθεση, νὰ περάσουν στὶς τουαλέτες τῆς ὑψηλῆς ραπτικῆς, καὶ να γίνουν μόδα. Ἡ λαϊκὴ τέχνη νὰ ἀναβιώσει θριαμβικά.

Ἐδῶ θἄπρεπε νὰ ἀναφέρω καὶ τὸ ταπεινὸ σαμαροσκούτι, ποὺ κυριολεκτικὰ θριάμβευσε γιὰ μερικοὺς χειμῶνες. Τῆς Φρόσως ἦταν ἔμπνευση κι' ἐπίτευγμα, γιὰ νὰ δοθεῖ μιὰ οἰκονομικὴ ὠφέλεια στὶς ἀγρότισσες. Οἱ ἀργαλειοὶ δούλευαν ἀστομάτητα κι' ἡ ζήτηση ἦταν μεγάλη. Ὅλες τὴ φορέσαμε τὴ ριχτὴ κάπα τῶν βοσκῶν τῆς Πίνδου, μὲ τὴ σκληρὴ ἄγρια τρίχα. Τὴ συναντοῦμε νὰ δημιουργεῖ σχολὲς ὑφαντικῆς σὲ ὀρεινὲς περιοχές. Γυρίζει ἀκόμα καὶ τῆς Μακεδονίας τὰ χωριὰ καὶ μαζεύει σχέδια παλαιά. Ἕνα σπάνιο σχέδιο ὑφαντὸ μοῦ εἶπε, τὸ ἀνακάλυψε στὴ Φλώρινα. Τὸ εἶχαν σάγι σὲ ἄλογο, καὶ τὸ ἀγόρασε. Φιλοξένησε στὸ ἀρχοντικό της στὸ Τσεπέ-

Φρόσω Ιωαννίδου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΡΟΣΩ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

ΤΟΥ ΣΤΑΘΗ Δ. ΛΑΜΠΡΙΔΗ

Ἀκόμα ἕνα ἐκλεκτὸ Ἠπειρωτικὸ στοιχεῖο ἐξέλιπε αὐτὲς τὶς μέρες. Εἶναι ἡ Φρόσω Ἰωαννίδου. Τὴν εἴχαμε καὶ τὴν ὑπολογίζαμε στοὺς πολυτίμους φίλους τῆς Ἑταιρείας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐνθουσιώδεις ὑποστηρικτές της. Γι' αὐτὸ καὶ νιώθουμε ἔντονη τὴν ἀπουσία της. Ἦταν ἡ μακαρίτισσα Φρόσω ἀπὸ τοὺς τελευταίους τῆς γενιᾶς ποὺ ἔσβησε σχεδόν.

Ἦταν εὐτυχεῖς ὅσοι εἶχαν γνωρίσει ἀπὸ κοντὰ τὴ Φρόσω Ἰωαννίδου. Στὸ πρόσωπό της εἶχαν συνενωθεῖ δυὸ μεγάλες ἀρετές, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ ἀνεκτίμητο στολίδι, ποὺ τὴν παρακολουθοῦσαν ἕως τὰ στερνά της.

Ἀποτελοῦσαν αὐτὰ κρίκο ἀδιάσπαστο καὶ ἦταν τὸ σωματικὸ κάλλος μὲ τὸ ψυχικό. Γιὰ τὴ Φρόσω Ἰωαννίδου θὰ μποροῦσε νὰ ὑποστηρί-

---

λοβο, τὴν Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη καὶ τὴ συντρόφευε στὶς ἐξορμήσεις της, στὰ Σαρακατσάνικα κονάκια. Συνεργάτιδα μοναδική, κατατοπισμένη σὲ ὅλα.

Μόχθησε γιὰ τὴν ἵδρυση Μαθητικῆς Ἑστίας στὸ ἀγαπημένο της Τσεπέλοβο. Ὄνειρο χρόνων, ποὺ εὐτύχησε νὰ τὸ καμαρώσει τελειωμένο. Πάθος ἐπίσης καὶ καϋμὸς ἦταν οἱ Ἠπειρωτικοὶ χοροὶ καὶ τὰ τραγούδια. Νὰ μὴ νοθεύονται, νὰ μὴ παραποιοῦνται. Τὰ εἶχε μέσα της οὐσία ζωῆς, κληρονομημένη ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιά. Ἦταν οἱ θησαυροί μας ποὺ ἔπρεπε νὰ τοὺς φυλάμε εὐλαβικά. Εἶχε ἕνα γκροὺπ ἀπὸ λεβεντόκορμες Ἠπειρωτοποῦλες καὶ τοὺς μάθαινε χορούς. Τὴν τελευταία φορὰ ποὺ συναντηθήκαμε, δυὸ χρόνια πρὶν στὴν Ἀθήνα, ἔτυχα σ' ἕνα τέτοιο μάθημα, κι' ἔχω νὰ τὸ λέω.

— Τόσα βήματα μπροστά, ἔτσι τὸ χέρι, ἔτσι τὸ κεφάλι, ἔτσι ἡ στροφή... Φαίνεται δὲν θὰ ἔμενε εὐχαριστημένη ἀπόλυτα καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ πετάχτηκε πάνω, μπαίνει πρώτη στὴ σειρὰ κι' ἔσυρε τὸ χορὸ σὰν εἰκοσάχρονη κοπέλλα. Ἔμεινα κατάπληκτη. Ποῦ τὰ βρῆκε ἐκεῖνα τὰ φτερά, αὐτὴ ποὺ λίγο πρίν, ἀκουμποῦσε στὶς καρέκλες γιὰ νὰ πάει στ' ἄλλο δωμάτιο; Αὐτὸ θὰ πεῖ καρδιὰ εἶπα μέσα μου καὶ ἱερὸ πάθος. Αὐτὰ ποὺ τὴ φτέρωναν σ' ὅλη τὴ ζωή της, κι' ἔσερνε πρώτη τὸ χορὸ σὲ τόσους ἀξιόλογους κι' ἀποδοτικοὺς τομεῖς. Κι' ἡ ἀναγνώριση ἦταν γενική. Ἡ «Πανηπειρωτικὴ» τὴν τίμησε μὲ μετάλλιο σὲ ἐπίσημη τελετή. Ἐκδηλώσεις πρὸς τιμή της ἔγιναν πολλές, κι' ἐπάξια ἔφερε τὸν τίτλο «Μάνα τοῦ Ζαγοριοῦ». Ἦταν σταλμένη ἀπὸ τὴν καλή της μοίρα.

Τώρα ἀναπαύεται στὸ ἀγαπημένο της Τσεπέλοβο, ἀφήνοντας πίσω της μιὰ μνήμη ζωντανή, σὰν δίδαγμα, καμάρι, ἀλλὰ κι' εὐθύνη στοὺς ἐπερχόμενους.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ξει μὲ σιγουριὰ κανεὶς «οἵα ἡ μορφή, τοιάδε καὶ ἡ ψυχή». Καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἶχε τὴν προέλευσή της ἡ μεγαλωσύνη. Ἦταν πανώρια καὶ μὲ τὴν ἐμφάνισή της καὶ μὲ τὴν προσφορά της. Πολλὰ χρόνια τὴν ἔζησα ἀπὸ κοντά. Θεωρῶ τὸν ἑαυτό μου εὐτυχῆ γι' αὐτό. Ἰδιαίτερα τὸ σημερινό, ἀποτελοῦν τὸν ἄξονα, γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ περιστρέφονται οἱ ἄλλοι.

Τὰ οἰκογενειακὰ στὸ περιθώριο ἦταν γι' αὐτὴ καὶ ὁ λύγος καὶ ὁ στόχος γιὰ τὸ κοινὸ καλό, ποὺ ἄρχιζε καὶ εἶχε γιὰ ξεκίνημα τὸ Τσεπέλοβο, ἕνα ἀπὸ τὰ ξακουσμένα Ζαγοροχώρια, καὶ προχωροῦσε, καὶ φύτρωνε καὶ μεγάλωνε, ὅπου τύχαινε. Τὸ καλὸ γιὰ τὸ καλὸ τὸ πιστεύω της μὲ τὸ λογισμὸ γιὰ συντροφιά. Τὸ καλὸ μονάχα νὰ γίνεται. Κι' ἂν σᾶς ἔπαιρνε στὸ τηλέφωνο μ' αὐτὸ καὶ μόνο θὰ σᾶς ἀπασχολοῦσε. Καημένη Φρόσω, ποῦ νὰ βρεθοῦν ἄνθρωποι σήμερα, λίγο τὰ ἴχνη σου νὰ ἀκολουθήσουν!

Ἐκεῖνο τὸ ἀρχοντικό της στὸ Τσεπέλοβο πόσους ἀνθρώπους εἶχε φιλοξενήσει. Τὸ εἶχε μεταβάλει σὲ σχολὴ Δημοσίων Σχέσεων, χωρὶς νὰ πάρει μαθήματα ἀπ' ἀλλοῦ. Ἦταν αὐτοδίδακτη. Οἱ Δημόσιες Σχέσεις στὴν Ἑλλάδα εἶναι πρωταρχικὸς παράγοντας γιὰ νὰ γίνεται τὸ καλό. Ποιός τρανὸς εἶχε περάσει ἀπὸ τὸ Τσεπέλοβο καὶ δὲ φιλοξενήθηκε στὸ ἀρχοντικό της.

Τὸ σπίτι τῆς Φρόσως εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ παλιὰ καὶ ἐπιβλητικὰ παραδοσιακὰ σπίτια στὸ Ζαγόρι, ποὺ βρίσκονται σὲ καλὴ κατάσταση, χωρὶς καμμιὰ βοήθεια ἀπὸ τὴν Πολιτεία, ποὺ ἐπιμένει νὰ θέλει τὸ Ζαγόρι νὰ κρατηθεῖ μὲ τὰ κτίσματά του, τὰ παραδοσιακά, διατηρητέα, κάτι ἀνέφικτο φυσικά, ἀφοῦ ἡ ἴδια δὲν εἶναι διατεθειμένη νὰ βοηθήσει σὲ τίποτα. Κορύφωμα τῶν ἐπιτευγμάτων της, ὧν οὐκ ἔστι ἀριθμός.

Ὅσα νέα κτίσματα λαμπρὰ καὶ δαπανηρὰ ἔχουν γίνει στὸ Τσεπέλοβο ἔγιναν μὲ ἀτρύτους μόχθους καὶ προσπάθειές της.

Θὰ μπορέσουν τάχα οἱ ἐπιγενόμενοι αὐτὰ τὰ καλλιμάρμαρα κτίσματα ποὺ στήθηκαν στὸ Τσεπέλοβο νὰ τὰ ἀξιοποιήσουν μὲ τὸν καλύτερο τρόπο; Ἂς τὸ ἐλπίσουμε. Στὸ κάθε Ζαγοροχώρι ὑπάρχει καὶ κάποιος γιὰ νὰ διαδεχθεῖ αὐτοὺς ποὺ ἐκλείπουν καὶ νὰ πάρει τὴ σκυτάλη.

Τὸ Τσεπέλοβο ἔχει καὶ νέους καὶ ζωντανοὺς ἀνθρώπους. Ἡ Φρόσω Ἰωαννίδου πάντα θὰ προβάλλεται γιὰ παράδειγμα πρὸς μίμηση!

Γιὰ νὰ συνοψίσω καὶ νὰ κλείσω αὐτὸ τὸ μικρό μου σημείωμα ποὺ γράφεται γιὰ νὰ τιμηθεῖ ἡ μνήμη τῆς «Μάνας τῶν Ζαγορισίων»:

Ἡ Φρόσω Ἰωαννίδου εἶχε ἀνεβάσει στὸν ὑπέρτατο βαθμὸ αὐτὸ τὸ ἀγαθὸ ποὺ λέγεται κοινωνικότητα σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἰδιότητά της ὡς καλῆς χριστιανῆς.

Ἦταν ἀξιοπρεπὴς σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις της. Ἦτσν εὐγενική, εὐπροσήγορη, γελαστή, φιλόξενη, καταδεκτική, ἕνας ὁλοκληρωμένος καλὸς καὶ σωστὸς ἄνθρωπος καὶ πῆρε τὴν καλὴ αὐτὴ στράτα ἀπὸ μόνη της, αὐτοδίδακτη.

Τὸ χῶμα ποὺ τὴ σκέπασε στὰ ψηλὰ βουνά μας ἂς εἶναι ἐλαφρό.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τὰ Γιάννινα οἱ Μαχαλάδες τὰ σοκάκια τὰ τοπωνύμιά τους μὲ τὶς ἱστορικὲς λαογραφικὲς παραδόσεις καὶ θρύλους

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ τοῦ προηγουμένου)

παίζονταν στὰ Γιάννινα τὸ 1887». Ἠπειρωτικὴ Ἑστία 1977).

Πρέπει νὰ ἀναφέρουμε συμπληρωματικὰ γιὰ τοὺς συμπολίτες μας τοὺς Ἑβραίους καὶ Τούρκους, ὅσα θυμούμαστε.

—Οἱ Ἑβραῖοι τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, ὅταν γιόρταζαν τὸ «Πουρείμ» (κοινῶς Πρεὶμ) γιορτὴ σ' ἀνάμνηση τῆς σωτηρίας τῆς Φυλῆς τους ἀπὸ τὴ ραδιουργία καὶ τὴ διαβολὴ τοῦ «Ἀχρείου Ἀμὰν» πρωθυπουργοῦ τοῦ βασιλιᾶ τῶν Ἀσσυρίων Ἀσουήρου, μὲ τὸ σκοπὸ τὸ γενικὸ ἐξολοθρεμό τους, ἔβγαιναν λιγοστὲς παρέες μασκαρεμένων στὴν «Ὀβριακή», ὅπως λέγονταν ἡ Ἑβραϊκὴ συνοικία, μέσα στὸ Κάστρο κι' ἔξω ἀπ' αὐτό.

Τὰ τραγούδια τους ἑλληνικά, φυσικά, γιατὶ μητρική τους γλώσσα εἶναι ἡ Ἑλληνική, περιστρέφονταν στὸ συγκλονιστικὸ αὐτὸ γεγονὸς μὲ κατάρες κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀμάν:

«Τοὺν Ἀμὰν τοὺν ἀρούρ, τοὺν μπικουτσιργιανεὶμ»[1] καὶ ἐπαίνους γιὰ τὴν ὄμορφη Ἑβραιοπούλα, τὴν ἡρωῖδα Ἐσθὴρ (Ἐστὲρ, Στὲρ) ποὺ μὲ τὶς παρακλήσεις της στὸ φοβερὸ βασιληᾶ, σύζυγο τῆς Ἀσουῆρο ἀπέτρεψε τὴ μεγάλη τους συμφορά:

«Ἡ Στὲρ ἡ τιμημέν(η), τρεῖς μέρες νηστημέν'(η)...».

---

1) Ἀρούρ = καταραμένος, Μπικουτσιργιανεὶμ = λιγόημερος...

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

— Οἱ Τοῦρκοι ἐξ ἄλλου, εἶχαν γιορτές, χωρὶς νὰ διακόπτουν τὶς δουλειές τους. Τοῦ «Ραμαζανιοῦ» τὴ νηστεία, ἀπό ψωμί, νερό, φαγητό καὶ τσιγάρο ἀπὸ τὸ «'Αξιὰμ» τὴν ἐσπερινὴ προσευχή, ποὺ «μπαγλάτιζε» ὁ Χότζιας ἀπὸ τὸ Μιναρὲ τοῦ Μπαϊρακλῆ - Τζιαμί, ἀπὸ τὸ βράδυ ἕως τὸ πρωῒ ἔτρωγαν ὕστερα ἀπὸ τὸ σύνθημα τοῦ κανονιοῦ ἀπὸ τὸ Κάστρο. Στοὺς δρόμους χαιρετιώνταν μὲ κίνηση τοῦ κεφαλιοῦ... τελεμένοι ἀπὸ τὴ νηστεία τους, ἂν καὶ τὴ νύχτα τὸ ἔρριχναν στὸ φαγοπότι.

Οἱ χανούμισές τους πάλι ἔκαναν «μάζες» δηλ. γυναικοσυνάθροιση, τραγουδώντας καὶ χορεύοντας μὲ τὸ ρυθμὸ τῶν «κροτάλων» ποὺ φοροῦσαν στὰ δάχτυλα — «ζίλια» τὰ λέγανε— μὲ τὴ συνοδεία τοῦ Οὔτ, εἶδος Λαβούτου, τὰ τραγούδια πάντα ἑλληνικά, γιατὶ κι' οἱ Τοῦρκοι οἱ ντόπιοι μητρικὴ γλώσσα εἶχαν τὴν 'Ελληνική:

«Θὰ τσακίσου κούπις, γιὰ τὰ λόγια πούειπις... ἀμάν...».

Προσκαλώνταν καὶ χριστιανές, κερνιώνταν σερμπέτια καὶ γλυκὰ τοῦ ταψιοῦ: μπακλαὲς (μπακλαβάδες) καὶ ριβανὲς καὶ χουσιάφια ἀπὸ ἀμύγδαλο (ποτό).

Μιὰ φορὰ μικρὸ μὲ πῆρε ἡ μητέρα μου σ' ἕνα γειτονικὸ νοικοκυρόσπιτο καὶ παρακολούθησα μὲ περιέργεια τὸν τρόπο, ποὺ γλεντοῦσαν. 'Εκεῖ ἄκουσα τοὺς παραπάνω στίχους καὶ μοῦ κόλλησαν στὸ μυαλό.

— Οἱ γυναῖκες (οἱ τζίκες).

'Ακόμα καὶ στὶς λύπες μαζὶ μὲ τὰ μοιρολόγια τους ἀνακάτευαν καὶ στίχους ποὺ ζωγράφιζαν τὴ ματαιότητα τῶν ἐγκοσμίων:

Ποιός πίνει τοὺ κρασί, κὶ ξέρ'(ει) ἀπὸ κιτάπ'(ι)[1]
μέσ' στοῦ Ντιβάνι[2] τοῦ Θαγοῦ, πὼς θα-λα-δώκ'(ει)
τζιουβάπ'(ι)...[3]
κὶ γλέπουν τοὺν παράδεισου, τοῦ τζιανετιοῦ[4] τὰ φύλλα.
"Αλλους πέρνάει σὰν ἄνιμους, κι ἄλλους σὰν ἡ γκαμήλα.

Οἱ ἄντρες γλεντοῦσαν στὰ «Σελιαμλίκια» (ἀνδρῶνες) ἢ καὶ στοὺς καφενέδες τους.

'Επισκέψεις ἀνταλλάσσαμε καὶ στὸ Κορμπὰν - Μπαϊράμ μὲ τὸ Πάσχα τὸ δικό μας ἢ τὶς ὀνομαστικὲς γιορτές μας.

---

1) Κιζάπ'(ι) = τὴ Βίβλο, τὸ Κοράνι.
2) Ντιβάνι = ὁ Θρόνος τοῦ Θεοῦ.
3) Τζιουβάπ'(ι) = ὁ λόγος, ἡ ἀπολογία.
4) Τζιανέτ = ὁ Παράδεισος καὶ Τζιανὲμ = ἡ Κόλαση.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Τήν «καλὴ βραδυά», ὅπως ἑλληνικὰ τὴ λέγανε, δηλ. τὰ γενέθλια τοῦ Προφήτη Μωάμεθ, ἐνθυμοῦμαι, ἔβγαινε ὁ Κουτσο-Ἐλμάζης ὁ καραγωγέας μὲ τὸ πλατὺ κόκκινο ζωνάρι καὶ μὲ ἕνα μεγάλο νταούλι· τὸ ἄργανο (Γκρὰν—Κάσσα) ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι χτυπώντας το μὲ τὴ συνοδεία μονότονου τραγουδιοῦ· μόνο τὸ «Ἀμάν... ἀμάν» ξεχώριζα.

Τὸ φιλοδώρημα ἦταν κανένα μεταλλίκι, πεντάρα ἢ δεκάρα ἢ καὶ γρόσι, καὶ ἕνα μεγάλο μαντήλι ποὺ τὸ κρεμοῦσε στὸ ἄργανο.

Ἐμεῖς μικρὰ παιδιὰ τὸν ἀκολουθούσαμε γιά νὰ κάνουμε χάζι.

32. Ἑβραῖικοι μαχαλάδες. Ἦταν μέσα στὸ Κάστρο καὶ ὁλόγυρα ἀπὸ τὴν τάφρο, π οὺ περιέβαλλε τὸ Φρούριο στὸ Κουρμανιὸ μὲ τὰ γύρω σοκάκια· τὴν ὁδὸ Κουντουριώτου μέχρι τοῦ Λειβαδιώτη μὲ δυὸ Συναγωγὲς μιὰ μέσα, ποὺ σώζεται ἀκόμη ἐν χρήσει ἀπὸ τοὺς διασωθέντες ἐλάχιστους Ἑβραίους, καὶ τὴν ἄλλη, ποὺ διατηροῦνταν ὡς τὴ Γερμανικὴ κατοχὴ περίπου, ἔξω στὴν ὁδὸ Γιωσὲφ Ἐλιγιᾶ. Δὲν ὑπάρχει πιά.

33. Ἐργατικὲς κατοικίες: Α' Οἱ πρῶτες ποὺ περιλαμβάνονται μεταξὺ Νέου Συνοικισμοῦ τῆς ὁδοῦ Β. Ἠπείρου — VIII Μεραρχίας — Γαλακτοκομικῆς Σχολῆς. Β' Οἱ δεύτερες ἐργατικὲς κατοικίες στὴν ὁδὸ Γράμμου (πέρα ἀπὸ τοὺς Ἀμπελοκήπους πρὸς Ἀεροδρόμιον) τῶν παρυφῶν τῆς τάφρου τοῦ Βαϊμούνδου καὶ Γ' Οἱ τρίτες οἱ Παραλίμνιες κοντὰ στὸ Τεκὲ τοῦ Ἐβρενὸζ Πασιᾶ.

34. Ἐσὰτ Πασιᾶς: Ὁ τελευταῖος ὑπερασπιστὴς τῶν Γιαννίνων τὸ 1912—13. Γέννημα καὶ θρέμμα τῆς πόλεώς μας. Ὑπῆρξε ἐξέχουσα μορφή· ἤπιος, μειλίχιος μ' εὐγενικὰ αἰσθήματα, γενναῖος καὶ ἱπποτικός. Στὰ Γιάννινα ἡ ἀγαθὴ μνήμη του ἐξακολουθεῖ, νὰ εἶναι πάντα ζωηρή.

Μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα προσόντα του τὰ ψυχικὰ ἦταν καὶ ἡ συμπεριφορά του ἡ σώφρων, ἰδιαίτερα κατὰ τὴν περίοδο τῆς πολιορκίας τῶν Γιαννίνων.

Πολλὲς φορές, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἑξάμηνης πολιορκίας τοῦ φοβεροῦ Μπιζανίου, ὅταν τὰ πολλὰ καθήκαντα καὶ οἱ φροντίδες τοῦ πολέμου τοῦ τὸ ἐπέτρεπον, ὅπως μᾶς διηγώνταν ὁ πατέρας μου, ἔβγαινε πεζὸς στὴν ἀγορά, μὲ μόνο συνοδὸ ἕναν «Νεφέρ», ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε πενῆντα μέτρα πίσω του, μὲ μόνη τὴν «Κασατούρα» του, μιὰ ξιφολόγ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

χη μάουζερ, ποὺ ἀργότερα ἡ VIII Μεραρχία ἡ Ἠπειρωτική, εἶχε ἐφοδιασθῆ ἀπὸ τὰ ἄφθονα λάφυρα.

Οἱ Παζαριῶτες ὄρθιοι στὴν πόρτα τῶν μαγαζιῶν τους τὸν χαιρέτοῦσαν μὲ πραγματικὸ σεβασμό. Αὐτὸς τοὺς ἀντιχαιρετοῦσε λέγοντας τὰ Ἑλληνικά του μὲ τὴν τούρκικη προφορά τους: «Ἀφερὶμ (μπράβο). «Ἰσεῖς νὰ κυτ'τάτι φρόνιμα τὴ δουλειά σας, τί ἔχου ἰγὼ νὰ κάνου μὶ τοὺ Γιοννάνου» θ'κός μ' λουγαριασμός». «Μονάχα τ' ἀξιάμ (δύση ἡλίου) νὰ σμαζεύεστε στὰ σπίτια σας· ἔχουμε κί τ'ς ἀρσίδις τ'ς 'Αρναούτ'δις, (εἶχαν λιποταχτήσει 8—9 χιλιάδες 'Αλβανοὶ καὶ λυμαίνονταν τὴν ὕπαιθρο).

—«Τώρα ποὺ εἴμαστε ἡμεῖς μίτ' ἡμᾶς, ἂν ἔρθ' οὐ Γιουννάνους μὶ τοὺ Γιουννάνου!...».

Σημειωτέον πὼς στὰ σοκάκια τριγυρνοῦσαν λιπόσαρκες σκιὲς νιζάμηδων πιασμένοι χέρι - χέρι γιὰ νὰ μὴν πέσουν ἀπὸ τὴν πεῖνα. Φώναζαν μ' ἀδύνατη φωνή: «'Εκμὲκ (Ψωμί). Ραγίζοντον ἡ καρδιά σου ἀπὸ τὸ ἐλεεινὸ αὐτὸ θέαμα.

Πονόψυχες γυναικοῦλες τοῦ λαοῦ, ὅπως κι' ἄλλοῦ ἀναφέρουμε, δὲν τοὺς ἄφηναν· λίγο κουρκούτι ἢ λάχανο, ἂν ἦταν κι' αὐτά, τοὺς τάϊζαν στὸν 'Οβορό τους (αὐλή), ἐμεῖς δὲ τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιᾶς παραφυλάγαμε μὴ τοὺς δεῖ ὁ Γιούσμπασης (Λοχαγὸς) τοῦ Φρουραρχείου νὰ ζητιανεύουν· (τὸ γόητρο τοῦ Ντοβλετιοῦ βλέπετε) ποὺ ἔφερνε τοὺς δρόμους «Κρικέλ'(ι)».

Τοὺς χτυποῦσε ἄσχημα μὲ τὸ λουρένιο «Γκριμπάτς» (βούρδουλα). Τοὺς ξεπροβοδοῦσαν οἱ γυναικοῦλες μὲ τὴν καλωσυνάτη εὐχή: ἄειστι πιδιάμ' ὁ Θεὸς νὰ σᾶς στείλ'(ει) γλήγουρα στὸ σπίτ' σας, στ' μανούλα σας...

Κάποια νύχτα, παραμονῆς Χριστουγέννων τοῦ 1912, γυρίζοντας μόνος ὁ Πασιᾶς περνοῦσε μπροστά ἀπὸ τὸ μαγαζὶ τοῦ πατέρα μου. Κοντοστάθηκε κυττάζοντας τὸ φῶς ποὺ ἔβγαινε στὸ πεζοδρόμι ἀπὸ τὶς ρωγμὲς τῆς πόρτας, χτύπησε τὴν πόρτα, νομίζοντας πὼς κανένας λωποδύτης θὰ ἦταν μέσα.

'Ακούει ὁ πατέρας μου καὶ τρέχει ἀλαφιασμένος νὰ ἰδῆ ποιός εἶναι. Εἶχε ξεχαστεῖ πάνω στὴ φούργια τῆς δουλειᾶς του — ἦταν τσαγκάρης. Πῶς πέρασε ἡ ὥρα, οἱ καλφάδες ἔφυγαν νωρίτερα.

Βλέπει τὸν Πασιᾶ τυλιγμένο στὸ γιουμπουρλούκι του· τοῦ κόπηκε ἡ ἀνάσα! Ἐκεῖνος μὲ μαλακὴ ἐπιτιμητικὴ φωνή, τοῦ λέει:

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

—"Εχουμι διαταγὴ νὰ συμμαζεύεστε τὸ βράδ' στὰ σπίτια σας; 'Ισὺ γιατί κάθεσαι; "Αν σὶ πιάσουν οἱ ἀρσίδις, οἱ ἀρναούτ'δις κὶ σὶ σκοτώσουν; ἀπόμ'καν «γιατίμ'κα» (ὀρφανὰ) τὰ πιδιά σ'; Γιὰ κὶ τ'ς ἔπιακα κὶ τ'ς κρέμασα· βγαίν' τίποτα; Γλήγουρα κλείσι, κὶ στοὺ σπίτι σ'»!

Στρέφεται στὸ Νεφέρ: Γκὲλ Μπουρντά: (ἔλα δῶ): Πάρτον καὶ συνόδεψέ τον στὸ σπίτι του. 'Αφοῦ μπῆ μέσα τότε θὰ φύγης!

—"Εβετ! (μάλιστα).

Στὸ δρόμο κουβέντιαζαν ὁ πατέρας μου μὲ τὸν ἀπρόοπτο συνοδό του. "Ηταν ὁ ἰμσιαρῆς ἀπογοητευμένος, πὼς δὲν θὰ γυρίση σπίτι του στὴν 'Ανατολή.

"Εφτασαν σπίτι. Χτυπάει ὁ πατέρας μου τὴν πόρτα. Μόλις ἡ μητέρα μου τὸν εἶδε μὲ συνοδεία, τρόμαξε καὶ κόντεψε νὰ τῆς πέσει ἡ λάμπα ἀπὸ τὰ χέρια... Γίνονταν ταχτικὰ συλλήψεις πολλῶν γιὰ τὸ Κομιτᾶτο.

— Μὴ φοβᾶσαι· εἶναι φίλος, καὶ τῆς ἐξήγησε μὲ δυὸ λόγια.

Τὸν ἔκαναν χρυσὸ τὸν καημένο τὸ στρατιώτη νὰ μπῆ μέσα νὰ τὸν φιλέψουν κάτι, στάθηκε ἀδύνατο. Δὲ δέχτηκε. Χαιρέτησε κι' ἔφυγε.

***

"Οταν μὲ χρόνια, ἀπόστρατος πιά, ἦρθε στὰ Γιάννινα ὁ 'Εσάτ, ἐπισκέφτηκε τὸν τότε Στρατηγό μας, ὁ ὁποῖος τὸν φίλεψε ἐγκάρδια. Τοῦ ἔδωκε μάλιστα καὶ χάρτη ἐπιτελικὸ ὁ 'Εσὰτ μὲ πολλὲς λεπτομέρειες τοῦ Φρουρίου τοῦ Μπιζανίου, ποὺ εἶχε ὀχυρώσει ὁ Γερμανὸς Φὸν Ντὲρ—Γκόλτς.

"Ενας 'Ηπειρώτης δημοσιογράφος στὴ Θεσσαλονίκη, τὸν ρώτησε ἂν ἦταν στὴν ἀπογραφή, ποὺ εἶχε γίνει τὶς μέρες ἐκεῖνες, καὶ τί δήλωσε γιὰ τὴ μητρικὴ γλῶσσα καὶ ποιό τὸ ἐπάγγελμα. 'Η ἀπάντηση:

—Μητρικὴ γλώσσα ἡ 'Ελληνική. 'Επάγγελμα: Πασιᾶς τῶν Γιαννίνων!

Μοῦ διηγόνταν, λίγα χρόνια πρίν, ὁ κουρέας Στέφανος Δρούγκας, ποὺ εἶχε ἄλλοτε κουρεῖο στὸ Κριθαροπάζαρο, τὴν ἑξῆς ἱστορία γιὰ τὸν 'Εσάτ:

'Ο 'Εσὰτ μπαρμπερίζονταν στὸ κουρεῖο τοῦ Μανούτσιαγα στὸ Κριθαροπάζαρο καὶ ὁ Δρούγκας, καφετζιόπλο τότε, τοῦ πήγαινε ταχτικὰ καφὲ ἐκεῖ.

Πέρασε καιρὸς πολύς... Τὸ ἀπόγευμα τῆς παραμονῆς τῆς παραδόσεως τοῦ Μπιζανίου (20 Φεβρουαρίου 1913) ἐνῶ κατέ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

βαινε μὲ τὴν παρέα του (ὁ Δρούγκας) ἀπὸ τὸ λόφο Βελισσαρίου, ποὺ παρακολουθοῦσαν τὴ λυσσαλέα μονομαχία πυροβολικοῦ τοῦ Μπιζανιοῦ καὶ Ἑλληνικῶν Πυροβόλων ἀπὸ τὰ ἀπέναντι ὑψώματα, βλέπει νὰ πλησιάζῃ ὅμιλος ἱππέων Τούρκων. Ἦταν ὁ Ἐσὰτ μὲ τὸ Ἐπιτελεῖο του ποὺ γυρνοῦσε ἀπὸ τὸ Μπιζάνι. Περνώντας ὁ Ἐσὰτ ἀπὸ μπροστὰ τοῦ λέει:

—Ὅ,τ' ἦταν νὰ γίνη'(η), καφετζόπλο, γίγκι, καὶ τράβηξε μὲ τοὺς ἄλλους γιὰ τὴν πόλη.

Ὁ γρίφος λύθηκε ὕστερα ἀπὸ λίγες ὧρες... Κουμπούνια... κουμπούνια (ὁμάδες) Τοῦρκοι στρατιῶτες, ἀσύνταχτοι ἔφευγαν μὲ κατεύθυνση τὴν Ἀλβανία.

ΣΗΜ.: Κατὰ πληροφορίες τοῦ Βασίλη Λάππα ὁ Ἐσὰτ μόνο τὸ Φρούριο τοῦ Μπιζανίου παρέδωσε στὸν Κωνσταντῖνο, τὴν πόλη ὅμως τὴν παρέδωκε στοὺς Προξένους τῶν ξένων Δυνάμεων, γιὰ νὰ ἐξασφαλίση τὸν ἐντόπιο τουρκικὸ πληθυσμὸ ἀπὸ τυχὸν κακοπραγίες ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων. Εὐτυχῶς ὅμως, μόνον ἐλάχιστα ἀσήμαντα ἔκτροπα σημειώθηκαν. «Μύτη δὲ στάλαξε».

35. Ζαβαντιὲ ἢ Σαβαντιὲ Τζιαμί. (Βλ. Τζαμιό), ὅπου καὶ ὁ ὁμώνυμος μαχαλᾶς ἀπὸ τὰ Γάλατα μέχρι τοῦ Κούμπλου (βλ. Ἅγ. Σάββας).

36. Ζευγάρια: Παληὰ συνοικία στὶς πλαγιὲς τοῦ ὁμώνυμου λόφου ἀπὸ τὴν πλατεῖα Ὁμήρου, ὅπου τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα, μέχρι τέρματος Ναπ. Ζέρβα καὶ Παν-δοσίας.

37. Ζωὴ Νέα: Συνοικισμὸς νέος ἀπὸ τὴν τάφρο τοῦ Βαϊμούνδου μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ ἀεροδρομίου μὲ τάση ἐπεκτάσεώς του πρὸς τὸ Μπισδουνόπουλο (τώρα Ἅγ. Ἰωάννης Θεολόγος).

38. Ζωσιμαία Σχολὴ (παλαιά): Στὴ συνοικία «Ζωσιμαία». Χτίστηκε τὸ 1905 στὴ θέση τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμάδων ἐπὶ Τουρκοκρατίας μὲ δαπάνες ἀπὸ τὰ πλούσια ἐλεοθετήματά τους.

Εἶναι ἕνα ὡραιότατο κτίριο μὲ λαμπρὰ προπύλαια, μαρμάρινες κολῶνες, ἀπὸ πεντελικὸ μάρμαρο, Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, καὶ τὴν πρόσοψη τύπου Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Στὸ ἀέτωμα ὑπάρχει μὲ χρυσὰ γράμματα, ὁ τίτλος «Ζωσιμαία Σχολὴ» ποὺ ἔκαμε τοὺς Τούρκους νὰ ζηλεύουν.

Πολὺ γνωστὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ περίφημος Ντελῆ Νου-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ρῆς (τρελλὸς) Τοῦρκος μπέης, μεγάλης μόρφωσης, μὲ πνεῦμα σπινθηροβόλο, ποὺ ἔκαμε τὸν τρελλὸ γιὰ νὰ γλυτώσῃ τὴν ἐξορία στὴν Οὔρφα τῆς Συρίας (π. Ἔδεσσα), γιατὶ σατύρισε τὸ Ντουβλέτι γιὰ κάτι φόρους στοὺς ρωμηούς.

Ὅταν τὸν ρώτησαν πειραχτικά, τί λέει ἡ ἐπιγραφή, τοὺς κατακεραύνωσε μὲ τὴ φράση: «Ὁ Λάκκος τῆς Τουρκιᾶς»!

«Ἀφῆστε, μαρές, χαϊντούτηδες, τοὺς ρωμηοὺς νὰ φκιάνουν ἐκκλησιὲς ὅσες θέλουν. σκολειὰ νὰ μὴ φκιάνουν κι' ἀνοίγουν τὰ μάτια τους καὶ μᾶς χτυπήσουν ὕστερα τὸ κεφάλι!...».

Ἡ Ζωσιμαία Σχολὴ εἶχε ἀναδειχθῆ σὰν Πρότυπο Γυμνάσιο, περίφημο ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον, μὲ λαμπροὺς Καθηγητὰς ἐξοπλισμένο ἀρτιότατα μὲ ὄργανα φυσικῆς καὶ χημείας, εἰκόνες, χάρτες καὶ πλουσιωτάτη βιβλιοθήκη ἑλληνικῶν καὶ ξένων κλασσικῶν συγγραμμάτων.

Στὶς ἐτήσιες προφορικὲς ἐξετάσεις, ποὺ γίνονταν στὴν πίσω αὐλὴ τῆς Σχολῆς, προσκαλώνταν ὁ Δεσπότης, ὁ Πασιᾶς μὲ ὅλο τὸ Ἐπιτελεῖο του, τὶς λοιπὲς Ἀρχὲς τῆς πόλεως καὶ πλῆθος κόσμου χριστιανικοῦ, τούρκικου καὶ ἑβραϊϊκου.

Πάνω σὲ μεγάλο πατάρι ἦταν τοποθετημένα τὰ ὄργανα Φυσικῆς καὶ Χημείας, Γεωργαφικοὶ Χάρτες τεράστιοι. Ἐκεῖ γίνονταν πειράματα Φυσικῆς καὶ Χημείας, ἀκόμα καὶ ἡ μηχανὴ Ράμσντεν παραγωγῆς στατικοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

Σ' αὐτὴ φοιτοῦσαν καὶ Τουρκόπλα μεγάλων οἰκογενειῶν: τοῦ Χαϊρεντὶν Πασιᾶ, τοῦ Μουσταφᾶ Πασιᾶ κλπ. μπέηδων.

Ὅταν ἕνα ἀπ' αὐτὰ κάποια φορὰ ρωτήθηκε μὲ διερμηνέα ἀπὸ τὸν Σουφουλὰτ Πασιᾶ, νὰ τοῦ πῇ ποιά χώρα εἶναι αὐτή, δείχνοντάς του τὴν ἀχανῆ Ρωσία, ἐκεῖνο θαρραλέα τοῦ ἀπάντησε Ἑλληνικά : «Αὐτὸ Πασιᾶ ἐφέντ', ἂν κἄν' κὶ πέσ' ἀχαπνουθιό μας, πάει χάθ'κι τοὺ Ντουβλέτ' μας (Ἔθνος).

Ὁ Πασιᾶς ρωτάει τὸ διερμηνέα: Τί λέει; Τί λέει; Τοῦ ἐξήγησαν τὴν ἔννοια. Πειραγμένος ὁ Πασιᾶς τὸ σκυλόβρισε μὲ τὴν πασίγνωστη αἰσχρὴ βρισιά: «Σιχτὶρ ἐντεψίζ»! (ἀνάγωγε).

Ἡ Σχολὴ εἶχε καὶ μουσικὴ μπάντα μὲ χάλκινα καὶ ξύλινα πνευστὰ καὶ κρουστὰ ὄργανα καὶ ὅταν παρήλαυνε ὁ ὄγκος τῶν μαθητῶν της ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς Ἀγορᾶς (Μπαϊρὰμ Πασιᾶ) — κατόπιν Ἐλευθ. Βενιζέλου — μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴ μπάντα, σηκώνονταν ὅλοι οἱ ἀργαστηριαραῖοι ὀρθοὶ στὰ μαγαζιά τους, μὲ ἐνθουσιασμὸ γιὰ νὰ καμαρώσουν τὴ νέα γενιά, ποὺ ὅδευε πρὸς τὴ Μητρόπολη στὸ Καθιλ'κὸ (Καθολικὸ) δηλ. τὴ μοναδικὴ ἐπιμνημόσυνη ἀκολουθία καὶ τὸν Ἑσπερινὸ τῆς παραμονῆς τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ ὀνομαστι-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

κῆς γιορτῆς τοῦ Μιχαὴλ Ζωσιμᾶ καὶ τῶν ἀδελφῶν του, ἀοιδίμων εὐεργετῶν τῆς πόλεως καὶ σύμπαντος τοῦ Ἔθνους.

Ἦταν κι' αὐτὴ μιὰ εὐκαιρία ἐπίδειξης τῆς «φοιτιώσης νεολαίας» λαμπροφορεμένης μὲ στολὴ ὁμοιόμορφη μπλὲ στρατιωτικοῦ τύπου και πηλίκια μὲ τὴ Γλαῦκα καὶ τὰ ἀρχικὰ κεντημένα γράμματα «Ζ.Σ.» στὸ περιλαίμιο.

39. Ἰ σ λ ι ὰ–Χ α ν ὲ (πρ. Ἴσλια–ανέ): Τούρκικες στρατιωτικὲς ἐγκαταστάσεις στὸ νότιο ἄκρο τῆς πόλεως (τέρμα 21ης Φεβρουαρίου). Μετονωμάστηκε «Ἀκραῖος Σταθμός», ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώοεως, ἢ «Ἀκραῖος», ὅπου καὶ σήμερα ὑπάρχουν στρατ. σχηματισμοί, ὑπῆρχαν καὶ οἱ παληὲς πολιτικὲς καὶ στρατιωτικὲς φυλακές, ποὺ κατεδαφίστηκαν.

Ἐπὶ Ρασὴμ Πασιᾶ (1869) χτίστηκε «Πολυτεχνεῖο - Οἰκοτροφεῖο, ὅπου διδάσκονταν τέχνες, ἀκόμη καὶ πιατοποιεῖο λειτουργοῦσε. Ὑπάρχουν πιάτα, προϊόντα τοῦ Πιατοποιείου τούτου στὸ Μουσεῖο Ἀσλὰν - Τζιαμί, κατὰ τὸν Δ. Σαλαμάγκα. Κατὰ τὴν ἔναρξη (1872) τῆς Σχολῆς μπῆκαν 37 μαθητὲς (20 Ὀθωμανοί, 12 Χριστιανοὶ καὶ 5 Ἑβραῖοι) ἡλικίας 12–14 ἐτῶν. Ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια πυρπολήθηκε (Δ. Σαλαμάγκα, Β΄ τόμος Ἁπάντων).

40. Κ α ρ α β α τ ι ά: Παληὰ Χριστιανικώτατη Συνοικία μὲ στενὰ σοκάκια. Ἡ περιοχή της στοὺς δρόμους Εὐεργετῶν, Β λ α χ ά β α, Λέοντος Μελᾶ, Μεγ. Ἀλεξάνδρου, Ὀλυμπιάδας (τμῆμα) καὶ τὰ γύρω δρομάκια μέχρι τὰ «Δυὸ ἀδέρφια». Ἐκεῖ περίπου τοποθετεῖ ὁ Κώστας Κρυστάλλης τὸ καφενεδάκι τοῦ Γέρου - Καλαμένιου στὸ διήγημά του: «Εἰκόνα» (τοῦ Σκεντέρμπεη) στὰ Πεζογραφήματά του.

Στὴ συνοικία αὐτὴ γίνονταν οἱ ζωηρότερες ἀποκριάτικες ἐκδηλώσεις κάθε λογῆς (βλ. Ἑβραϊκὰ μνήματα). Ἀπὸ κεῖ ἄρχιζαν οἱ πετροπόλεμοι μὲ τὰ Τουρκόπουλα, ὅπως ἀναφέρουμε σὲ ἄλλα σημεῖα τοῦ παρόντος.

41. Κ α μ ά ρ ε ς: Ἡ ὁδὸς Ἀβέρωφ μὲ τὰ καταστήματα τῶν ξακουστῶν παληῶν χρυσικῶν καὶ τὸ Τζιαμὶ τοῦ Κούμπλου, ὅπου τώρα στὴ θέση του τὸ «Τοσίτσειο Ἵδρυμα», τὸ Μέγαρο τῆς «Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν» καὶ ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ προσωνυμία «Καμάρες» προέρχονταν ἀπὸ καμάρες, λείψανα, παληῶν ἀρχοντικῶν σπιτιῶν, κατὰ τὸν πατέρα μου, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ «Χαλασμοῦ» τῶν Γιαννίνων, τὴν πυρπόληση δηλ. τοῦ Ρασὴμ Πασιᾶ (1869) γιὰ λόγους ρυμοτομικοὺς (βλ. λ.)·

42. Κ ο ῦ μ π λ ο ς—Σ ά β β α: Παληὲς συγχωνευμένες συνοικίες. Τέρμα Βηλαρᾶ - Μοσχόπολης - Β. Ἠπείρου - Τέρμα Μ. Ἀλεξάνδρου - Δημουλίτσα - Πατατούκου.

43. Κ ά τ σ' κ ά ρ Μ π έ η: Τοπωνύμιο συνοικίας ποὺ περιλαμβανόνταν μεταξὺ τῶν ὁδῶν Κουγκίου — Μπιζανίου.

44. Κ α λ ο ύ τ σ ι α ν η ἢ Κ α λ ο ύ τ σ ι α ἢ Κ α λ ο ύ τ σ ι α σ μ η: Παραφθορὰ τοῦ Κανλῆ - Τσεσμὲ (=Βρύση αἵματος) ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐπανάστασης Διονυσίου τοῦ «Σκυλοσόφου» τὸ 1611, ἡ περιοχὴ τῶν ὁδῶν 21 Φεβρουαρίου - Ἁγίας Μαρίνας - Μπιζανίου - Κονίτσης - Γκραμπάλας - Πλ. Σαπουντζάκη - Ἀθαμάνων κλπ., γειτονικῶν στενωπῶν ἀποτελοῦσε τὴ συνοικία αὐτή.

45. Κ ο ρ μ έ κ ι α (Σ τ α θ μ ο ὶ Δ η μ. Φ ό ρ ω ν): Ἦταν 1) στὸ τέρμα τῆς 21 Φεβρουαρίου, 2) Διασταύρωση ὁδῶν Ἁγ. Κοσμᾶ - Δωδώνης, 3) Ἁγ. Σπυρίδωνα, 4) Μπαμπάδων (τέρμα Βηλαρᾶ), 5) Παναγιώτου Μαυρογιάννη, (Μιλιὲτ Μπαχτσιὲ) καὶ 6) Σκάλας (στὴ Λίμνη στὰ Ψαράδικα).

46. Κ α μ π ο ύ ρ η: Τοπωνύμιο ἀπὸ τὸ Κέντρο τοῦ Σπύρου Καμπούρη παληοῦ συμμαθητή μου γειτονικὸ τῶν Ἀμπελοκήπων τῶν ἀδελφῶν Σάρρα ποὺ λειτουργοῦσε πολλὰ χρόνια ὡς τὴν Κατοχή.

47. Κ ρ ι θ α ρ ο π ά ζ α ρ ο: Ἡ ὁδὸς Κάνιγγος καὶ τὰ τριγύρω παρόδια σοκάκια, ἦταν ἀγορὰ σιτηρῶν.

48. Κ α ρ δ α μ ί τ σ ι α: Γειτονικὴ ἀγροτικὴ περιοχὴ μὲ τὴν τάφρο Βαϊμούνδου στὴν Προσκύνηση μὲ πλῆθος ἄλλοτε καρυδιές, γκορτσιὲς κλπ. Ἀπ' αὐτὴ διάβαινε ὡς τὸ τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου, λιθόστρωτος στενὸς δρόμος τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ πρὸς Ζέλοβα καὶ Ἀλβανία ποὺ λείψανά της σώζονταν ὡς τότε.

Τώρα ὁ χῶρος αὐτὸς καλύφθηκε ἀπὸ πλῆθος σπιτιῶν. Ἔγινε τέλειος συνοικισμός ὁμώνυμος, μὲ σχολεῖο ἰδιωτικό, ἐργοστάσιο Καλυκοποιΐας, Μαρμαράδικα, Ἀμπελῶνες καὶ ἐπεκτείνεται συνεχῶς πρὸς Ζέλοβα μὲ τὴν ὁποία σχεδὸν ἑνώθηκε.

49. Κ ο υ σ' λ ᾶ ς: Οἱ Τούρκικοι στρατῶνες τῶν Λιθαριτσιῶν χτισμένοι πάνω στὰ κτίσματα τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ καὶ τῶν γυιῶν του ἐπὶ Ρασὴμ Πασιᾶ (1869), Χριστιανικῆς καταγωγῆς, τέλειου γνώστη τῆς Ἑλληνικῆς καὶ λίαν δραστηρίου. Μέσα σ' ἕξι μῆνες μόνο, οἱ προηγούμενοι στρατῶνες, κτῖσμα τοῦ 1839 μὲ δαπάνη τῶν Χριστιανῶν μὲ συναρρωγὴ τῆς Ζωσιμαίας Ἀ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

δελφότητος, καθὼς καὶ τῶν Ἑβραίων, κατὰ τὸν Γιωσὲφ Μάτσα, φιλόλογον καὶ τώρα ἔμπορο.

Στὸ Ν.Δ. ἄκρο τῶν Λιθαριτσιῶν ὑπῆρχε ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια, Πύργος (Κούλια), μὲ ἀποθήκη νεροῦ (ντεπόζιτο) στὴν κορφή του ποὺ τροφοδοτούνταν μὲ ἀντλίες διπλῆς ἐνέργειας (ἀπορροφητικῆς καὶ ἀνυψωτικῆς) ἀπὸ τὴ Λίμνη. Ἀπ' αὐτὸ ἀρδεύονταν οἱ στρατῶνες, ὁ Κουραμπᾶς (Νοσοκομεῖο καὶ κῆπος του) ὡς καὶ δίκρουνη βρύση τοῦ κομψοῦ ὡρολογίου τῆς Κεντρικῆς Πλατείας.

Τώρα ἡ «Ἑταιρεία Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν», μὲ τὸν δραστήριο καὶ ἐφευρετικότατο Πρόεδρό της Κ. Φρόντζο, δημιούργησε στὴ Νότια γωνιὰ τῆς Πλατείας τῶν Λιθαριτσιῶν, ὕστερα ἀπὸ τὸ γκρέμισμα τῶν στρατώνων (Λιθαριτσιῶν) ἕνα θαυμάσιο συγκρότημα κέντρου ἀναψυχῆς καὶ ἑστιατορίου ξεθάβοντας τὰ θολόσκεπα διαμερίσματα τοῦ σεραγιοῦ, στὴν περίβλεπτο αὐτὴ θέση τῶν Γιαννίνων, μὲ ἀπώτερο σκοπὸ τὴν ἵδρυση καὶ Μουσείου Κέρινων Ὁμοιωμάτων.

50. Κ ο υ ρ μ α ν ι ό: Ἡ πλατεία Νεομάρτυρος Γεωργίου πρὸ τοῦ Κάστρου. Σ' αὐτὴν καταλήγουν ἡ ὁδὸς Ἀβέρωφ, Καλάρη, Κουντουριώτου, Ψαλίδα, Γιωσὲφ Ἐλιγιᾶ, Ἐθν. Ἀντιστάσεως καὶ Κ. Καραμανλῆ.

Πῆρε τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐπειδὴ στὸν ὑπάρχοντα ἀκόμη φοῦρνο (Χριστοφ. Τσαμπαλίκα) ἀπαγχονίστηκε ὁ μάρτυς (17.1.1838), ἀπὸ τὴν «ποδιὰ» τῆς στέγης του.

Στὴν πλατεία αὐτὴ κατὰ τὴν παράδοση, μοιράζονταν τὸ κακῆς ποιότητος μαῦρο ψωμί, ἡ «κουρουμάνα», ὅπως λέγονταν, στὴν ἐργατιὰ ποὺ δούλευε κατὰ τὴ γενικὴ ἐπισκευὴ τοῦ Κάστρου (1810–15) (βλ. λ. Κάστρο).

Ὁ χῶρος αὐτὸς συνδέεται καὶ μ' ἕνα γεγονὸς σπουδαῖο: τὴ δραματικὴ δηλ. σύγκρουση Χριστιανῶν κι' Ἑβραίων κατὰ τὸ Μ. Σάββατο 15 Ἀπριλίου 1872, ἡ ὁποία πῆρε μεγάλες διαστάσεις, ὅπως τὴν ἄκουσα ἀπὸ τὸν πατέρα μου, εἰκοσάχρονο τότε, μὲ λεπτομέρειες.

Τὴν ἡμέρα αὐτή, ἕνας Ἑβραῖος, κάνοντας τὸ μεθυσμένο, πάτησε τὰ σταυροψώματα, ποὖχε ἕνα σιμτζιόπουλο σὲ μιὰ κανίστρα γιὰ διανομὴ σὲ χριστιανικὰ σπίτια, ποὺ ἦταν στὴν Ὀβριακή. Τὴ στιγμὴ ποὺ τὴν εἶχε ἀποθέσει κατὰ γῆς γιὰ νὰ σιάξη στὸ κεφάλι του τὴν πεδολόγα (κουλούρα) νὰ μὴν τὸν τρυπάει.

Τὸ παιδὶ 17χρονο, χτύπησε τὸν Ἑβραῖο. Μὲ τὶς φωνὲς μαζεύτηκαν πολλοὶ Ἑβραῖοι καὶ τὸ ξυλοκόπησαν ἄσχημα. Τὸ

γεγονὸς μαθεύτηκε σ' ὅλους τοὺς μαχαλάδες τοὺς Χριστιανικοὺς τῶν Γιαννίνων. Οἱ Χριστιανοὶ τὸ θεώρησαν μεγάλη προσβολὴ κατὰ τῆς Θρησκείας μας καὶ μάλιστα Μεγαλοβδόμαδο, ποὺ πάντα αὐτὲς τὶς μέρες τὰ πνεύματα ἦταν ἐξημμένα.

Κατέβηκαν λοιπὸν πλῆθος μὲ ξύλα καὶ πέτρες καὶ σπάσανε τὰ κεραμίδια καὶ τζάμια ἑβραΐϊκων σπιτιῶν, ἐνῶ οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν κλειστεῖ μέσα.

Ἡ Χωροφυλακὴ καὶ ἔπειτα ὁ Στρατὸς ποὺ κατέβηκαν δὲ μπόρεσαν νὰ τοὺς διαλύσουν.

— Μᾶς πάτησαν τὸ Σταυρό, μᾶς χτύπησαν καὶ τὸ παιδί, φώναζαν οἱ Χριστιανοί.

Κατέβηκε κι' αὐτὸς ὁ Σεβφὲτ - Πασιᾶς μὲ ἀσκέρι ἀπὸ τὸν Κουσλᾶ, ἀδύνατον ὅμως νὰ τοὺς κατασιγάσουν. Εἰδοποιεῖται ὁ Δεσπότης ὁ Σωφρόνιος καὶ σπεύδει μὲ ἅμαξα καὶ μὲ τὸ διασιαχτσῆ του (ἀκόλουθο).

Μόλις εἶδαν τὸ Δεσπότη ποὺ τοὺς φώναξε: «μή τε παιδιά μου, ἡσυχάστε, μή τε, εὐλογημένα, διαλυθῆτε· νὰ πᾶτε στὰ σπίτια σας κι' ἐγὼ θὰ κάνω καλὰ μὲ τὸν Πασιᾶ ἐφέντη», ἀμέσως σταμάτησε τὸ πετροβολητὸ καὶ τὰ ξύλα ποὺ ἦταν σηκωμένα χαμήλωσαν.

Ὁ Βαλῆς ὅταν εἶδε πὼς μόνο ἀπὸ τὸ Δεσπότη ἡσύχασαν, λέει στὸ Σωφρόνιο ἐπιτιμητικά: «Πῶς ἀπὸ μένα δε φοβήθηκαν ἐνῶ σὺ μόλις ἦρθες ἡσύχασαν; Ἐσὺ τοὺς ἔβαλες».

Ὁ Δεσπότης ,μὲ ὕφος ἀξιόπρεπο τοῦ ἀπάντησε: «Πασιᾶ ἐφέντη, γι' αὐτὸ τὸ λόγο ποὺ εἶπες θὰ πᾶμε στὴν Πόλη νὰ κριθοῦμε· Φερμανλῆς καὶ σύ, Φερμανλῆς κι' ἐγώ»! (Διορισμένοι δηλ. καὶ οἱ δυὸ μὲ σουλτανικὸ φερμάνι). Κι' ἔφυγε ἀμέσως θυμωμένος δίχως ἄλλη κουβέντα.

Πρώτη του δουλειὰ νὰ βγάλη προφορικὴ διαταγὴ πρὸς τὸ λαὸ νὰ μὴ ψωνίζη κανένας πλέον ἀπὸ Ἑβραῖο. Ἀπὸ τὴν ἴδια μέρα οἱ Χριστιανοι δὲν ζύγωναν σὲ Ἑβραϊκὰ μαγαζιά, οὔτε ἀπὸ Ἑβραίους γυρολόγους μὲ «πραμάτειες» ψώνιζαν. Ὡς καὶ τοὺς Ἑβραίους χαμάληδες δὲν ἔπαιρναν.

Τὸ κακὸ αὐτὸ γιὰ τοὺς Ἑβραίους ἦταν μεγάλο, γιατὶ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς Γιαννιῶτες καὶ χωριάτες ζοῦσαν... Ἀπραξία μεγάλη στὰ ἑβραΐϊκα καταστήματα.

Ὕστερα ἀπὸ μέρες, πρεσβεία μὲ τὸν Ἀρχιρραβῖνο παραπονέθηκε στὸ Δεσπότη, μὲ τὴν παράκληση νὰ ἀνακαλέση τὴν ἀπαγορευτικὴ διαταγή. Ὁ Δεσπότης ἔκανε πὼς ἀγνοοῦσε τὸ πρᾶγμα. Ὕστερα καὶ ἀπὸ τά πολλὰ, ἀφοῦ ζήτησαν ἐπίσημα «συμπάθεια» ἤρθη ἡ διαταγὴ καὶ πλήρωσαν κρυφά, ὅπως ἀ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

κούστηκε, κάποιο γερὸ χρηματικὸ ποσό, σὰν πρόστιμο (Τζιζά). Ἀπὸ τότε βγῆκαν καὶ Χριστιανοὶ γυρολόγοι καὶ χαμάληδες. Τὸ χειρότερο εἶναι, πὼς τὴν πλήρωσε ἄδικα μὲ τὴν ζωή του κάποιος Ἑβραῖος φουκαρατζῖκος.

Τὴν ὥρα τῆς φασαρίας, περνοῦσε μεθυσμένος φέσι, τρικλίζοντας ἀπὸ τὴν πλατεῖα τοῦ Κουρμανιοῦ καὶ φώναζε: «Ζέφτσια - Ζέφτσια»! (ζεύκια = χαρές)· ἕνα τσαγκαροπαίδι ἀκούγοντάς τον καὶ νομίζοντας γιὰ πρόκληση τὴ χαροκοπιὰ τοῦ δύστυχου αὐτουνοῦ, πετιέται ἀπὸ τὸ μαγαζί του μὲ μιὰ φαλτσέτα (τσαγκάρικο μαχαίρι) καὶ τοῦ τὴ χώνει στὴν κοιλιά.

«Νά, νὰ ἰδῆς ἐσὺ ζέφκια»!

Ὁ ἄτυχος ἔπεσε παρακάτω, ἐκεῖ κοντὰ στὸν πλάτανο τοῦ Κουρμανιοῦ. Τὸν πῆγαν στὸ σπίτι του σηκωτόν, ὅπου σὲ λίγο πέθανε...

Ὁ ἄλλος πῆρε δρόμο γιὰ «μέσα», δηλ. γιὰ τὸ ἑλληνικό, ὅπως τὸ 'λεγαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Τὸ γεγονὸς ἀνεφέρθη ἀπὸ τὴν τούρκικη ἐφημερίδα τῆς Γ. Διοικήσεως «Γιάνγια» ('Ιωάννινα).

Ὁ Τάκης Σαλαμάγκας ποὺ ἀναφέρει τὸ γεγονὸς σύντομα ἀποδίδει τὸ φόνο σ' ἕνα ταμπάκο (βυρσοδέψη) Παῦλο. (βλ. Κων. Ι. Φωτοπούλου: «Μία δραματικὴ σύγκρουση Χριστιανῶν καὶ Ἑβραίων» Ἠπ. Ἑστία, 1965).

51. Κ ο υ ρ α μ π ᾶ ς: (Γκουρεμπὰ λ'ἀραβ — ἄστεγος, φτωχός, ξένος).

Νοσοκομεῖο. Κτῖσμα τοῦ ρέκτη Ρασὴμ Πασιᾶ μὲ ὡραῖο κῆπο μὲ πλατύσκια δέντρα, ποὺ κυριαρχεῖ ἡ εὔοσμη φιλύρα καὶ πλάϊ ἕνα ἐξοχικὸ καφενεῖο. Κατὰ τὸ 1925 στὸν ἄνω ὄροφό του στέγαζε τὴ Στρα. Μουσικὴ τῆς 8ης Μεραρχίας.

Στὴ θέση τοῦ καφενείου χτίστηκε τὸ Ξενοδοχεῖο «Ξενία». Ἡ ὁμώνυμη συνοικία περιλαμβάνει τοὺς τριγύρω δρόμους: Γεωργίου Β΄, Λίνας Τσαλδάρη (π. Γκυ - Σιαντεπλὲρ συγγραφέως τοῦ ἡμερολογίου: «Ἡ πολιορκημένη πόλη», ἔκδ. Ε.Η.Μ., συζύγου τοῦ Γάλλου ὑποπροξένου Ντουσιὰπ κατὰ τὸ 1912—13), Ἀρρύβα, Χαόνων, Θεσπρωτῶν, καὶ τμῆμα τῆς Δωδώνης ἀπὸ τοῦ Στρατολ. Γραφείου καὶ πέρα.

52. Κ α λ λ ι θ έ α: (Νέα συνοικία) στὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅπου ὑπῆρχαν ἴχνη ἀπὸ τὶς Ντάμπιες τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ (ἀνασχετικὴ τάφρος) στοὺς πρόποδες τοῦ «Μαυρολίθαρου» λόφου πρὶν ἀπὸ 20—30 χρόνια καὶ προτοῦ ἀρχίσει τὸ χτίσιμο τῶν σπιτιῶν τῆς «Καλλιθέας».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

53. Κ α λ ύ β ι α : Παληὰ συνοικιούλα στὸ τέρμα τῆς 21ης Φεβρουαρίου τῆς ὁδοῦ Κούρκουλα, Γιάννη Κώστα, Μεσολογγίου. Δὲν ὑπάρχει πιά. Συγχωνεύθηκε στοὺς γειτονικοὺς μαχαλάδες.

54. Κ ο ύ λ ι α (ἢ Κουλὲς λ.τ.) : Κατὰ τὶς περιγραφὲς τοῦ Ψαλίδα (ἱστορία τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων) εἶχε τρία πατώματα ἐξωπλισμένη μὲ κανόνια. Ἦταν ἀνάμεσα Κάστρου καὶ Λιθαριτσιῶν. Δὲν ἀναφέρεται ἡ ἀκριβὴς θέση της. Τὸ Κάστρο, ἡ Κούλια καὶ τὰ Λιθαρίτσια εἶχαν συνολικὰ 250 κανόνια, κατὰ τὸν Ψαλίδα.

55. Κ ι ά φ α: Παμπάλαιο τοπωνύμιο λιβαδιῶν καὶ χωραφιῶν στὰ Ν.Δ. τῆς πόλεως μὲ σύνορο τὸ λόφο Βελισαρίου, τὸ Βενετσιάνικο λάκκο (τάφρος Βαϊμούνδου) καὶ τον Ἀκραῖο (Σταθμὸ) τὸ πιὸ ψηλὸ σημεῖο μὲ μέτωπο πρὸς Ν. καὶ Ν.Δ. στὰ ὀχυρὰ Μπιζανίου, Καστρίτσης καὶ Αὐχένα Δρίσκου. Τώρα ὅλος ὁ χῶρος κατέχεται ἀπὸ τὸ συνοικισμὸ Συρακιωτῶν.

Ἐκεῖ τὰ ἀπογεύματα τοῦ Δεκέμβρη — Γενάρη 1912—13 «τὸ ἔπιαναν» ὅμιλοι Τουρκογιαννιωτῶν καὶ Χριστιανῶν καθισμένοι στὸ ἀνάχωμα τοῦ ὀρύγματος, τὶς ντάμπιες, τοῦ Λάκκου νὰ παρακολουθήσουν τὶς σκληρὲς καὶ ἐπίμονες μονομαχίες μὲ τὶς φωτεινὲς τροχιὲς τῶν ὀβίδων τῶν ἀντιμαχομένων πυροβόλων Μπιζανίου — Ἀετορράχης, πολιορκητῶν καὶ ἀμυνομένων Τούρκων. Ἐκεῖ θἄκουγες, ὅπως μολογοῦσαν, καὶ τὰ ζωηρὰ σχόλια τῶν Τουρκογιαννιωτῶν καὶ Χριστιανῶν:

—Ἰτοῦτα, Βαλλαῖ, εἶνι θ'κά μας τὰ τόπια (πυροβόλα).

—Ὄχ(ι), εἶνι θ'κά μας, ἀποκρίνονταν οἱ Χριστιανοὶ μὲ ἀφέλεια καὶ χωρὶς φόβο παρεξήγησης, ἀλλὰ μὲ φιλικὴ διάθεση σὰν οὐδέτεροι παρατηρηταί...

Ἡ γωνιὰ αὐτὴ χρησίμεψε ὕστερα γιὰ τὴν ὁμαδικὴ ταφὴ ἑκατοντάδων δύστυχων Τούρκων ἱμσιαρήδων (φαντάρων) ποὺ τοὺς ἔθαβαν οἱ Χοτζιάδες ἀπωνατοὺς κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας μεταφέροντάς τους ἀπὸ τὰ διάφορα ἐπιταγμένα κτίρια, σχολεῖα, καὶ στρατῶνες. Τὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ τζαμιὰ τὰ σεβάστηκαν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς Ντάμπιες τοῦ Βαϊμούνδου εἶχαν καὶ τοὺς μπαμπάδες, νεκροταφεῖο τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀλῆ (ἀλῆτες) στὸ τέρμα Βηλαρᾶ κ.ἄ.

Ὅταν μπῆκε ὁ Ἑλλην. Στρατὸς στὴν πόλη βρῆκε ἡμιαποσυντεθημένα πτώματα στοὺς στρατῶνες. Τοὺς ἔβαναν στὸ προσκέφαλο τῶν ἀσθενῶν ἕνα κομμάτι ξηρὴ μπομπότα ἀντὶ γιὰ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ρόφημα, ἀλλὰ κι' αὐτὸ δὲν εἶχαν τὴ δύναμη οἱ νοσηλευόμενοι νὰ τὸ πάρουν. Δὲν πρόφθαναν τὰ συνεργεῖα νὰ θάβουν.

Πολλοὶ — σκιὲς κινούμενες — χέρι - χέρι γιὰ ἀλληλοστήριξη στοὺς δρόμους φώναζαν ξεψυχισμένα: ἐκμέκ, καὶ σωριάζονταν νεκροί. Τὸ ἴδιο καὶ ἄλογα τοῦ πυροβολικοῦ Οὐγγαρέζικα τριγυρνοῦσαν στοὺς δρόμους μαζεύοντας τὰ χαρτιά, ποὺ ὁ βορηᾶς μάζευε στὶς γωνίες. Γέμιζαν τὰ σοκάκια ἀπὸ τὰ πτώματά τους. Οἱ ἀγγαρεῖες τὰ σέρναν ἀπὸ τὰ πόδια στὰ προάστεια τῆς πόλεως κι' ἐκεῖ τὰ πασάλειβαν μὲ λίγο χῶμα, τὰ δὲ κοράκια καὶ οἱ σκύλοι ἀποτελείωναν τὸ ἔργο τους.

Βρωμοκοποῦσε ὁ τόπος...

Φρικτὸ θέαμα καὶ θλιβερὸ μέχρι δακρύων! Οἱ γυναικοῦλες στοὺς φτωχομαχαλάδες μάζευαν περιπλανώμενους στρατιῶτες - ζητιάνους, τοὺς ἔμπαζαν στὶς αὐλές τους καὶ τοὺς ἔφτιαχναν λίγο κουρκουτάλευρο, τίποτε λάχανα (ποὺ νάτανε κι' αὐτὰ κρυφά!) ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Ζαμπὶτ τοῦ Φρουραρχείου — ἕνα βλογιοκομμένο κρεμανταλὰ λοχαγὸ — ποὺ ἔδερνε μὲ τὸ λουρένιο γκριμπάτς ὅσους εὕρισκε στὸ δρόμο... ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ Ντουβλετιοῦ, ὡς προαναφέραμε.

Ἐμεῖς τὰ παιδιὰ καιροφυλακτούσαμε μήπως φανεῖ ὁ δήμιος αὐτὸς καὶ εἰδοποιούσαμε νὰ βγοῦν μὲ ἀσφάλεια οἱ δύστυχοι στρατιῶτες.

—..."Αϊντε στὸ καλὸ καψουπαίδια καὶ νὰ πάτε στὶς μάνες σας γερά..., ἦταν τὸ ξεπροβόδισμά τους.

—«Τεσεκιοὺρ ἐντέριμ» οἱ εὐχαριστίες τους (εὐχαριστῶ πολύ)... τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου!...

56. Κ ά σ τ ρ ο τ ῶ ν Γ ι α ν ν ί ν ω ν: Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κούλια καὶ τὰ Λιθαρίτσια ἦταν καὶ τὸ κυρίως Κάστρο, ποὺ τὰ περιέβαλλε καὶ ἀποτελοῦσαν τὴν ἀσφαλῆ ὀχύρωση τῶν Γιαννίνων μὲ 250 κανόνια συνολικά, κατὰ τὸν Πουκεβίλ.

Στὸ Β.Δ. μέρος τῆς πόλης πάνω σὲ ἀπότομο βράχο, ποὺ εἰσχωρεῖ στὴ λίμνη Παμβώτιδα εἶναι χτισμένα στὰ ψηλότερα σημεῖα του δύο μικρότερα Κάστρα: τὸ "Ι τ ς—Κ α λ ὲ μὲ τὸ τζιαμὶ Φατιὲ ἢ Φετιχιέ, ὡς καὶ τὸν τάφο τὸν οἰκογενειακὸ τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ. Τὸ ἄλλο, στὴν βορεινὴ πλευρὰ εἶναι τὸ Ἀ σ λ ὰ ν — Τ ζ ι α μ ὶ μὲ τοὺς μεντρεσέδες του καὶ τὸν Τουρμπὲ (πολύγωνο μικρὸ κτῖσμα), ὅπου ὁ τάφος τοῦ κτίτορος (1618).

Στὸν περίβολο τοῦ Ἀσλὰν τζιαμὶ ὑπῆρχαν οἱ τάφοι, πρὸ τῆς διπλῆς κατοχῆς (Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν) πασιάδων καὶ ἐπιφανῶν προσώπων. Τὰ μάρμαρά τους καὶ οἱ ἐπιτάφιες ἐπιγρα-

φὲς (κεφαλάρια) χρησιμοποιήθηκαν γιὰ οἰκοδομικὸ ὑλικὸ τῶν πολυβολείων τῶν Ἰταλογερμανῶν (1941—44).

Τὸ συγκρότημα των Μεντρεσέδων ἐπισκευάσθηκε μεταπολεμικῶς ἀπὸ τὴ δική μας Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, ὅπου ἐγκαταστάθηκαν τὰ γραφεῖα της.

Στὸ δεύτερο καὶ τρίτο ἐπίπεδο τοῦ μικροκάστρου αὐτοῦ ὑπάρχουν πυραμίδες ἀπὸ γκιουλέδες (σφαῖρες πυροβόλων) διαφόρων διαμετρημάτων, στὸ δὲ τρίτο καὶ κάννες κανονιῶν, χωρὶς κυλίβαντες, μιὰ δὲ μικρὴ θύρα ὁδηγεῖ σὲ πέτρινη σκάλα σπηλαιοειδῆ διάδρομου κατηφορικοῦ πρὸς τὸ σπήλαιο τῆς βάσης τοῦ βράχου.

Τὰ ἐπιγράμματα ὅλων τῶν τάφων γενικὰ δημοσιεύτηκαν μεταφρασμένα στὴν Ἑλληνικὴ μὲ φροντίδα τοῦ Χρήστου Σούλη, π. Γυμνασιάρχου (Ἠπ. Χρονικὰ 1933).

Στὸν εὐρὺ χῶρο τῆς βάσεως τοῦ Σπηλαίου, ποὺ προαναφέρουμε ὑπάρχει τοιχοδομὴ διαμερισμάτων ἄστεγων, πιθανὸν οἱ ἀνήλιες φυλακὲς μέσα στὶς ὁποῖες βρῆκε σκληρότατο θάνατο ὁ θρυλικὸς ἥρωας Κατσιαντώνης μὲ ἀργὸ σπάσιμο χεριῶν καὶ ποδιῶν, γιὰ νὰ παραταθῆ τὸ μαρτύριό του, πού, ὅπως λέγεται, παρακολουθοῦσε καὶ ὁ θηριώδης Βεζύρης τῶν Γιαννίνων.

Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ "Ιτς—Καλὲ φέρει τὰ ἴχνη τῆς μανίας τῶν κανονιῶν τοῦ Χυρσὶτ Πασιᾶ, ποὺ ἔβαλλαν ἀπὸ τὸ λόφο τῆς Περιβλέπτου ἀνώφελα.

Σήμερα οἱ πληγὲς αὐτὲς θεραπεύτηκαν ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία μας, ὕστερα ἀπὸ 165 τόσα χρόνια. Τὶς δυὸ αὐτὲς ἀκροπόλεις, ποὺ ἀναφέραμε, περιβάλλει τὸ μεγάλο τεῖχος ἐποχῆς τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου καὶ ἀνακαινισμένο ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασιᾶ (1810—15), ὅπως μαρτυρεῖ ἡ πομπώδης ἐπιγραφή,[1] ἡ ἐντειχισμένη στὴ Νότια Πύλη πρὸς τὴ λίμνη «τὴ μεγάλ(η) βαθειά», μὲ ἔκτυπα βυζαντινὰ κεφαλαῖα γράμματα, καὶ βυζαντινῆς γραφῆς χρονολογία ΑΩΙΕ (=1815).

Στὸ προαναφερόμενο σπήλαιο βρῆκαν καταφύγιο στὸν πόλεμο τοῦ 1940 ἡ Στρατ. Ταχυδρομικὴ Ὑπηρεσία τοῦ 712 Ταχ.

---

1) ..... νεου δια βίας
..... εσον τῆς φωτίας
..... βοήθεια ζητοῦσε
..... ποτὲ δὲν ἠμποροῦσε
..... ὅσα τοῦ ἦταν χρεία.
Τούτου παρευθὺς ν' ἀνάψη τὴ φωτία
τοῦτο διὰ νὰ ἀνανεωθῆ ἔτσι νὰ ἀναζήση

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τομέως τῆς VIII Μεραρχίας, ὡς καὶ οἱ διαχειριστικές της ὑπηρεσίες.

Στὸ γειτονικὸ χῶρο τοῦ Κάστρου ἦταν τὰ Ἐπιτελικὰ Γραφεῖα της καὶ τὸ γραφεῖο τοῦ Στρατηγοῦ Χαραλ. Κατσιμήτρου, εἰς δὲ τὸ κενὸ τοῦ διπλοῦ τείχους βρῆκαν καταφύγιο πολλὲς γιαννιώτικες οἰκογένειες μέχρι τέλους τοῦ πολέμου.

Οἱ Ἰταλοὶ ὅμως ἀνακάλυψαν τὴ θέση τοῦ ἀσύρματου τῆς Μεραρχίας ραδιογωνιομετρικὰ ποὺ ἦταν στὸν ἴδιο χῶρο μὲ τὸν Ταχ. Τομέα, καὶ μᾶς βομβάρδισαν τὶς πρῶτες μέρες τοῦ πολέμου (ἀρχὲς Νοεμβρίου 1940).

Ἀποτέλεσμα νὰ τραυματισθῆ πολὺ σοβαρὰ στὸ στῆθος ὁ ἔφεδρος λοχαγὸς Καθηγητὴς μαθηματικῶν τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Γ. Μπέγκας καὶ νὰ φονευθῆ ἕνας δεκανεὺς γραφεὺς τῆς Μεραρχίας. Ὁ Ταχ. Τομεὺς μας ἔμεινε ἄθικτος.

Στὸ "Ιτς–Καλὲ (ἐσωτερικὸ φρούριο) ἐκτὸς τοῦ Φατιὲ – Τζιαμὶ ἦταν καὶ τὸ σαράϊ τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ, τὸ θρυλικό, τοῦ ὁποίου διασώθηκε γκραβούρα τοῦ "Αγγλου περιηγητὴ - κατασκόπου IRTON, ποὺ τὴν ἀνακάλυψε σὲ βιβλίο τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βενετίας, ὁ ἀείμνηστος Κων. Δ. Μέρτζος, ἐπίμονος ἐρευνητὴς τῶν ἀρχείων της.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ στὸ ἑπόμενο)

τὰ σαθρωμένα τείχη του πάλιν νὰ κρατήση
ὅπου τοὺς πρώην Δέσποτας αὐτὸν παρακαλοῦσαν.
Κα μόνον ποὺ ἀπέρασαν διάφοροι αἰῶνες
καὶ καθεξῆς πολλώτατοι ὕπατοι κι' ἡγεμόνες.
Κανένας δὲν ἠμπόρεσε νὰ λάβη τὴ φροντίδα
καὶ εὐεργέτης νὰ δειχθῆ εἰς τούτην τὴν πατρίδα.
Οὔτε εἰς τὴν παρέλευσιν τοσούτων πολλῶν χρόνων
ἠμπόρεσαν νὰ βάλωσι κανένα λίθον μόνον.
Ὁ κράτιστος δ' Ἀλῆ Πασιᾶς Βεζύρης τῆς Ἠπείρου
Περίφημος ἀπόγονος τοῦ θαυμασίου Πύρρου,
ὡς ἄλλο πῦρ θαυμάσιον τοῦτο τὸ ἀνασταίνει
Κα πάλιν ὡραιότατον τὸ ἀποκατασταίνει.
ΑΩΙΕ'

(Ἠπ. Χρονικὰ Ἰωάννινα 1933, «Τουρκικαὶ Ἐπιγραφαὶ Ἰωαννίνων», Χρήστου Σούλη Γυμνασιάρχου).

ΣΗΜ.: Ἡ ἄνω ἀριστερὰ γωνία κατεστράφη ἀπὸ σφαῖρα τοῦ κανονιοβολισμοῦ τοῦ Κάστρου, ὡς προαναφέρεται.

Δύο βραβεῖα σ' ἕνα χρόνο

Δεν είναι τυχαίο.
Ἡ κορυφαία ποιότης τῶν προϊόντων MISKO ἦταν το θεμέλιο πανω στο ὁποιο ἐδρακωθηκε η σοβαρη ἐξαγωγικη της προσπαθεκα, που καλυπτει 20 χώρες.

Μετά τον ΧΡΥΣΟ ΕΡΜΗ 1979 (Ὀκτωβριος), η MISKO κερδισε καί ΔΙΕΘΝΕΣ ΒΡΑΒΕΙΟ ΕΞΑΓΩΓΩΝ 1980 (Μαρτιος).

Τό ΔΙΕΘΝΕΣ ΒΡΑΒΕΙΟ ΕΞΑΓΩΓΩΝ 1980 εἶναι ἡ 50η διακριση που απονεμεται μεχρι σημερα στην

MISKO

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

22 χρόνια το βιβλιοπωλείο μας, (Ασκληπιού 3) στην Αθήνα, εξυπηρετεί το αναγνωστικό κοινό με συνέπεια και με την πάντοτε ενημερωμένη βιβλιοθήκη του - στη **λογοτεχνία**, στην **ποίηση**, στο **θέατρο**· στα **βιβλία Τέχνης**, στην **φιλοσοφία**, στην **ιστορία** και σε πολλά άλλα θέματα.

Στα Γιάννινα πάλι (Βλαχλείδη 8), 3 χρόνια τώρα, λειτουργεί το βιβλιοπωλείο μας - κόσμημα για την πόλη θα μπορούσαμε να πούμε - και εξυπηρετεί με την ίδια ευσυνειδησία και ευγένεια το μεγάλο κοινό που μας αγκάλιασε και μας προτίμησε για την εξυπηρέτησή του.

Στη «**ΔΩΔΩΝΗ**» έχει γίνει παράδοση πια, η πλούσια και πάντοτε ενημερωμένη συλλογή των καλών εκδόσεων.

Να θυμάστε πάντοτε ότι η «**ΔΩΔΩΝΗ**» εξυπηρετεί.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ